บทที่ 3

ข้อพิจารณาทางกฎหมายเกี่ยวกับค่าของเงินตราต่างประเทศ และหนี้เงินตราต่างประเทศ

ในการทำธุรกรรมระหว่างประเทศของภาคเอกชน คู่สัญญาส่วนใหญ่มักจะเป็นบุคคลต่างประเทศ หรืออยู่ในต่างประเทศ ซึ่งประเทศต่าง ๆ เหล่านั้นใช้เงินตราต่างสกุลกัน ทำให้การชำระหนี้ระหว่างประเทศจึงต้องตกลงกันว่า จะใช้เงินตราสกุลใด และด้วยเหตุที่ค่าของเงินตราสกุลดังกล่าว หรืออัตราแลกเปลี่ยนเงิน มักจะเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทำให้คู่สัญญาต้องวางข้อกำหนดและเงื่อนไขเกี่ยวกับสกุลเงินตราและการชำระหนี้ไว้ในธุรกรรมให้ชัดเจน เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในการตีความ

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีข้อกำหนด และเงื่อนไขดังกล่าวไว้ชัดเจนแล้วก็ตาม ในทางปฏิบัติก็ยังมีปัญหาการตีความทางกฎหมายเข้าสู่การพิจารณาของศาลอยู่เสมอ ในส่วนนี้แยกพิจารณาเป็น

1. ข้อพิจารณาทางกฎหมายเกี่ยวกับอัตราแลกเปลี่ยนเงิน
2. ข้อพิจารณาทางกฎหมายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงค่าของเงินต่อหนี้เงินตราต่างประเทศ
3. ข้อพิจารณาทางกฎหมายเกี่ยวกับหนี้ และการชำระหนี้เงินตราต่างประเทศ

1. ข้อพิจารณาทางกฎหมายเกี่ยวกับอัตราแลกเปลี่ยนเงิน

เนื่องจากค่าของเงินตราสกุลหนึ่ง ๆ จะแสดงถึงความสามารถในการแลกเปลี่ยนกับสินค้า หรือบริการต่าง ๆ ซึ่งแยกออกเป็นค่าของเงินภายในประเทศ (Internal Value of Money) และค่าของเงินภายนอกประเทศ (External Value of Money) โดยค่าของเงินภายนอกประเทศวัดได้จากอัตราแลกเปลี่ยนเงิน (Exchange Rate) และเพื่อให้เข้าใจถึงค่าของเงินตราต่างประเทศอย่างแท้จริง จึงควรที่จะพิจารณาถึง ขอบเขต และข้อพิจารณาทางกฎหมายเกี่ยวกับอัตราแลกเปลี่ยนเงิน

โปรดดูบทที่ 1 : 2.2 ความจำเป็นในการรักษาเสถียรภาพของค่าเงิน

1.1 ความหมายและลักษณะของอัตราแลกเปลี่ยนเงิน

1.1.1 ความหมายของอัตราแลกเปลี่ยนเงิน

อัตราแลกเปลี่ยนเงิน (Exchange Rates) หมายถึง ราคาของเงินตราสกุลหนึ่งเมื่อเทียบกับเงินตราสกุลอื่น ๆ อัตราแลกเปลี่ยนเงินเป็นราคาที่สำคัญเมื่อเทียบกับราคาสินค้าโดยทั่วไป เนื่องจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินจะเป็นตัวเชื่อมโยงของราคาสินค้าของประเทศต่าง ๆ หากเราไม่ทราบอัตราแลกเปลี่ยนเงิน เราจะไม่สามารถเปรียบเทียบราคาสินค้าระหว่างประเทศได้

ในปี ค.ศ. 1946 - 1971 กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund) มีข้อกำหนดให้เงินตราของประเทศสมาชิกกองทุนฯ ต้องอิงกับค่าของทองคำ หรือเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา * เช่น กำหนดให้เงิน 1 บาท มีค่าเท่ากับ ทองคำ 0.0427245 กรัม หรือเทียบค่าเป็นอัตราแลกเปลี่ยนเงิน 1 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา เท่ากับ 20.80 บาท ซึ่งมีลักษณะเป็นอัตราแลกเปลี่ยนเงินที่กำหนดไว้ตายตัว เรียกว่า Par of Exchange เนื่องจากถูกกำหนดขึ้นโดยกฎหมาย และไม่มีความสัมพันธ์กับอัตราแลกเปลี่ยนเงินในตลาดการเงินระหว่างประเทศ เพราะอัตราแลกเปลี่ยนเงินในตลาดการเงิน ขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไปโดยเฉพาะความต้องการ (Demand) และปริมาณ(Supply) [1] เงินตราต่างประเทศในขณะนั้น ปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ได้หันมาเทียบค่าอัตราแลกเปลี่ยนเงินสกุลของตนเองกับเงินตราต่างประเทศ Professor Nussbuam ได้กล่าวว่า กฎหมายภาษีอากรของประเทศต่าง ๆ มักกำหนดให้คำนวณราคาสินค้านำเข้า (The Value of Imported Goods) โดยใช้ Par of Exchange ** ซึ่งในทางปฏิบัติแล้วเป็นสิ่งที่ขัดต่อ มาตรา 7 (4) (ก) แห่งข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยพิกัดอัตราภาษีศุลกากรและการค้า(General Agreement on Tariff and Trade-GATT) ***

---

* เป็นระบบมาตรฐานทองคำ (Gold Standard System) ที่เทียบค่าหน่วยของเงินตรากับปริมาณและน้ำหนักของทองคำ : โปรดดู บทที่ 1 : 1.1.1 : ก. ระบบมาตรฐานทองคำ (Gold Standard System)

[1] F.A. Mann, The Legal Aspect of Money. P. 432.

** สำหรับประเทศไทยกรมศุลกากร จะเป็นผู้ประกาศกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนที่ใช้ในการคำนวณภาษีศุลกากร ทุก ๆ สัปดาห์ โดยคำนึงอัตราโดยเฉลี่ยที่ธนาคารพาณิชย์ซื้อและขายในแต่ละวัน

*** ข้อ 7 (4) (ก) กำหนดให้ประเทศภาคีของ GATT ต้องคำนวณราคาสินค้านำเข้าโดยใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินที่สะท้อนถึงการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศอย่างแท้จริง

ในการพิจารณาคดีของศาลประเทศต่าง ๆ ศาลมักจะใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินตามอัตราในตลาดเงิน ในคดี Atlantic Trading and Shipping Company V. Louis Dreyfus (1922) สภาขุนนาง (House of Lord) ของประเทศอังกฤษ ได้พิจารณาสัญญาเช่าเรือ ที่มีข้อกำหนดให้ผู้เช่าเรือจ่ายเงินค่าเช่าล่วงหน้าในเงินสกุลดอลลาร์อาเจนตินาแก่เจ้าของเรือ โดยเจ้าของเรือจะจ่ายส่วนเหลือจากการชำระหนี้ ซึ่งในการคำนวณค่าใช้จ่ายนี้ ประเทศอาเจนตินาได้ออกกฎหมายเฉพาะกาล ให้อำนาจรัฐบาลประกาศกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเงินได้เอง ทำให้อัตราแลกเปลี่ยนเงินในตลาดการเงิน แตกต่างจากอัตราที่รัฐบาลประกาศกำหนด ศาลจึงวินิจฉัยว่า เนื่องจากสัญญาฉบับนี้กำหนดให้ชำระหนี้ด้วยเงินปอนด์สเตอร์ลิงก์ ในประเทศอังกฤษ จึงอยู่ภายใต้บังคับกฎหมายอังกฤษ และตามกฎหมายอังกฤษกำหนดให้ใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินในตลาดการเงินระหว่างประเทศ เว้นแต่คู่สัญญาจะแสดงเจตนาเป็นอย่างอื่น

อย่างไรก็ตาม ศาลสหรัฐอเมริกา ได้เคยวินิจฉัยไว้ในคดี Marburg V. Marburg (1866) ว่า การฟ้องคดีในประเทศหนึ่ง เพื่อให้มีการชำระหนี้ในอีกประเทศหนึ่งนั้น โจทก์มีสิทธิตามคำพิพากษาที่จะเรียกให้จำเลยชำระหนี้โดยคำนวณจาก Par of Exchange ซึ่งต่อมาในปี 1920 ศาลได้วินิจฉัยกลับคำพิพากษาดังกล่าว โดยกำหนดให้ใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินที่แท้จริงตามตลาดการเงิน (คดี Nevillon V. Demmer (1920))

ดังนั้น ในปัจจุบันนี้ เมื่อกล่าวถึงอัตราแลกเปลี่ยนเงิน มักจะหมายถึงอัตราแลกเปลี่ยนเงินตามตลาดการเงิน (Commercial Rate of Exchange)

1.1.2 ลักษณะของอัตราแลกเปลี่ยนเงิน

เนื่องจาก อัตราแลกเปลี่ยนเงินตามตลาดการเงิน (Commercial Rate of Exchange) ในวันหนึ่ง ๆ มีหลายอัตรา ขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาด ซึ่งโดยปกติมักจะมีการรายงานอัตราสูงสุด และอัตราต่ำสุดในแต่ละวัน จึงมีข้อพิจารณาว่าจะใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินอัตราใดลักษณะของอัตราแลกเปลี่ยนเงินที่ยังคงใช้อยู่ในปัจจุบัน [2] แบ่งได้เป็น 4 ชนิด คือ อัตราแลกเปลี่ยนเงินทางราชการ (Official Rate) อัตราแลกเปลี่ยนเงินตามตลาดการเงิน (Commercial Rate)

โปรดดูคดี Lively Ltd. V. City of Munich (1976) ซึ่งศาลได้พิพากษาเดินตามคดีดังกล่าวข้างต้น กล่าวคือให้ใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินในตลาดการเงิน : F.A.Mann, The Legal Aspect of Money, P.435.

[2] Ibid, PP. 437-440.

อัตราแลกเปลี่ยนเงินหลายอัตรา (Multiple Currency Rate) และอัตราแลกเปลี่ยนเงินสำหรับบัญชีกักกัน (The Rate for blockes accounts)

ก. อัตราแลกเปลี่ยนทางราชการ (Officcial Rate)

ภายใต้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนเงินแบบค่าเสมอภาค (Par Value) ของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ประเทศสมาชิก โดยผู้มีอำนาจทางการเงิน จะต้องประกาศกำหนดค่าเสมอภาคของตน และไม่ให้อัตราแลกเปลี่ยนเงินเคลื่อนไหวเพิ่มขึ้น หรือลดลงจากค่าเสมอภาคเกินกว่าที่กองทุนฯ กำหนด ค่าเสมอภาคที่ผู้มีอำนาจทางการเงินของประเทศประกาศกำหนดนี้เรียกว่า อัตราแลกเปลี่ยนเงินทางราชการ (Official Rate) ซึ่งสอดคล้องกับคำพิพากษาของศาลสูงเยอรมัน (German Supreme Court ; 23 พฤษภาคม 1962) ที่วินิจฉัยว่า อัตราแลกเปลี่ยนเงินทางราชการ หมายถึง อัตราแลกเปลี่ยนเงินที่ผู้มีอำนาจทางการเงิน เช่น ธนาคารกลาง เป็นผู้ประกาศกำหนด

และแม้ในปัจจุบันประเทศส่วนใหญ่ จะได้ใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินลอยตัวแล้วก็ตาม ในทางปฏิบัติผู้มีอำนาจทางการเงิน (กระทรวงการคลัง หรือธนาคารกลาง) ของประเทศต่าง ๆ มักจะประกาศอัตราแลกเปลี่ยนเงินในแต่ละวัน ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นอัตราอ้างอิง สำหรับประเทศไทยเป็นอำนาจของธนาคารแห่งประเทศไทย ที่จะประกาศอัตราแลกเปลี่ยนเงินระหว่างเงินบาทกับเงินตราต่างประเทศ** เพื่อใช้เป็นอัตราอ้างอิงในการเทียบค่าเงินตราต่างประเทศเป็นเงินบาท (ประกาศกระทรวงการคลัง เรื่อง ปรับปรุงระบบการแลกเปลี่ยนเงินตรา วันที่ 2 กรกฎาคม 2540)

ข. อัตราแลกเปลี่ยนเงินตามตลาดการเงิน (Commercial Rate)

อัตราแลกเปลี่ยนเงินตามตลาดการเงิน เท่าที่ใช้กันพอจะแยกออกได้เป็น 4 ลักษณะดังนี้

---

* กองทุนการเงินระหว่างประเทศได้ยกเลิกระบบค่าเสมอภาค เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2521 โดยกองทุนฯ ได้สนับสนุนให้ประเทศต่าง ๆ ใช้อัตราแลกเปลี่ยนลอยตัว : โปรดดูบทที่ 1 : 1.1.2 : ข : ระบบอัตราแลกเปลี่ยนลอยตัวตามตลาดการเงิน

** ธนาคารแห่งประเทศไทยจะคำนวณอัตราแลกเปลี่ยนเงินจากอัตราถัวเฉลี่ยซื้อและขายของเงินสกุลต่าง ๆ ที่ธนาคารพาณิชย์ได้ซื้อขายกับลูกค้า โดยจะประกาศให้ทราบในเวลา 8.30 นาฬิกา ของวันทำการรุ่งขึ้น

1) อัตราทางเทเล็กซ์ (Telex Transfer) ใช้อักษรย่อว่า T.T. หรือเรียกว่า Spot Rate อัตราทางเทเล็กซ์นี้เป็นอัตราที่ถือกันว่าดีที่สุด และปลอดภัยที่สุด เพราะไม่มีการทิ้งช่วงเวลาระหว่างการติดต่อสื่อสาร โดยจะใช้อัตราในเวลาทันทีที่รับโทรเลข (Telegraphic) โทรสาร (Fax) หรือเคเบิ้ล (Cable) ซึ่งไม่เสียเวลาและดอกเบี้ย ทำให้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า เป็นค่าของเงินที่แท้จริงระหว่างเงินสองสกุลในขณะที่ผู้โอนและผู้รับโอนตกลงกัน

2) อัตราทางไปรษณีย์ (Mail Transfer) ใช้อักษรย่อว่า M.T. เป็นอัตราที่ธนาคารผู้สั่งจ่าย ออกคำสั่งทางจดหมาย สั่งให้ตัวแทนของตนในอีกประเทศหนึ่งจ่ายเงินให้แก่ผู้รับ ซึ่งธนาคารจะคิดค่าธรรมเนียมถูกกว่าอัตราทางเทเล็กซ์ เพราะธนาคารจะได้รับดอกเบี้ยจากช่วงเวลาการส่งจดหมาย

3) อัตราขึ้นเช็ค (Sight Drafts or Cheques) อัตรานี้มีราคาพอ ๆ กับอัตราทางไปรษณีย์ เพราะมีช่วงเวลาระหว่างการออกเช็คกับตอนที่นำเช็คไปขึ้นเงิน ทำให้ธนาคารได้รับดอกเบี้ยในช่วงเวลาดังกล่าว

4) อัตราเงินสด (Coins or Notes) ผู้รับแลกมักใช้อัตราเดียวกับอัตราทางเทเล็กซ์ แต่จะคิดค่าธรรมเนียมเพิ่มขึ้นเล็กน้อย ส่วนมากใช้ในตลาดเงินเล็ก ๆ เช่น การท่องเที่ยว แต่อัตราเงินสดนี้อาจแปรเปลี่ยนจากอัตราทางเทเล็กซ์ได้มาก ถ้ามีการควบคุม หรือกำหนดปริมาณเงินสดที่ใช้หมุนเวียนในตลาด [3]

ค.อัตราแลกเปลี่ยนเงินหลายอัตรา (Multiple Currency Rate)

อัตราแลกเปลี่ยนเงินหลายอัตรา หมายถึง การที่รัฐบาลควบคุมให้ผู้ส่งออกนำเงินตราต่างประเทศมาขายให้แก่ธนาคารกลาง โดยการนำเข้าสินค้าที่จำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ ธนาคารกลางจะขายเงินตราต่างประเทศให้ในราคาถูก หากเป็นสินค้าฟุ่มเฟือย ธนาคารกลางจะขายเงินตราต่างประเทศในราคาแพง

---

[3] โกศล โสภาคย์วิจิตร์, "ผลกระทบของอัตราแลกเปลี่ยนเงินต่างประเทศต่อการชำระหนี้ตามคำพิพากษา, วารสารกฎหมาย, 5,3 (2523), หน้า 102-103.

ในข้อตกลงกองทุนการเงินระหว่างประเทศ เรื่องการเลือกปฏิบัติ * ได้กำหนดห้ามมิให้สมาชิกของกองทุนฯ ใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินหลายอัตรา เว้นแต่ได้รับอนุมัติจากกองทุนฯ หรืออยู่ระหว่างการดำเนินการในระยะเปลี่ยนแปลง (Transitional Period) แต่อย่างไรก็ตามประเทศในอเมริกาใต้ (South America) ได้เคยใช้อัตราเปลี่ยนเงินหลายอัตรา** เห็นได้จากอัตรา แลกเปลี่ยนมาตรฐาน (Basic Rate of Exchange) ของประเทศโบลิเวีย (Bolivia) คือ 60 โบลิเวียน (Bolivianos) ต่อ 1 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา แต่ถ้าผู้ที่มีถิ่นที่อยู่ในประเทศโบลิเวีย ได้ส่งออกแร่ ไปยังต่างประเทศแล้ว ธนาคารกลางของประเทศโบลิเวีย จะอนุญาตให้ผู้ส่งออกที่ได้รับเงินตราต่างประเทศจากการส่งออกสินค้าดังกล่าว มาแลกเปลี่ยนเงินตราท้องถิ่นในอัตรา 130 โบลิเวียน ต่อ 1 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ในขณะที่ผู้นำเข้าสินค้าบางอย่างที่ต้องชำระค่าสินค้าเป็นเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา จะต้องมาซื้อเงินตราต่างประเทศกับธนาคารกลางโบลิเวียในอัตรา 130 หรือ 190 โบลิเวียน ต่อ 1 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา [4]

ง.อัตราแลกเปลี่ยนเงินสำหรับบัญชีกักกัน(The Rate for blocked account)

อัตราแลกเปลี่ยนเงินสำหรับบัญชีกักกัน*** ถือเป็นอัตราแลกเปลี่ยนเงินแบบแอบแฝง (Pseudo Rate of Exchange) ที่เกิดจากการควบคุมแลกเปลี่ยนเงิน โดยระเบียบควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินจะกำหนดให้ผู้ที่ไม่มีถิ่นที่อยู่ในประเทศ เมื่อมีเงินได้ต้องนำเข้าบัญชีกักกัน ในนามของบุคคลดังกล่าว ผู้ถือบัญชีดังกล่าว สามารถนำไปขาย โดยมีส่วนลดนอกรัฐที่จำกัดการควบคุมแลกเปลี่ยนเงินนั้นได้ ซึ่งราคาขายที่ได้รับจะแตกต่างจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินสกุลนั้นในตลาดการเงิน เช่น อัตราแลกเปลี่ยนเงินระหว่างเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์ กับ เงินครูเซียส (Cruzeiros) ของบราซิล คือ อัตรา 1 ปอนด์สเตอร์ลิงค์ ต่อ 135 ครูเซียส ถ้าชาวอังกฤษถือบัญชีกักกันของเงินครูเซียส กับธนาคารในบราซิล จะทำให้บุคคลผู้นี้สามารถขายบัญชีดังกล่าวโดยมี

---

* Article 8 Section 3 of the Articles of Intenational Monetary Fund

** ในปีพ.ศ. 2490-2492 ประเทศไทยเคยใช้อัตราแลกเปลี่ยนหลายอัตรา : โปรดดูบทที่ 1 : 1.2.1 : ก. ระบบอัตราแลกเปลี่ยนหลายอัตรา

4 F.A. Mann, The Legal aspect of Monev. PP. 437-439.

*** บัญชีกักกัน เป็นบัญชีเงินฝากธนาคารของลูกค้าต่างชาติที่รัฐบาลควบคุมไว้ด้วยเหตุผลบางประการ เช่น เพื่อควบคุมภาวะเงินเฟ้อ เพื่อจำกัดการใช้จ่ายของชาวต่างชาติ เป็นต้นการใช้เงินของเจ้าของบัญชีจะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขของรัฐบาลผู้ควบคุม

ส่วนลดในลอนดอนได้ ดังนั้น บัญชีกักกัน จึงไม่ได้เป็นสกุลเงิน หรือจำนวนเงินที่แสดงอัตราแลกเปลี่ยนเงิน แต่บัญชีดังกล่าวเป็นทางเลือกให้ผู้ถือสามารถนำไปขายได้ในราคาหนึ่ง [5]

1.2 ข้อพิจารณาทางกฎหมายเกี่ยวกับอัตราแลกเปลี่ยนเงิน

จากความหมายและลักษณะของอัตราแลกเปลี่ยนเงินดังกล่าวข้างต้น ทำให้มีข้อพิจารณาว่าหากต้องการใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินเพื่อวัตถุประสงค์ในการแลกเปลี่ยนจำนวนเงินสกุลหนึ่งไปเป็นจำนวนเงินอีกสกุลหนึ่งแล้ว มักจะมีประเด็นในเรื่องดังต่อไปนี้เข้ามาเกี่ยวข้อง คือ กฎหมายที่ใช้บังคับกับอัตราแลกเปลี่ยนเงิน วันที่ใช้บังคับกับอัตราแลกเปลี่ยนเงิน และสถานที่ที่ใช้ในการคำนวณอัตราแลกเปลี่ยนเงิน

1.2.1 กฎหมายที่ใช้บังคับกับอัตราแลกเปลี่ยนเงิน

กฎหมายที่ใช้บังคับกับอัตราแลกเปลี่ยนเงิน มักจะเป็นกฎหมายเดียวกันกับกฎหมายที่ใช้บังคับกับสัญญา (The Proper Law of Contract) ดังนั้นหากการชำระหนี้ หรือการปฏิบัติตามสัญญา กระทำขึ้นในประเทศอังกฤษแล้ว กฎหมายที่ใช้บังคับกับอัตราแลกเปลี่ยนเงิน ก็คือ กฎหมายอังกฤษ ซึ่งถือเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับกับสัญญา (The Proper Law of Contract) แต่หากการชำระหนี้ หรือปฏิบัติตามสัญญา กระทำนอกประเทศอังกฤษด้วยเงินสกุลอื่นที่มิใช่เงินปอนด์สเตอร์ลิงค์แล้ว กฎหมายที่ใช้บังคับกับอัตราแลกเปลี่ยนเงินมักจะมิใช่กฎหมายอังกฤษ ซึ่งในกรณีหลังนี้ จะมีการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศเป็นเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์ ก็แต่เฉพาะในกรณีที่มีการบังคับตามคำพิพากษาในประเทศอังกฤษเท่านั้น ซึ่งศาลอังกฤษจะใช้กฎหมายภายในของอังกฤษ (English Municiple Law) บังคับกับอัตราแลกเปลี่ยนเงิน [6]

สำหรับประเทศไทย หากมีข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาระหว่างประเทศขึ้นสู่การพิจารณาคดีของศาลไทย โดยเฉพาะปัญหาในเรื่องกฎหมายที่ใช้บังคับกับอัตราแลกเปลี่ยนเงินแล้ว ศาลไทยควรจะนำบทบัญญัติในเรื่องหนี้ ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย มาตรา 13 มาใช้บังคับ เพราะถือเป็นเรื่องผลของสัญญา ในกรณีที่คู่สัญญาไม่ได้ตกลงเรื่อง

---

[5] Ibid, PP. 439-440.

[6] Ibid, PP. 435-436.

กฎหมายที่ใช้บังคับไว้ (โดยชัดแจ้ง หรือโดยปริยาย) และคู่สัญญามิได้มีสัญชาติเดียวกัน ก็ให้นำกฎหมายแห่งถิ่นที่ทำสัญญามาบังคับ อย่างไรก็ตาม หากไม่สามารถทราบได้แน่ว่าแห่งใดเป็นสถานที่ทำสัญญา ก็คงจะต้องใช้กฎหมายของประเทศที่มีการปฏิบัติตามสัญญา เช่น ดูว่ามีการชำระหนี้กันที่ใด ก็ให้ใช้กฎหมายของถิ่นนั้นบังคับกับอัตราแลกเปลี่ยนเงิน

1.2.2 วันที่ที่ใช้คำนวณอัตราแลกเปลี่ยนเงิน

ประเทศส่วนใหญ่ นิยมใช้วันที่มีการชำระหนี้ (Payment Date) เป็นวันกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเงิน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของสัญญาแต่ละประเภท แต่อย่างไรก็ตาม ศาลก็มักกำหนดให้มีการใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงิน ณ วันที่มีการชำระหนี้ (George Veflings Redei A/S V. President of India (1979))

1.2.3 สถานที่ที่ใช้ในการคำนวณอัตราแลกเปลี่ยนเงิน

เนื่องจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินของประเทศหนึ่ง หรือสถานที่หนึ่งมักจะแตกต่างจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินของอีกประเทศหนึ่ง หรืออีกสถานที่หนึ่ง และหากคู่สัญญาไม่ได้มีการตกลงกันถึงสถานที่ที่จะใช้ในการคำนวณอัตราแลกเปลี่ยนเงินไว้ ในกรณีนี้ได้มีมาตรา 72 (4) แห่งพระราชบัญญัติตั๋วแลกเงิน 1882 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม ปี 1977 (The Bill of Exchange Act, 1882) ของประเทศอังกฤษ ได้กำหนดให้ใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินของถิ่นที่มีการชำระหนี้ และมาตรา 139 แห่งพระราชบัญญัติขนส่งการพาณิชย์ 1894 (The Merchant Shipping Act,1894) ได้กำหนดให้ใช้สถานที่ที่คู่สัญญาได้แสดงเจตนาไว้โดยชัดแจ้งหรือโดยปริยาย มาใช้ในการคำนวณอัตราแลกเปลี่ยนเงิน แต่หากไม่สามารถหาเจตนาเช่นว่านั้นได้ ก็ให้ใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินของสถานที่ที่มีการชำระหนี้เกิดขึ้น

ซึ่งหลักการดังกล่าว ได้มีคำตัดสินของ Vanghan Williams L.J. ได้พิพากษาไว้ในคดี Manners V. Pearson (1898) ว่า "จำนวนเงินตามคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลอังกฤษจะ

มาตรา 72 (4) แห่งพระราชบัญญัติตั๋วแลกเงิน 1882 แก้ไขเพิ่มเติมปี 1977 กำหนดให้การชำระหนี้ตั๋วแลกเงินที่แสดงเป็นเงินตราต่างประเทศ ด้วยเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์ จะต้องใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงิน ตามอัตราขึ้นเช็ค (Sight Drafts or Cheques) ณ ถิ่นที่มีการชำระหนี้ในวันที่มีการชำระหนี้ตามตั๋วแลกเงิน

ปรากฏอยู่ในรูปเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์ ซึ่งจะต้องมีการแลกเปลี่ยนเป็นเงินตราต่างประเทศเพื่อส่งมอบ โดยใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินของสถานที่ที่มีการชำระหนี้" ซึ่งต่อมาได้มีคดี Marrache V. Asbton (1943) ที่ศาลอังกฤษพิพากษาโดยอาศัยหลักการเดียวกับคดีข้างต้น

ในกรณีเดียวกันนี้ ศาลนิวยอร์ค ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ตัดสินไว้ในคดี Richad V. National City Bank of New York (1931) ให้ใช้อัตราแลกเปลี่ยนของสถานที่ที่มีการชำระหนี้ โดยให้เหตุผลว่า หากไม่มีการใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินของสถานที่ที่มีการชำระหนี้แล้ว ก็จะไม่เป็นหลักประกันแก่เจ้าหนี้ว่าจะมีสิทธิได้รับชำระหนี้ครบถ้วนตามจำนวนเงินที่ตกลงกันไว้ในสัญญา [7]

1.3 ข้อพิจารณาทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงิน

โดยปกติแล้ว มักจะไม่มีกฎหมาย กำหนดชนิดของอัตราแลกเปลี่ยนเงินที่จะใช้บังคับกับกรณีต่าง ๆ ไว้ ทำให้มักจะเกิดปัญหาขึ้นเสมอว่า จะนำอัตราแลกเปลี่ยนเงินชนิดใด เวลาใด และสถานที่ใดมาใช้บังคับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากคู่สัญญาไม่ได้แสดงเจตนาตกลงกันไว้ ดังนั้น การพิจารณาโครงสร้าง หรือสภาพของข้อกำหนดในสัญญา การดีความข้อสัญญา หรือการพิจารณาจากจารีตประเพณี หรือข้อปฏิบัติทางการค้าของธุรกรรมนั้น จึงเป็นสิ่งจำเป็น แยกพิจารณาเป็น การใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินกับสัญญาที่กำหนดการแลกเปลี่ยนเงิน การใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินกับหนี้ การใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินกับค่าเสียหาย และกรณีที่ไม่มีอัตราแลกเปลี่ยนเงิน

1.3.1การใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินกับสัญญาที่กำหนดการแลกเปลี่ยนเงิน (Contracts Contemplating Conversion)

ส่วนใหญ่ข้อกำหนดเกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศที่ปรากฏอยู่ในสัญญามักจะกล่าวถึงความรับผิดของคู่สัญญา มากกว่าวิธีการชำระหนี้ หรือวิธีการแลกเปลี่ยนเงิน และในกรณีที่ไม่มีข้อตกลงเกี่ยวกับอัตราแลกเปลี่ยนเงินดังกล่าว คู่สัญญามักจะอ้างว่าได้ตกลงโดยปริยายให้ใช้อัตราแลกเปลี่ยนทางเทเล็กซ์ หรือ Spot Rate ทั้งนี้ก็เพราะอัตราแลกเปลี่ยนเงินทางเทเล็กซ์ หรือ Spot Rate มักจะถูกนำมาใช้ในธุรกรรมทางการค้ามากที่สุด และก็เป็นที่นิยมมากที่สุด อีกทั้งยังดูจะเป็นอัตราแลกเปลี่ยนเงินที่มีเหตุผล และเป็นธรรม เพราะแม้แต่ มาตรา 8 (2) แห่งพระราชบัญญัติ

---

[7] Ibid. P. 436.

การซื้อขายสินค้า 1979 (The Sale of Goods Act,1979) ยังกำหนดว่า หากคู่สัญญาไม่ได้ตกลงกันไว้ว่าจะใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินชนิดใด ก็ให้นำอัตราแลกเปลี่ยนเงินทางเทเล็กซ์ หรือ Spot Rate มาใช้บังคับกับการซื้อขายสินค้า [8]

ดังนั้นหากสัญญากำหนดให้มีการชำระหนี้ " ณ อัตราแลกเปลี่ยนเงินในปัจจุบัน " (at the current rate of exchange) หรือ " ณ อัตราแลกเปลี่ยนเงินของวัน " (at the rate of exchange of the day) หรือ " ณ อัตราแลกเปลี่ยนเงินในลอนดอน" (at the rate of exchange in London) มักจะมีการตีความว่า หมายถึงอัตราแลกเปลี่ยนเงินตามตลาดการเงิน (Commercial Rate) เช่น อัตรา Spot Rate ซึ่งในกรณีนี้มักจะรวมถึงกรณีที่ผิดสัญญาด้วย เพราะหากคู่สัญญาประสงค์จะใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินชนิดอื่น คู่สัญญาต้องกำหนดไว้โดยชัดแจ้ง ตัวอย่างเช่น ผู้รับประกันภัยชาวลอนดอน ได้ประกันภัยต่อ (Reinsures) กับบริษัทรับประกันภัยต่างประเทศ โดยกำหนดความรับผิดตามกรมธรรม์ประกันอัคคีภัย อาคารและสิ่งปลูกสร้าง ดังนั้น จำนวนเงินที่ต้องรับผิดจึงขึ้นอยู่กับเงินตราต่างประเทศ ที่จะมีการแลกเปลี่ยนเป็นเงินตราท้องถิ่น ซึ่งในกรณีนี้ไม่ได้มีการกำหนดไว้ในสัญญา แต่พิจารณาได้ว่า คู่สัญญามีความมุ่งหมายที่จะให้มีการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราท้องถิ่นตามอัตราแลกเปลี่ยนเงินแบบ Spot Rate

1.3.2 การใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินกับหนี้ (Debts)

โดยปกติ อัตราแลกเปลี่ยนเงินที่ใช้บังคับกับหนี้ มักจะได้แก่อัตราแลกเปลี่ยนเงิน ณ สถานที่ชำระหนี้ (Rate at the place of payment) ภายใต้กฎหมายของประเทศเจ้าของสกุลเงินที่แสดงจำนวนหนี้ (Law of the currency in which the debt is expressed)กล่าวคือ หนี้แสดงเป็นเงินตราของประเทศใด ก็ให้ใช้กฎหมายของประเทศนั้นบังคับ ซึ่งโดยปกติมักจะใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินทางเทเล็กซ์ (Spot Rate) หรืออัตราแลกเปลี่ยนเงินแบบเงินสด (The Rate for Bank Notes)

ตามหลักที่ยอมรับกันว่าสัญญาที่จะชำระหนี้เป็นเงินตราต่างประเทศจำนวนหนึ่ง ก็คือ สัญญาที่จ่ายสิ่งที่ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย ณ เวลาที่ชำระหนี้ในประเทศที่มีการแลกเปลี่ยนสกุลเงินตราต่างประเทศนั้น และลูกหนี้จะชำระหนี้ด้วยสิ่งที่ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย ดังนั้น

---

[8] Ibid, PP. 440-441.

หากมีการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศเป็นเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์ ก็ควรจะใช้จำนวนเงินที่ใกล้เคียงกับ ค่าของเงินที่ลูกหนี้สัญญาจะชำระให้มากที่สุด ซึ่งถ้าลูกหนี้จะชำระ การชำระหนี้ก็ควรจะใช้อัตราที่เหมาะสมกับกฎหมายของประเทศที่เกี่ยวข้องกับการชำระหนี้ [9]

อย่างไรก็ตาม การใช้บังคับของอัตราแลกเปลี่ยนเงินแบบเงินสด (Rate for Notes) ได้ถูกคัดค้านโดย Atkinson J. ในคดี Graumann V. Treitel (1940) ที่ว่า สัญญาทำขึ้นในประเทศเยอรมัน ระหว่างคู่สัญญาที่มีถิ่นที่อยู่ในเยอรมัน และอยู่ภายใต้บังคับกฎหมายเยอรมัน โดยจำเลยเป็นหนี้โจทก์จำนวน 78,000 ริชมาร์ค (Reichsmark) และให้มีการชำระหนี้ในกรุงเบอร์ลิน ไปยังกรุงลอนดอน โดยให้เหตุผลว่า เนื่องจากคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายมีถิ่นที่อยู่ในกรุงลอนดอน ดังนั้นโจทก์จึงมีสิทธิเรียกร้องในจำนวนเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์ที่เทียบเท่าจำนวน 78,000 ริชมาร์ค ณ อัตราแลกเปลี่ยนทางราชการ ซึ่งคิดเป็นเงินประมาณ 12 ริชมาร์ค ต่อ 1 ปอนด์สเตอร์ลิงค์ ในการนี้จำเลยได้โต้แย้งว่าต้องใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินแบบเงินสด ที่มีการซื้อขายในตลาดเงินตราต่างประเทศในลอนดอน ซึ่งอัตรา 36 ริชมาร์ค ต่อ 1 ปอนด์สเตอร์ลิงค์ ซึ่งในประเด็นนี้ Atkinson J. กล่าวยืนยันที่จะใช้อัตราแลกเปลี่ยนทางราชการบังคับกับกรณีดังกล่าว * โดยเหตุผล 2 ประการ คือ วัตถุประสงค์ของคำพิพากษาที่ต้องมีการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศเป็นเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์ไม่เคยเสนอให้มีการใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินตามตลาดการเงินที่มีการซื้อขายในลอนดอน นอกจากนี้ อัตราทางราชการ ก็ไม่ได้ทำให้จำเลยไม่ได้รับความยุติธรรม เนื่องจาก ณ วันที่มีการสิ้นสุดสัญญา ค่าของเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์ได้กลับไปสู่อัตราเดียวกับเงินมาร์คแล้ว

อย่างไรก็ตาม ได้มีคำตัดสินของ Privy Council ในคดี Marrache V. Ashon (1943) ที่ตัดสินให้นำอัตราแลกเปลี่ยนเงินตามตลาดการเงิน (The Market Rate) มาใช้บังคับ กล่าวคือทั้งโจทก์และจำเลยมีถิ่นที่อยู่ใน Gibraltar โดยจำเลยเป็นหนี้โจทก์จำนวน 110,000 เปสตา (Pesetas) ของสเปน และชำระหนี้กันที่ Gibraltar ซึ่งกฎหมายของ Gibraltar เป็นกฎหมายที่ใช้บังคับกับสัญญา ณ วันที่ทำสัญญา เหรียญเงินและเหรียญทอง ยังเป็นสิ่งที่ชำระหนี้ได้ตามกฎหมายของสเปน แต่ตั้งแต่วันที่ 20 มกราคม 1939 รัฐบาลสเปนได้ประกาศให้ใช้ธนบัตรเปสตาเป็นสิ่งที่ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย และห้ามนำเข้าและส่งออกซึ่งธนบัตรของเปสตา โดยอัตราแลกเปลี่ยน

---

[9] Ibid. PP.441-442.

* อย่างไรก็ตาม ในคดีนี้ศาลได้ยอมรับที่จะใช้อัตราแลกเปลี่ยนทางการเนื่องจาก ศาลเห็นว่า คู่สัญญามีเจตนาโดยปริยายที่ประสงค์จะใช้อัตราแลกเปลี่ยนทางการบังคับ , Ibid. PP.443-448.

เงินที่ทางราชการประกาศ คือ 53 เปสตา ต่อ 1 ปอนด์สเตอร์ลิงค์ แต่อัตราตามตลาดการเงินของ Gibraltar อยู่ที่ประมาณ 132 เปสตา ต่อ 1 ปอนด์สเตอร์ลิงค์ ซึ่งต่อมาจำเลยได้ผิดนัดชำระหนี้เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 1939 ซึ่ง Court the Privy Council ได้ตัดสินให้จำเลยชำระหนี้แก่โจทก์ในอัตราตลาดการเงินที่มีการซื้อขายธนบัตรเปสตา

จากคำพิพากษาในคดี Marrache และคดี Graumann ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ศาลได้ใช้สถานที่ชำระหนี้เป็นตัวกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเงิน ซึ่งอยู่นอกรัฐที่เป็นเจ้าของสกุลเงินตราที่กำหนดจำนวนหนี้ เช่น ในคดี Marrache สกุลเงินเปสตาของสเปน เป็นสกุลเงินที่กำหนดจำนวนหนี้ แต่สถานที่ชำระหนี้อยู่ใน Gibraltar ส่วนคดี Graumann สกุลเงินริชมาร์คของเยอรมัน เป็นสกุลเงินที่กำหนดจำนวนหนี้ แต่สถานที่ชำระหนี้อยู่ในกรุงลอนดอน

อย่างไรก็ตาม ศาลอาจพิพากษาให้มีการย้ายสถานที่ชำระหนี้ก็ได้ และอัตราแลกเปลี่ยนเงินที่ใช้บังคับ ก็ยังคงเป็นอัตราแลกเปลี่ยนเงินของสถานที่ที่มีการชำระหนี้ที่แท้จริง หรือในกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับอัตราแลกเปลี่ยนเงิน เช่น ไม่มีอัตราแลกเปลี่ยนที่ใช้บังคับ เป็นต้น พิจารณาได้จากในคดี Halpern V. Holland - America Line (1942) ที่ว่า โจทก์ซึ่งมีถิ่นที่อยู่ในเวียนนา ได้จ่ายเงินค่าเดินทางไปนิวยอร์คให้กับจำเลยเป็นจำนวนเงิน 420 ริชมาร์ค ซึ่งต่อมาได้เกิดสงครามทำให้โจทก์ไม่สามารถเดินทางไปนิวยอร์คได้ โจทก์จึงฟ้องเรียกให้จำเลยชำระเงินค่าเดินทางดังกล่าวเป็นเงินสกุลดอลลาร์สหรัฐอเมริกาแก่โจทก์ตามอัตราแลกเปลี่ยนทางราชการ (Official Rate of Exchange) ศาลสหรัฐอเมริกาได้พิพากษายกฟ้อง โดยให้เหตุผลว่า จำเลยจะต้องรับผิดชำระหนี้ค่าเดินทางแก่โจทก์ในเวียนนา โดยโจทก์จะได้รับเป็นเงินสกุลริชมาร์ค ซึ่งปรากฏอยู่ในบัญชีกักกันของผู้มีถิ่นที่อยู่ในต่างประเทศ กล่าวคือ เงินริชมาร์ค จะไม่มีความเกี่ยวข้องกับประเทศอื่น ๆ นอกจากประเทศเยอรมัน และไม่เกี่ยวข้องกับวันที่ 26 มกราคม 1940 ที่ถือว่าเป็นวันผิดสัญญา เนื่องจากไม่มีค่าของเงินริชมาร์คที่เทียบเท่าเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกาปรากฏอยู่ในตลาดเงิน ณ วันที่มีการผิดสัญญา คงมีการซื้อขายเฉพาะเงินริชมาร์คกับเงินสกุลอื่นเท่านั้น ดังนั้นจึงไม่สามารถกำหนดค่าของการแลกเปลี่ยนเงินริชมาร์ค เป็นเงินสกุลดอลลาร์สหรัฐอเมริกาได้ โจทก์จึงไม่สามารถเรียกให้จำเลยชำระคืนเป็นเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกาได้

ในคดี Menendez V. saka & Co. (1973) ที่ศาลอุทธรณ์ของสหรัฐอเมริกา ได้วินิจฉัยว่า โจทก์ชาวคิวบา ซึ่งมีถิ่นที่อยู่ในสหรัฐอเมริกา ได้ฟ้องให้ลูกหนี้ชาวนิวยอร์ค ชำระหนี้เป็นเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกาแก่โจทก์ในคิวบา ตามกฎหมายของคิวบา เงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา

ที่มีการชำระในคิวบา จะถูกยกเลิกเพิกถอน โดยผู้มีอำนาจทางการเงินของคิวบา ทำให้โจทก์ไม่สามารถบังคับให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกาในคิวบาได้ แต่ในคดีนี้ศาลได้พิพากษาว่าโจทก์ยังคงมีสิทธิในเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา โดยโจทก์จะต้องแลกเปลี่ยนเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกาดังกล่าวเป็นเงินเปโซทันทีที่จำเลยชำระหนี้ และหากโจทก์ไม่ดำเนินการดังกล่าว จะถือว่าการชำระหนี้ของจำเลยถูกยกเลิกเพิกถอน ตามกฎหมายของคิวบา [10]

1.3.3 การใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินกับค่าเสียหาย (Damages)

ค่าเสียหายที่แสดงเป็นเงินตราต่างประเทศ จะต้องอยู่ในรูปจำนวนเงินที่แน่นอน เช่น ในกรณีที่ผู้ขายได้ยกเลิกการส่งมอบสินค้าแก่ผู้ซื้อในต่างประเทศ ผู้ขายจะต้องรับผิดชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้ซื้อในจำนวนเงินที่มีมูลค่าตามอัตราตลาด (Market Value) ณ สถานที่ที่ต้องส่งมอบ

อย่างไรก็ตาม เพื่อไม่ให้มีข้อโต้แย้ง เกี่ยวกับอัตราแลกเปลี่ยนเงิน ศาลอาจพิจารณาพิพากษาให้ชำระเป็นเงินสกุลท้องถิ่นของประเทศที่ศาลทำการพิจารณาคดี เห็นได้จากในกรณีที่มีความเสียหายจากอุบัติเหตุรถยนต์ที่เกิดขึ้นในต่างประเทศแล้ว ผู้เสียหายได้นำคดีมาฟ้องในศาลอังกฤษ ศาลมักจะตัดสินให้ชำระค่าเสียหายเป็นเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์ ทั้งนี้เพื่อจะได้ไม่มีปัญหาเรื่องอัตราแลกเปลี่ยนเงิน แต่หากอัตราแลกเปลี่ยนเงิน แสดงไว้เป็นเงินตราต่างประเทศแล้ว ศาลก็ต้องพิจารณาใช้อัตราแลกเปลี่ยนที่เหมาะสมกับจำนวนเงินค่าเสียหาย

ในคดี Arcos Ltd. V. London & Northern Trading Co. (1935) ที่ว่า โจทก์และจำเลยต่างก็เป็นบริษัทอังกฤษ โดยโจทก์ได้ซื้อท่อนไม้ในรัสเซียจากจำเลย ซึ่งต่อมาจำเลยได้ปฏิเสธที่จะปฏิบัติตามสัญญา ซึ่งอยู่ภายใต้บังคับกฎหมายอังกฤษ โจทก์จึงฟ้องเรียกค่าเสียหายจากจำเลย โดยโจทก์อ้างว่า โจทก์ต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์ สำหรับสินค้าในรัสเซีย จึงขอให้จำเลยชำระค่าเสียหายเป็นเงินจำนวน 40,000 รูเบิล (Rubles) ที่สามารถแลกเปลี่ยนเป็นเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์ได้ในอัตรา 7.42 รูเบิล ต่อ 1 ปอนด์สเตอร์ลิงค์ จำเลยโต้แย้งว่าอัตราแลกเปลี่ยนที่โจทก์อ้างไม่เป็นความจริง ซึ่งค่าเงินรูเบิล ที่แลกเปลี่ยนเป็นเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์มีค่าน้อยกว่านี้มาก ผู้พิพากษา MacKinnon J. ได้กล่าวสรุปว่า ธุรกรรมการแลกเปลี่ยนระหว่างเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์ของอังกฤษกับเงินรูเบิลของรัสเซีย จะถือตามอัตราตลาดการเงิน โดยกล่าวยืนยันว่าอัตราแลกเปลี่ยนเงินในตลาดมืดที่มีอยู่ในกรุงเบอร์ลินหรือสวิสเซอร์แลนด์ได้ถูกห้ามนำเข้าในประเทศรัสเซีย

---

[10] Ibid, PP.441-448.

ตามกฎหมายรัสเซีย เนื่องจากเป็นอัตราที่มีราคาถูกมาก จำนวนที่โจทก์กล่าวอ้างจึงมีราคาสูงกว่า อย่างไรก็ตามประเด็นที่ศาลพิจารณาในคดีนี้คือโจทก์จะต้องใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินแบบใดสำหรับการซื้อเงินรูเบิลที่จะต้องชำระในรัสเซีย ถ้าไม่มีอัตราใดที่ถูกกว่าอัตราที่โจทก์ต้องซื้อเงินรูเบิลในลอนดอนตามอัตรา Spot Rate แล้ว โจทก์ก็มีสิทธิเรียกค่าเสียหายตามจำนวนที่โจทก์กล่าวอ้าง ซึ่งในคดีนี้ ศาลอังกฤษเห็นว่าโจทก์ต้องใช้เงินทุนที่กำหนดค่าในลอนดอน เพื่อชำระหนี้ในรัสเซีย ดังนั้นค่าของเงินรูเบิลในลอนดอนที่โจทก์กล่าวอ้างจึงเป็นค่าเสียหายที่เหมาะสม [11]

1.3.4 กรณีที่ไม่มีอัตราแลกเปลี่ยนเงิน (Absence of a rate of exchange)

เนื่องจากในบางกรณีสถานะทางการเมืองปั่นป่วน หรือเกิดภาวะฉุกเฉิน ซึ่งทำให้ธุรกิจต้องชะงักลง เช่น จราจล หรือสงครามกลางเมือง ทำให้ตลาดการเงินต้องปิดลง จึงไม่มีอัตราแลกเปลี่ยนเงินสำหรับวันนั้น ๆ

ในคดี Pape Williams & Co V. Home Insurance Co. (1944) [12] ศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกา ต้องพิจารณาหาอัตราแลกเปลี่ยนเงินระหว่างเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกากับเงินเปสตา (Peseta) ของสเปน ในวันที่ 6 ตุลาคม 1936 ซึ่งเป็นวันที่หนี้ถึงกำหนดชำระตามสัญญาซื้อขายฝ้ายที่ทำในเมืองบาร์เซโลน่า เนื่องจากอยู่ในระหว่างสงครามกลางเมืองในสเปน จึงไม่มีอัตราแลกเปลี่ยนเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกากับเงินเปสตา ระหว่างวันที่ 22 กันยายน 1936 ถึงวันที่ 13 พฤศจิกายน 1936 โดยอัตราของวันที่ 13 พฤศจิกายน นี้มีอัตราต่ำกว่าอัตราของวันที่ 22 กันยายนมาก จึงมีข้อพิจารณาว่าจะใช้อัตราใด ศาลได้พิพากษาให้ใช้อัตราสุดท้ายก่อนที่ตลาดจะชะงักลง จึงให้ชำระหนี้ตามอัตราแลกเปลี่ยนเงินของวันที่ 21 กันยายน 1936 ซึ่งในกรณีนี้ท่านอาจารย์โกศล โสภาคย์วิจิตร์ ได้ให้ความเห็นว่าน่าจะมีการหาอัตราแลกเปลี่ยนเงินของอัตราสุดท้ายก่อนที่ตลาดจะหยุดชะงัก กับอัตราแรกของวันที่เริ่มมีการซื้อขาย ซึ่งในคดีนี้ก็ควรจะเป็นอัตราเฉลี่ยของวันที่ 22 กันยายน และของวันที่ 13 พฤศจิกายน

---

[11] Ibid, PP.448-449.

[12] โกศล โสภาคย์จิตร์, "ผลกระทบของอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศต่อการชำระหนี้ตามคำพิพากษา," วารสารกฎหมาย, หน้า 104.

อัตราแลกเปลี่ยนเงินของประเทศที่เป็นกลางที่ไม่ได้เป็นคู่สงคราม ได้เริ่มนำมาใช้ในประกาศอังกฤษตาม คำประกาศ Trading witd Enemy (Custodian) Order 1939 มาตรา 1 (4) ที่ให้อำนาจกระทรวงการคลังเป็นผู้คำนวณค่าของอัตราแลกเปลี่ยนเงินโดยอิงกับอัตราของประเทศที่เป็นกลาง (คดี Bank Mizrabi Ltd. V. The Chief Execution Officer Tel Aviv (1943))

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ไม่มีการกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ในกรณีที่ตลาดแลกเปลี่ยนเงินต้องชะงักลง เพราะภาวะสงครามหรือด้วยเหตุอื่นใด อัตราแลกเปลี่ยนเงินที่ศาลจะกำหนดให้ใช้ในการชำระหนี้ตามวันที่ไม่มีอัตราแลกเปลี่ยนเงินนั้น ศาลมักจะใช้อัตราสุดท้ายก่อนตลาดหยุดชะงัก หรืออัตราแรกที่เริ่มมีตลาดใหม่ (คำพิพากษาศาลสหรัฐอเมริกา ในคดี Sutherland V. Mayer (1926)) หรือเทียบอัตราจากอัตราของประเทศที่เป็นกลางของวันที่กำหนดชำระหนี้ (คดี Polland V. Herries (1803))

นอกจากนี้ในคดี Rodocanachi V. Milburn (1886) ศาลได้วินิจฉัย โดยเทียบเคียงจากกฎหมายในเรื่องการซื้อขายสินค้า เนื่องจากความเสียหายได้เกิดขึ้นในสถานที่ที่มีการส่งมอบสินค้า และสถานที่ดังกล่าว ไม่สามารถหาอัตราตลาดของสินค้าได้ ศาลจึงนำอัตราตลาดของสินค้าในสถานที่ที่ใกล้เคียงกับสถานที่ดังกล่าว มาใช้กำหนดจำนวนค่าเสียหาย

สำหรับประเทศไทย กรณีที่อัตราแลกเปลี่ยนในขณะ ชำระหนี้ไม่ปรากฏ อาจเป็นเพราะไม่มีการซื้อขายเงินตราชนิดนั้นกัน เช่น ระหว่างสงคราม ศาลเคยให้ถืออัตราแลกเปลี่ยนที่ปรากฏครั้งสุดท้าย (คำพิพากษาฎีกาที่ 246/2488 และ 124/2490) อย่างไรก็ตาม มีทางออกอีกลักษณะหนึ่งที่ศาลมิได้กล่าวไว้ แต่ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะนำมาใช้ได้ คือ หาอัตราเฉลี่ยของอัตราสุดท้ายก่อนที่ตลาดการเงินจะหยุดชะงักลง กับอัตราแรกของการเริ่มตลาดการเงินใหม่ หรือเทียบอัตราจากอัตราของประเทศที่เป็นกลางในวันที่กำหนดชำระหนี้

2. ข้อพิจารณาทางกฎหมายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงค่าของเงินต่อหนี้เงิน

ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าค่าของเงินมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สังเกตุได้จากการเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยนเงินระหว่างเงินตราสกุลต่าง ๆ หรือจากอำนาจซื้อ (Purchasing Power) ของเงินสกุลนั้น ๆ และจากการเปลี่ยนแปลงค่าของเงินสกุลต่าง ๆ นี้เอง ทำให้มีข้อพิจารณาว่าในทางกฎหมายได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้อย่างไร โดยเฉพาะเมื่อลูกหนี้ต้องชำระหนี้เป็นเงินจำนวนใดจำนวนหนึ่งแก่เจ้าหนี้แล้ว ค่าของเงินได้เปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงค่าของเงินเช่นนี้ จะมีผลกระทบต่อจำนวนเงินที่เป็นหนี้กันอยู่หรือไม่ พิจารณาได้จาก แนวความคิดเกี่ยวกับค่าของเงิน และผลทางกฎหมายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงค่าของเงินต่อหนี้เงิน

2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับค่าของเงิน

ในเรื่องค่าของเงิน (The Value of Money) มีแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับค่าของเงินอยู่ 3 ทฤษฎี คือ แนวความคิดตามทฤษฎีหน่วยสมมติ (Nominalism Theory) ทฤษฎีโลหะนิยม (Metallic Theory) และทฤษฎีมูลค่าจริง (Valorism Theory)

2.1.1 แนวความคิดตามทฤษฎีหน่วยสมมติ (Nominalism Theory)

ค่าของเงินตามทฤษฎีนี้จะมีค่าคงที่แน่นอนไม่ขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงค่าภายนอก (External Value) ซึ่งได้แก่ อัตราแลกเปลี่ยนเงินที่ได้เทียบค่าเงินสกุลของตน กับเงินสกุลอื่น หรือการเปลี่ยนแปลงค่าภายใน (Internal Value) ซึ่งได้แก่ อำนาจซื้อ (Purchasing Power) ของเงิน ดังนั้น บุคคลซึ่งเป็นเจ้าหนี้อยู่ในจำนวนเงินเท่าใด ก็ย่อมได้รับชำระหนี้ในจำนวนเงินเท่านั้น แม้ในขณะที่ชำระหนี้ค่าของเงินได้เปลี่ยนแปลงไปก็ตามการเปลี่ยนแปลงค่าของเงินจะไม่มีผลต่อจำนวนหนี้ซึ่งมีอยู่ เช่น หนี้ซึ่งเป็นจำนวนเงิน 100 ปอนด์สเตอร์ลิงค์ หากลูกหนี้ได้ชำระเงิน 100 ปอนด์สเตอร์ลิงค์ ก็ถือว่าลูกหนี้ได้ชำระหนี้ครบตามจำนวนหนี้นั้นแล้ว โดยไม่คำนึงถึงการเปลี่ยนแปลง ค่าของเงินนั้นว่าจำนวนเงิน 100 ปอนด์สเตอร์ลิงค์ ที่ได้ชำระหนี้ไปมีค่าจริงเท่าใด [13]

---

[13] Chitty, The Law of Contract (General Principle), Vol. 1 (London : Sweet & Maxwell, 1994), P.1059.

ในกรณีที่หนี้แสดงเป็นเงินตราต่างประเทศ ลูกหนี้มีหน้าที่ชำระหนี้ด้วยสิ่งที่ใช้ชำระหนี้ได้ตามกฎหมายของประเทศเจ้าของสกุลเงินตราที่หนี้นั้นแสดง (Lex Monetae) ในจำนวนเงินตราต่างประเทศ ณ เวลาที่ชำระหนี้ โดยไม่คำนึงถึงว่า ค่าของเงินสกุลนั้น ๆ ณ เวลาที่ชำระหนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปจากค่าของเงิน ณ เวลาที่หนี้เกิดขึ้นหรือไม่ [14] ดังนั้นตามทฤษฎีนี้เจ้าหนี้และลูกหนี้จะมีความเสี่ยงเหมือนกัน กล่าวคือ เจ้าหนี้จะมีความเสี่ยงหากค่าของเงินลดลง ส่วนลูกหนี้จะมีความเสี่ยงหากค่าของเงินเพิ่มขึ้น

ทฤษฎีหน่วยสมมตินี้ ได้รับการกล่าวถึงตั้งแต่สมัยกรีก โดยอริสโตเติล (Aristotle) ได้กล่าวไว้ใน Nichomachean Ethics ว่าค่าของเงินไม่ได้มาจากธรรมชาติ แต่มาจากกฎหมายและสามารถที่จะถูกเปลี่ยนแปลง หรือยกเลิกได้โดยคำสั่ง (its value is derived not from nature but from law and can be altered of abolishes at will) กล่าวคือ ค่าของเงินเกิดจากสิ่งที่กฎหมายได้สมมติขึ้น ไม่ได้เกิดจากค่าของสิ่งที่นำมาทำเป็นเงิน [15]

เมื่อมาถึงสมัยโรมัน แนวความคิดตามทฤษฎีหน่วยสมมติ ได้รับการโต้แย้ง โดยคำอธิบายของ Accursius ที่ปรากฏในหนังสือของจัสติเนียน (The Books of Justinian) ที่เห็นว่าค่าของเงินเป็นไปตามสิ่งที่นำมาทำเป็นเงิน ตามแนวความคิดทฤษฎีโลหะนิยม ต่อมาในปี ค.ศ. 1546 Carolus Molinaeus ในหนังสือ Tractatus Contractuum et Usurarum ไม่เห็นด้วยกับทฤษฎีโลหะนิยม และสนับสนุนทฤษฎีหน่วยสมมติ

ในสมัยใหม่ ชาวเยอรมัน ชื่อ F.G. Knapp ในหนังสือ The State Theory of Money ได้สนับสนุนทฤษฎีนี้ โดยเห็นว่า ทฤษฎีหน่วยสมมตินี้มีรากฐานอยู่บน Prerogative of the State เงินตราเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นโดยกฎหมาย คู่สัญญาได้ทำสัญญากันบนพื้นฐานที่ว่า ค่าของเงินจะถูกกำหนดโดยกฎหมายตามหลักทฤษฎีหน่วยสมมติ [16]

---

[14] J.H.C. Morris, Dicey and Morris on the Conflict of Laws. 2nd ed. (London : Stevens and Sons, 1973), PP. 877-888.

[15] สหธน รัตนไพจิตร, "ปัญหาบางประการในทางกฎหมายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงค่าของเงินตามกฎหมายอังกฤษ," วารสารนิติศาสตร์. 17,2 (มิถุนายน 2530), หน้า 135.

[16] F.A. Mann, The Legal Aspect of Money, P. 92-93.

2.1.2 แนวความคิดตามทฤษฎีโลหะนิยม (Metallic Theory)

ค่าของเงินตามทฤษฎีนี้ จะถูกกำหนดไว้กับค่าของโลหะจำนวนหนึ่ง เช่น กำหนดให้ค่าของเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์ มีค่าเท่ากับทองคำบริสุทธิ์หนัก 0.3 กรัม การที่บุคคลมีหนี้เงินต่อกัน ซึ่งจะแสดงออกในรูปของ Unit of Account เช่น ปอนด์สเตอร์ลิงค์, ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา , บาท เป็นต้น หมายถึง บุคคลนั้นเป็นหนี้ตามปริมาณของโลหะ จำนวนเงินที่เป็นหนี้ (Unit of Account) จะมีค่าเท่ากับปริมาณของโลหะ เมื่อลูกหนี้ประสงค์จะชำระหนี้จะต้องชำระให้เท่ากับจำนวนหรือปริมาณของโลหะ เช่น หนี้จำนวนเงิน 100 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ซึ่งเท่ากับทองคำหนัก 50 กรัม เมื่อจะต้องชำระหนี้จะต้องชำระให้เท่ากับจำนวนทองคำหนัก 50 กรัม ทฤษฎีนี้ได้รับความนิยมในช่วงสมัยโรมัน จนถึงสมัยกลาง เหตุที่นิยมใช้ทฤษฎีนี้ เนื่องมาจากค่าของโลหะมักไม่ค่อยเปลี่ยนแปลง (เนื่องจากโลหะบางชนิดหายาก) นอกจากนี้ราคาของโลหะก็ไม่ขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงค่าตามอำเภอใจของผู้มีอำนาจ

โลหะที่นำมาเป็นตัวกำหนดค่าของเงินตามทฤษฎีโลหะนิยมนี้ ถือว่ามีหน้าที่อยู่ 2 ประการ [17] คือ เป็นตัวกำหนดค่าของเงิน และเป็นสินค้า (Commodity) เหมือนกับสินค้าอื่น ดังนั้นการกำหนดให้เงินมีค่าเท่ากับโลหะ ค่าของเงินจึงเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการและปริมาณของโลหะ (Demand and Supply) [18] หากโลหะมีจำนวนมาก ราคาของโลหะก็จะลดลง ซึ่งหมายถึง ค่าของเงินจะลดลง แต่หากมีโลหะจำนวนน้อย ราคาของโลหะจะเพิ่มขึ้น ซึ่งหมายถึง ค่าของเงินจะเพิ่มขึ้น

ทฤษฎีโลหะนิยมนี้ได้รับความนิยมในสมัยโรมัน ซึ่งตรงกับ แนวความคิดของ Savigny ที่กำหนดให้ค่าเงินเป็นไปตามอัตราแลกเปลี่ยน (Rate of Exchange) ที่ได้อิงค่าเงินไว้กับโลหะจำนวนหนึ่ง หรือมาตรฐานโลหะ (Metal Standard) แนวความคิดนี้ได้เสนอขึ้นมาเพื่อโต้แย้งแนวความคิดของ Aristotle ได้รับความนิยมมาจนถึงสมัยกลาง จึงเสื่อมความนิยมลง เพราะค่าของเงินได้ผูกติดกับค่าของโลหะที่ถือเป็นสินค้าชนิดหนึ่ง

---

[17] สหธน รัตนไพจิตร, "ปัญหาบางประการในทางกฎหมายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงค่าของเงินตามกฎหมายอังกฤษ," วารสารนิติศาสตร์, หน้า 136-137.

[18] Leonard L.. Watkins, "The Economic Aspect of Inflation," Michigan Law Review, 33 (December, 1934), PP.159-161.

2.1.3 แนวความคิดตามทฤษฎีมูลค่าจริง (Valorism Theory)

เนื่องจากได้เกิดภาวะเงินเฟ้ออย่างรุนแรงในประเทศเยอรมัน ในปี ค.ศ. 1914-1924 จึงมีนักคิดชาวเยอรมัน ชื่อ Eckstein เสนอแนวความคิดใหม่แทนที่ทฤษฎีหน่วยสมมติ และทฤษฎีโลหะนิยม โดยเห็นว่าตามทฤษฎีมูลค่าจริง (แนวความคิดใหม่) เงินมีหน้าที่เป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยน ดังนั้นค่าของเงิน จึงควรเป็นไปตามค่าภายใน (Internal Value) ซึ่งได้แก่ อำนาจซื้อ (Purchasing Power) ดังนั้นบุคคลซึ่งเป็นเจ้าหนี้อยู่ในจำนวนเท่าใด ย่อมได้รับชำระหนี้ตามอำนาจซื้อของหนี้ที่มีอยู่ นอกจากนี้ Eckstein ยังได้เสนอว่าไม่ควรจะใช้ทฤษฎีหน่วยสมมติในลักษณะของการบังคับ (Jus Cogens) แต่ควรจะอนุญาตให้คู่สัญญาตกลงยกเว้นทฤษฎีหน่วยสมมติได้

ในกรณีที่หนี้แสดงเป็นเงินตราต่างประเทศ และค่าของเงินตราต่างประเทศในขณะที่ชำระหนี้มีค่าลดลง ลูกหนี้จะมีความรับผิดในจำนวนเงินตราต่างประเทศที่มีค่าลดลง หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ อำนาจซื้อของเงินในขณะที่หนี้เกิดขึ้นมีค่าลดลงจากอำนาจซื้อของเงินในขณะที่ชำระหนี้นั่นเอง ดังนั้นในขณะที่ชำระหนี้ลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ให้เท่ากับอำนาจซื้อของเงินในขณะที่หนี้เกิดขึ้น

จากแนวความคิดทั้ง 3 ทฤษฎีดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ทฤษฎีหน่วยสมมติ มีข้อเสียคือ การกำหนดให้ค่าของเงินเป็นสิ่งสมมติ ค่าของเงินจึงมีลักษณะคงที่อยู่ตลอดเวลา บุคคลซึ่งเป็นเจ้าหนี้อยู่ในจำนวนเท่าใด ก็ย่อมได้รับชำระหนี้จำนวนเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงค่าของเงิน จะไม่มีผลต่อจำนวนหนี้ ส่วนทฤษฎีโลหะนิยมได้กำหนดให้ค่าของเงินมีค่าเท่ากับโลหะจำนวนหนึ่ง การชำระหนี้จึงต้องชำระให้เท่ากับค่าของโลหะจำนวนนั้น ซึ่งมักจะเกิดปัญหาในการควบคุมค่าของเงิน เนื่องจากค่าของเงินจะเปลี่ยนไปตามปริมาณและความต้องการของโลหะ ส่วนทฤษฎีมูลค่าจริงที่ถือว่าค่าของเงินจะเปลี่ยนแปลงตามค่าของเงินภายใน แม้จะเป็นทฤษฎีที่ดูจะเป็นธรรมแก่คู่สัญญา แต่ก็อาจมีปัญหาในการคำนวณค่าของเงินที่เปลี่ยนแปลง

2.2 ผลทางกฎหมายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงค่าของเงินต่อหนี้เงิน

ปัญหาที่น่าพิจารณา ก็คือ เมื่อลูกหนี้ต้องชำระหนี้เป็นเงินจำนวนใดจำนวนหนึ่งแก่เจ้าหนี้แล้วค่าของเงินได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก เมื่อเทียบกับอัตราแลกเปลี่ยน กับเงินตราสกุลอื่น หรือ

เมื่อเทียบกับอำนาจซื้อ เห็นได้จากในกรณีที่เกิดวิกฤตการณ์ ทางเศรษฐกิจ เกิดภาวะสงคราม หรือกรณีที่มีการประกาศลดค่าของเงิน ซึ่งค่าของเงินจะเปลี่ยนแปลงไปมาก มีปัญหาที่น่าพิจารณาว่าการเปลี่ยนแปลงค่าของเงินเช่นนี้จะมีผลกระทบต่อจำนวนเงินที่เป็นหนี้กันอยู่หรือไม่ พิจารณาจากกฎหมายและแนวคำพิพากษาของศาลในประเทศอังกฤษ ประเทศเยอรมัน และประเทศไทย

2.2.1 ประเทศอังกฤษ

ในประเทศอังกฤษ ได้ยอมรับทฤษฎีหน่วยสมมติ ในฐานะที่เป็นหลักกฎหมายภายในของอังกฤษ ดังนั้นหากกฎหมายว่าด้วยการขัดการแห่งกฎหมาย (The Conflict of Law) หรือกฎหมายที่ใช้บังคับกับสัญญา (The Proper Law of Contract) กำหนดให้หนี้ที่แสดงเป็นเงินตราต่างประเทศอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายอังกฤษ ศาลอังกฤษจะนำทฤษฎีหน่วยสมมติมาใช้บังคับ โดยไม่คำนึงถึงกฎหมายของประเทศเจ้าของสกุลเงินที่หนี้นั้นแสดง

อย่างไรก็ตาม หากกฎหมายต่างประเทศเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับกับสัญญาและกฎหมายของประเทศดังกล่าวใช้ทฤษฎีหน่วยสมมติ ศาลอังกฤษก็จะนำหลักทฤษฎีหน่วยสมมติมาใช้โดยผ่านกฎเกณฑ์การขัดกันแห่งกฎหมาย (The Conflict of Law) แต่หากกฎหมายที่ใช้บังคับกับสัญญาคือ กฎหมายเยอรมัน ซึ่งกฎหมายเยอรมันได้ยอมรับทฤษฎีมูลค่าจริง (Valorism Theory) ศาลอังกฤษจะใช้บังคับทฤษฎีมูลค่าจริง ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายที่จะใช้บังคับกับสัญญา (คดี Kornatzki V. Oppeuheimer (1937) ที่ศาลอังกฤษได้นำหลักสุจริตตามมาตรา 242 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งของเยอรมัน มาใช้โดยพิพากษาให้โจทก์และจำเลยกำหนดจำนวนเงินที่เป็นหนี้ใหม่ เนื่องจากค่าของเงินลดลง)

ในคดี De Mixt Moneys, Gilbert V. Brett (1604) [19] ที่ว่าจำเลยได้ชำระหนี้ค่าสินค้าจำนวน 100 ปอนด์ ให้แก่โจทก์ตามราคาสินค้าที่ได้ตกลงกันแล้ว แต่โจทก์ได้ปฏิเสธที่จะยอมรับชำระหนี้ จำนวนดังกล่าว ศาลอังกฤษได้พิพากษาว่า ค่าของเงินจะมีค่าคงที่แน่นอน บุคคลเป็นเจ้าหนี้อยู่เท่าใด ย่อมได้รับชำระหนี้ในจำนวนเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงค่าของเงินจะไม่มี

คดี Societe des Hotels Le Touquet Paris-Plage V. Cummings (1922) ซึ่งศาลอังกฤษนำทฤษฎีหน่วยสมมติที่มีอยู่ในกฎหมายฝรั่งเศสมาใช้บังคับกับหนี้ที่แสดงเป็นเงินตราต่างประเทศ และคดี R. V. International Trustee (1937) ที่ศาลอังกฤษใช้ทฤษฎีหน่วยสมมติตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา

[19] J.H.C. Morris, Dicey and Morris on the Conflict of Laws, P. 878.

ผลต่อจำนวนหนี้ ดังนั้นเมื่อจำเลยได้ชำระหนี้จำนวน 100 ปอนด์สเตอร์ลิงค์ แก่โจทก์แล้ว การชำระหนี้ดังกล่าวย่อมมีผลสมบูรณ์ แม้ว่าขณะที่จำเลยชำระหนี้ค่าของเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์ได้ลดลง เนื่องจาก Queen Elizabeth ได้ประกาศกำหนดค่าของเงินใหม่ ซึ่งมีค่าลดลงมากกว่า ค่าของเงินในขณะทำสัญญา*

นอกจากนี้ยังมีคดี Treseder - Griffin V. Co-Operative Insrance Society (1965) ที่ Lord Denning ได้กล่าวว่า บุคคลที่มีสิทธิเรียกร้องในเงินหนึ่งปอนด์สเตอร์ลิงค์ ก็ต้องยอมรับเงินหนึ่งปอนด์สเตอร์ลิงค์ในการชำระหนี้ ไม่ว่าในเวลานั้นเงินหนึ่งปอนด์สเตอร์ลิงค์จะมีค่าเท่าใด เงินปอนด์สเตอร์ลิงค์จะมีค่าคงที่ในสายตาของกฎหมาย ราคาสินค้าอาจจะขึ้นหรือลงก็ได้ เงินสกุลอื่นอาจจะขึ้น หรือลงก็ได้ แต่เงินปอนด์สเตอร์ลิงค์จะมีค่าคงที่** นอกจากนี้ Lord Denning ยังเห็นว่า เพื่อเหตุผลทางด้านนโยบายสาธารณะ ค่าของเงินควรจะคงที่แน่นอน เพราะว่าหากเงินมีค่าไม่แน่นอนแล้ว ประชาชนจะขาดความเชื่อมั่นในเงินตราสกุลนั้น ๆ

แม้ค่าของเงินจะได้เปลี่ยนแปลงไปมากก็ตาม ศาลอังกฤษก็ยังคงถือหลักสัญญาต้องเป็นสัญญา และยึดถือตามแนวความคิดทฤษฎีหน่วยสมมติอย่างเคร่งครัด กล่าวคือเมื่อคู่สัญญาตกลงกัน เจตนาของคู่สัญญายอมรับที่จะให้มีจำนวนที่ผูกพันตามหน่วยเงินที่ได้สมมติกันขึ้นไม่ได้มีเจตนาที่จะให้ผูกพันตามกำลังซื้อของเงินหรือสิ่งอื่น ดังนั้นการที่คู่สัญญาเข้าทำสัญญากัน โดยให้คู่กรณีฝ่ายหนึ่งต้องชำระหนี้จำนวน 100 ปอนด์สเตอร์ลิงค์ ก็ย่อมหมายความว่า ต้องการได้รับหรือจะต้องชำระหนี้จำนวน 100 ปอนด์สเตอร์ลิงค์ ไม่ได้มีเจตนาว่าจะต้องได้รับหรือชำระหนี้จำนวนเงิน ซึ่งมีอำนาจซื้อเท่ากับจำนวน 100 ปอนด์สเตอร์ลิงค์ ที่ได้ตกลงกันไว้ และศาลอังกฤษก็จะไม่นำหลัก Equity มาใช้ แตกต่างจากศาลเยอรมันที่นำหลักสุจริตมาใช้ ส่วนศาลสหรัฐอเมริกาได้วินิจฉัยคดีทำนองเดียวกันนี้ ด้วยการประเมินค่าของเงินสำหรับการให้บริการในปี 1974 ที่ราคา 175,000 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา และได้ตัดสินให้ผู้ช่วยเหลือชาวดัช (Dutch Salvor) สามารถปรับค่าของเงินสำหรับการให้บริการได้ เนื่องจากค่าของเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกาในปี 1980 ได้ลดลงถึง 23 % (คดี B.V. Bureau Wijsmuller V. United States (1976))[20]

---

* โปรดดูคดี Re Chesterman's Trusts (1923), Ottoman Bank v. Chakarian (1938), Pynnount Ltd. V. Schott (1939) และ Marrache V. Ashton (1943) ที่ศาลอังกฤษวินิจฉัยยอมรับทฤษฎีหน่วยสมมติ : Chitty, The Law of Contract (General Principle), PP. 1575-1576.

** ตรงกับ Viscount Simonds ที่กล่าวไว้ในคดี Bonython V. Commonwealth of Australia (1951) : F.A. Mann, The Legal Aspect of Money, P. 100.

20 Ibid, PP. 113-114.

นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงในค่าของเงินอย่างมาก ก็ไม่อาจถือได้ว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะปฏิบัติตามสัญญา (Impossibility of Performance) สัญญาจึงไม่ระงับลง ในคดี Davis Contractor Ltd. V. Fareham U.D.C. (1956) [21] คู่สัญญาอ้างว่า ค่าของเงินได้ลดลงอย่างมาก เนื่องจากเกิดสงคราม ดังนั้นการปฏิบัติตามสัญญาก่อสร้างซึ่งได้ทำขึ้นก่อนสงคราม ย่อมเป็นไปไม่ได้ในจำนวนเงินค่าก่อสร้างเท่าเดิม สัญญาจึงควรระงับลง แต่ศาลได้วินิจฉัยว่าการเปลี่ยนแปลงค่าของเงิน ถึงแม้ว่าจะเปลี่ยนแปลงไปมากเพียงใดก็ตาม คู่สัญญายังคงสามารถปฏิบัติตามสัญญาได้อยู่ ไม่ถือว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะปฏิบัติตามสัญญา เพียงแต่การปฏิบัติตามสัญญาจะทำให้คู่สัญญาขาดทุนเท่านั้น

ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงในค่าของเงินอย่างมาก จนเป็นเหตุทำให้คู่สัญญาไม่สามารถปฏิบัติตามสัญญาได้ ตามกฎหมายของอังกฤษ จึงแตกต่างจากกฎหมายเยอรมัน เพราะศาลเยอรมันไม่ได้ยอมรับทฤษฎีหน่วยสมมติอย่างเคร่งครัดนัก ในคดี The Seventh Senate of the Reichsgericht ; 2 ธันวาคม 1919 ว่าการลดลงในค่าของเงินอย่างมาก ถือเป็นเหตุแทรกแซงที่ทำให้คู่สัญญาปฏิบัติตามสัญญาไม่ได้ ซึ่งตรงกับความเห็นของนักวิชาการ Hirchberg และ Downes ที่เห็นว่าการลดลงในค่าของเงินอย่างมาก น่าจะทำให้สัญญาระงับลง เพราะไม่สามารถปฏิบัติตามสัญญาได้ (คดี Davis Contractor Ltd. V. Fareham U.D.C. (1956))

ในปัจจุบันกฎหมายอังกฤษเปิดโอกาสให้คู่สัญญาทำสัญญายกเว้นทฤษฎีหน่วยสมมติได้ ดังเช่น การนำค่าของเงินไปอิงกับดัชนีราคาสินค้า หรือเงินสกุลอื่น หรือการกำหนดให้คู่สัญญาต้องรับผิดในกรณีที่ค่าของเงินลดลง ซึ่งข้อยกเว้นนี้ทำให้ทฤษฎีหน่วยสมมติคลายความแข็งกระด้างลง ดังนั้นหากมีหลักเกณฑ์ใหม่เพิ่มขึ้นก็คงจะเป็นหลักเกณฑ์ที่เข้ามาเสริมเพื่อแก้ไขความแข็งกระด้างของทฤษฎีหน่วยสมมติ เท่านั้น แต่คงจะไม่วินิจฉัยกลับหลักเดิม

โปรดดูคดี Beves and Co.,ltd. V. Farkas (1953) และ คดี Tskiroglon & Co., Ltd. Noblee Thorl Gmbh (1962)

[21] Chitty, The Law of Contract (General Principle). P. 1121.

2.2.2 ประเทศเยอรมัน

ประเทศเยอรมัน ได้ยอมรับทฤษฎีหน่วยสมมติ โดยเห็นว่า บุคคลเป็นหนี้จำนวนเท่าใด ย่อมมีหน้าที่ชำระหนี้ในจำนวนเงินนั้น เท่านั้น การเปลี่ยนแปลงค่าของเงินไม่มีผลกระทบต่อหนี้ แม้ขณะที่ได้ชำระหนี้ ค่าของเงินจะได้ลดลง หรือเพิ่มขึ้นก็ตาม ศาลสูงเยอรมัน (German Supreme Court) ในคดี Die Lehre vonder Zahlung der Geldschuld (1871) ได้ตัดสินให้จำเลยชำระหนี้ตามจำนวนเงินที่ได้กำหนดไว้ในสัญญาเท่านั้น แม้ค่าของเงินจะลดลงในขณะที่มีการชำระหนี้ก็ตาม จำเลยก็ไม่ต้องรับผิด

Third Civil Senate of the Reichsgericht ; 4 May 1915 ได้พิจารณาคดีที่โจทก์ (ผู้เช่า)ได้ทำสัญญาเช่าอาคารในกรุงเบอร์ลิน กับจำเลย (ผู้ให้เช่า) มีระยะเวลา 5 ปี นับจากวันที่ 1 กันยายน 1914 ค่าเช่าปีละ 100,000 มาร์คเยอรมัน และมีข้อตกลงให้เพิ่มค่าเช่าทุกปี ปีละไม่ต่ำกว่า 150 มาร์คเยอรมัน ต่อมาโจทก์ได้บอกเลิกสัญญาเช่า โดยอ้างว่าเนื่องจากประเทศอยู่ในภาวะสงคราม โจทก์ประสบภาวะขาดทุน เนื่องจากไม่สามารถใช้อาคารสถานที่เช่าได้ ซึ่งในคดีนี้ศาลได้วินิจฉัยว่า สัญญาเช่าไม่ได้กำหนดถึงกรณีที่ไม่สามารถปฏิบัติตามสัญญาได้ (Impossible of Performance) และการประสบภาวะขาดทุนก็ไม่ใช่สิ่งที่ไม่สามารถปฏิบัติตามสัญญาได้ (พ้นวิสัย) ตามมาตรา 275 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน

คำตัดสินของ Second Civil Senate of the Reichsgericht ; 21 March 1916 ที่ว่า โจทก์ได้ตกลงซื้อดีบุกจำนวน 5,000 กิโลกรัม จากจำเลย กำหนดส่งมอบดีบุกแก่โจทก์เป็นจำนวน 5 งวด ๆ ละ เดือน เริ่มตั้งแต่เดือนสิงหาคม ถึงเดือนธันวาคม 1914 และได้กำหนดราคาให้อยู่ในช่วง 301-309 มาร์คเยอรมัน ต่อดีบุก 100 กิโลกรัม ต่อมาได้เกิดสงคราม จำเลยจึงไม่ส่งมอบดีบุกแก่โจทก์ โดยอ้างว่า ราคาดีบุกได้เพิ่มขึ้นเป็น 650 มาร์คเยอรมัน ต่อดีบุก 100 กิโลกรัม ทำให้

มาตรา 275 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน : ถ้าการชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัย เพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังที่ได้ก่อหนี้ และซึ่งลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ ท่านว่าลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นจากการชำระหนี้นั้น (The Debtor is released from his obligation to perform insofar as the performance becomes impossible as a result of a circumstance, for which he is not responsible, arising after the inception of the obligation.)

ถ้าภายหลังที่ได้ก่อหนี้ขึ้นแล้ว ลูกหนี้กลายเป็นคนไม่สามารถจะชำระหนี้ได้ ให้ถือเสมือนว่าเป็นพฤติการณ์ที่ทำให้การชำระหนี้ ตกเป็นพ้นวิสัย (An inability of the debtor to perform, arising after the inception of the obligation, id equivalent to impossibility.)

โจทก์ต้องซื้อดีบุกจากแหล่งอื่นในเดือนพฤศจิกายน และธันวาคม พร้อมทั้งฟ้องเรียกค่าเสียหายในจำนวนเงินที่โจทก์ต้องซื้อดีบุกในราคาที่แพงขึ้น (ส่วนต่างระหว่างราคาที่โจทก์ซื้อจากแหล่งอื่นกับราคาที่ตกลงในสัญญา) ศาลตัดสินตามฟ้องของโจทก์ และไม่เห็นด้วยกับข้อต่อสู้ของจำเลยที่อ้างว่าไม่สามารถปฏิบัติตามสัญญาได้ (Impossible of Performance) และอ้างหลักสุจริต (Good Faith) ตามมาตรา 275 และ 242 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน * เนื่องจากจำเลยสามารถซื้อดีบุกจากแหล่งอื่นได้ เพียงแต่ราคาดีบุกได้สูงขึ้นเท่านั้น จึงไม่ถือเป็นสิ่งที่ไม่สามารถปฏิบัติตามสัญญาได้ อีกทั้งหลักสุจริตที่จำเลยอ้างนั้น จะไม่นำมาใช้กับการซื้อขายสินค้า [22]

จากคดีดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงค่าของเงินอย่างมากไม่ถือเป็นเหตุให้สัญญาระงับลง เพราะเป็นไม่ได้ที่จะปฏิบัติตามสัญญา (Impossible of Performance) หรือเพราะเหตุสุดวิสัย แม้ว่าค่าของเงินจะเปลี่ยนแปลงไปมากเพียงใดก็ตามคู่สัญญาก็ยังคงสามารถที่จะปฏิบัติตามสัญญาได้อยู่ เพียงแต่การปฏิบัติตามสัญญาจะเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นหรือลดลงอย่างมากเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม ในช่วงปี ค.ศ. 1914-1924 ในประเทศเยอรมันได้เกิดภาวะเงินเฟ้ออย่างมาก ทำให้คู่สัญญามักประสบปัญหาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงค่าของเงินอย่างมาก โดยเฉพาะค่าของเงินลดลงได้ลดลงอย่างมากศาลเยอรมันจึงพยายามหาหลักกฎหมายมาใช้ในการพิจารณาคดีดังกล่าว โดยในกรณีที่ค่าของเงินได้ลดลงอย่างมาก ** และการชำระหนี้ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่ง ศาลเยอรมันมักจะปฏิเสธที่จะใช้ทฤษฎีหน่วยสมมติ กล่าวคือ ศาลจะนำหลัก Treu and Glauben หรือ Good Faith ที่ปรากฏอยู่ในมาตรา 157 *** และมาตรา 242 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน (German Civil Code) มาใช้

---

* มาตรา 242 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน : ลูกหนี้จะต้องปฏิบัติการชำระหนี้ โดยคำนึงถึงหลักสุจริต และพิเคราะห์ถึงปรกติประเพณี (The Debtor is bound to carry out performance in the manner required by good faith, commercial usage being taken into account)

[22] John P. Dowson, "Effects of Inflation on Private Contracts : German 1914-1924," Michigan Law Review, 33 (December, 1934), PP. 175-177.

** ศาลจะตรวจสอบว่า ค่าของเงินตามความจริงแล้วลดลงหรือไม่ โดยใช้หลัก " Impoverishment Factor " กล่าวคือ หากค่าของเงินลดลงจะทำให้อำนาจซื้อของเงินสกุลนั้นลดลง แต่หากได้เทียบค่ากับเงินอีกสกุลหนึ่งแล้ว อำนาจซื้อของเงินไม่ได้ลดลง ก็ไม่ถือว่าค่าของเงินลดลง (German Supreme Court ; 21 พฤศจิกายน 1927 และ 16 มิถุนายน 1930)

*** มาตรา 157 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน : สัญญานั้น ท่านให้ตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริต โดยพิเคราะห์ถึงปรกติประเพณีด้วย (Contracts are to be interpreted in the manner required by good faith, commercial usage being taken into account)

The Seventh Senate of the Reichsgericht ; 2 ธันวาคม 1919 โจทก์ได้ทำสัญญาจ้างจำเลยต่อเรือในปี 1916 จ่ายค่าจ้างเมื่องานเสร็จในราคา 574,000 มาร์คเยอรมัน ต่อมาจำเลยไม่ได้ปฏิบัติตามสัญญา โดยอ้างว่าต้นทุนในการต่อเรือได้เพิ่มขึ้นมากถึง 1,500,000 มาร์คเยอรมัน ศาลได้พิพากษาว่า การลดลงของค่าเงินถือเป็นเหตุแทรกแซงที่ทำให้จำเลยไม่สามารถปฏิบัติตามสัญญาได้ อีกทั้งทำให้จำเลยไม่ได้รับความเป็นธรรม ศาลจึงมีคำสั่งให้ศาลล่างกำหนดค่าจ้างใหม่โดยคำนึงถึงราคาตามตลาดแรงงานและอุตสาหกรรมการผลิต [23]

The Third Senate of the Reichsgericht ; 21 กันยายน 1920 โจทก์ได้ทำสัญญาเช่าบริการไอน้ำจากจำเลย กำหนดค่าเช่าปีละ 9,362 มาร์คเยอรมัน ต่อมาปรากฏว่า ราคาของถ่านหินที่ใช้ผลิตไอน้ำ และค่าจ้างแรงงานได้เพิ่มขึ้นจากจำนวนเงินค่าเช่าที่ได้กำหนดไว้ในสัญญามาก เนื่องจากค่าของเงินได้ลดลง จำเลยจึงไม่สามารถปฏิบัติตามสัญญาได้ ศาลได้วินิจฉัยว่า หากจำเลยปฏิบัติตามสัญญา อาจทำให้จำเลยถึงขั้นล้มละลายได้ เนื่องจากเงื่อนไขทางเศรษฐกิจได้เปลี่ยนแปลงไปจนทำให้จำเลยไม่อาจปฏิบัติตามสัญญาได้ โดยศาลได้ใช้หลักสุจริตในมาตรา 157 และมาตรา 242 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน นอกจากนี้ศาลยังเห็นว่า ความหมายของคำว่า "เป็นไปไม่ได้ที่จะปฏิบัติตามสัญญา" มีความหมายรวมถึง เป็นไปไม่ได้ที่จะปฏิบัติตามสัญญาเนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจด้วย

ซึ่งอีกหนึ่งเดือนต่อมา ได้มีคดี The Third Civil Senate of the Reichsgericht 22 ตุลาคม 1920 ที่จำเลย (ผู้ขาย) เป็นตัวแทนผู้ผลิตโทรศัพท์มือถือในเยอรมันตอนใต้ (South German) ได้ทำสัญญาซื้อขายโทรศัพท์มือถือกับโจทก์ (ผู้ซื้อ) ในเดือนกุมภาพันธ์ 1919 กำหนดให้มีการส่งมอบในเดือนเมษายน 1919 ในราคาเครื่องละ 12,000 มาร์คเยอรมัน ต่อมาปรากฏว่าราคาโทรศัพท์ได้มีราคาสูงขึ้น จากเดิมมีต้นทุน 11,250 มาร์คเยอรมันต่อเครื่อง เป็น 13,292.25 มาร์คเยอรมันต่อเครื่อง จำเลยจึงไม่สามารถส่งมอบโทรศัพท์แก่โจทก์ได้ หากจำเลยปฏิบัติการชำระหนี้ จำเลยจะต้องล้มละลายทางเศรษฐกิจ (Economic Ruin) ศาลได้วินิจฉัยว่า การบังคับให้จำเลยปฏิบัติตามสัญญา เป็นสิ่งที่ไม่มีเหตุผลและเป็นการไม่ยุติธรรม เพราะเป็นการฝ่าฝืนหลักสุจริต อีกทั้งยังถือว่าเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในสัญญาได้เปลี่ยนแปลงไป (Change of Condition) ทำให้จำเลยไม่สามารถปฏิบัติตามสัญญาได้

---

[23] Ibid, PP. 184-190.

จากคดีดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า ศาลเยอรมันได้นำหลักสุจริต ในมาตรา 157 และมาตรา 242 มาใช้บังคับกับคดีที่ค่าของเงินได้ลดลงอย่างมาก ซึ่งการปฏิบัติตามสัญญาอาจทำให้จำเลยถึงขั้นล้มละลายได้ นอกจากนี้ ศาลยังเห็นว่า เงื่อนไขในการปฏิบัติตามสัญญา มีความแตกต่างจากในขณะทำสัญญา กล่าวคือ หากจำเลยทราบว่าค่าของเงินจะลดลงเป็นจำนวนมาก จำเลยก็คงจะไม่ตกลงทำสัญญาเช่นนั้น ดังนั้นเมื่อเงื่อนไขเปลี่ยนแปลงไป จำเลยจึงไม่สามารถปฏิบัติตามสัญญาได้ (The Third Senate ; 7 มิถุนายน 1921) โดยศาลเยอรมันจะพิจารณาให้มีการแก้ไขสัญญาโดยการกำหนดจำนวนเงินที่จะต้องปฏิบัติตามสัญญา หรือหนี้ตามสัญญากันใหม่ (Claim for adjustment)

อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีศาลเยอรมันได้นำทฤษฎีมูลค่าจริงมาใช้ในการวินิจฉัยคดี The Fifth Senate of the Reichsgericht ; 28 พฤศจิกายน 1923 กล่าวคือ โจทก์ (ผู้จำนอง) ได้จำนองที่ดินในอาฟริกาตะวันตกเฉียงใต้ (South - West Africa) เป็นประกันการชำระหนี้จำนวน 13,000 มาร์คเยอรมัน ไว้กับจำเลย (ผู้รับจำนอง) เมื่อปี 1913 โดยหนี้ดังกล่าวถึงกำหนดชำระเมื่อวันที่ 1 เมษายน 1920 โจทก์ได้ชำระหนี้ต้นเงินและดอกเบี้ยของเงินจำนวนดังกล่าวด้วยธนบัตรมาร์คเยอรมัน แต่จำเลยปฏิเสธไม่ยอมรับชำระหนี้ และไม่ไถ่ถอนจำนอง โดยอ้างว่าจำเลยต้องชำระต้นเงิน และดอกเบี้ยเป็นเงินเหรียญ (Coin) ของประเทศอาฟริกาตะวันตกเฉียงใต้ หรือด้วยเงินตราสกุลอื่นที่มีค่าเท่ากัน โจทก์จึงฟ้องขอให้ศาลบังคับให้จำเลยรับชำระหนี้ด้วยธนบัตรมาร์คเยอรมัน และให้ไถ่ถอนจำนองที่ดินแก่จำเลย ศาลได้พิพากษาว่า เงินธนบัตรมาร์คเยอรมันเดิมไม่ใช้สิ่งที่ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย จำเลยไม่สามารถชำระหนี้ด้วยธนบัตรมาร์คเยอรมัน จำนวน 13,000 มาร์คเยอรมันได้ เพราะค่าของเงินได้ลดลง ต้องมีการกำหนดหนี้ที่จำนองเป็นประกันใหม่ตามอำนาจซื้อที่แท้จริงของเงิน (The Real Purchasing Power of Money) ณ วันที่ 1 เมษายน 1920 โดยศาลให้เหตุผลในการวินิจฉัยว่าเป็นหลักทั่วไปของกฎหมายเอกชน (The General Rules of Private Law)[24]

ในคดีดังกล่าวนี้ ศาลได้ตัดสินในช่วงที่ทฤษฎีมูลค่าจริงได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายในเยอรมัน ประกอบกับข้อจำกัดในการนำหลักสุจริตมาใช้ ในที่สุดรัฐบาลเยอรมันจึงได้

---

[24] E.J. Cohn, Manual of German Law (General Introduction Civil Law) ,Vol. 1 (London : Oceana Publications Inc., 1950), PP. 98-100.

บัญญัติกฎหมายขึ้น 2 ฉบับ คือ The Emergency Decree of 1924 และ The revalorization Act of 1925 * ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองคู่สัญญาจากการเปลี่ยนแปลงในค่าของเงินที่ทำให้คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้รับความเป็นธรรม

แม้ศาลเยอรมันจะนำหลักสุจริตมาใช้ ก็ไม่ได้หมายความว่า ศาลเยอรมันไม่ได้รับยอมรับทฤษฎีสมมติ กล่าวคือ ศาลยังคงถือว่าบุคคลซึ่งเป็นเจ้าหนี้อยู่ในจำนวนเงินเท่าใด ก็ย่อมได้รับชำระหนี้ในจำนวนเงินเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงค่าของเงินจะไม่มีผลต่อจำนวนหนี้ซึ่งมีอยู่ การที่ศาลนำหลักสุจริตมาใช้ ก็เนื่องจากศาลเห็นว่ามีการเปลี่ยนแปลงค่าของเงินอย่างมาก จนจำเลยไม่อาจปฏิบัติการชำระหนี้ตามสัญญาได้ เพราะเงื่อนไขได้เปลี่ยนแปลงไป และเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม ศาลจึงอนุญาตให้คู่กรณีกำหนดจำนวนหนี้กันใหม่ ** ส่วนการยอมรับทฤษฎีมูลค่าจริงก็เป็นการกระทำเพียงบางครั้งในช่วงที่ทฤษฎีมูลค่าจริงได้รับความนิยมเท่านั้น ซึ่งโดยแท้จริงแล้วศาลเยอรมันยังคงยึดถือแนวความคิดตามทฤษฎีหน่วยสมมติอยู่ [25] เห็นได้จากในคดีต่อมา ศาลเยอรมันได้ยอมรับว่าค่าของเงินที่เปลี่ยนแปลงจะไม่ทำให้จำเลยต้องรับผิดเพิ่มขึ้น เมื่อจำเลยเป็นหนี้โจทก์เท่าใด ก็ต้องรับผิดจำนวนเท่านั้น การลดลงในค่าของเงินไม่ทำให้จำเลยต้องรับผิดเพิ่มขึ้น (Federal Supreme Court ; 29 March 1974 และ 1 October 1975)

2.2.3 ประเทศไทย

สำหรับประเทศไทย เมื่อลูกหนี้ต้องชำระหนี้ด้วยเงินตรา ย่อมหมายความว่าลูกหนี้มีหน้าที่ชำระหนี้ตามค่าปกติของเงินในวันที่ชำระหนี้ ไม่ใช่ค่าของเงินในวันที่ก่อหนี้ ตามแนวความคิดของทฤษฎีหน่วยสมมติ ดังนั้นบุคคลซึ่งเป็นเจ้าหนี้อยู่ในจำนวนเท่าใด ก็ย่อมได้รับชำระหนี้ในจำนวนนั้นเท่านั้น แม้ในขณะที่ชำระหนี้ค่าของเงินจะได้เปลี่ยนแปลงไปก็ตาม

---

* The Revalorization Act of 1925 มาตรา 14 ได้อนุญาตให้เจ้าหนี้ที่แสดงเจตนาสงวนสิทธิโดยชัดแจ้งมีสิทธิกำหนดจำนวนเงินที่เป็นหนี้ใหม่ได้ และมาตรา 15 กำหนดให้หนี้ที่มีกำหนดระยะเวลาชำระหนี้ ระหว่างวันที่ 15 มิถุนายน 1922 ถึง 14 กุมภาพันธ์ 1924 นั้น คู่สัญญาสามารถกำหนดจำนวนเงินที่เป็นหนี้ใหม่ได้ แม้จะไม่ได้แสดงเจตนาสงวนสิทธิไว้

** หากคู่สัญญาไม่สามารถกำหนดจำนวนเงินหรือจำนวนหนี้กันได้ ศาลจะเป็นผู้พิจารณากำหนดจำนวนหนี้ (Decision of 22 กันยายน 1923)

[25] F.A. Mann, The Legal Aspect of Money, P.95.

การกำหนดให้ลูกหนี้ชำระเงินตามจำนวน หรือหน่วยของเงินตราที่เป็นหนี้ โดยไม่คำนึงถึงอำนาจซื้อหรือค่าของเงินในขณะที่ชำระหนี้ว่าได้เพิ่มขึ้นหรือลดลงจากค่าของเงินขณะที่ก่อหนี้อย่างไร อาจไม่เป็นธรรมแก่เจ้าหนี้ในยามที่ค่าของเงินลดลง ซึ่งในส่วนนี้ยังไม่ปรากฏคำพิพากษาฎีกาของศาลไทยเกี่ยวกับการชำระหนี้ในกรณีที่ค่าของเงินเปลี่ยนแปลง แต่พอศึกษาเทียบเคียงได้จากแนวคำพิพากษาฎีกา ดังต่อไปนี้

คำพิพากษาฎีกาที่ 928/2521 สัญญาเช่าซื้อที่ดิน ซึ่งผู้ให้เช่าซื้อไม่ทำถนนคอนกรีตและท่อน้ำตามสัญญา เพราะวัสดุขึ้นราคา ไม่เป็นเหตุสุดวิสัยที่ทำให้การชำระหนี้เป็นพ้นวิสัย ผู้ให้เช่าซื้อต้องถูกบังคับให้ทำการตามสัญญา และเสียเบี้ยปรับอีกหนึ่งเท่าของเงินเช่าซื้อที่ส่งแล้วตามสัญญา กับดอกเบี้ยร้อยละ 7.5 ต่อปี

ในคดีนี้ จำเลย (ผู้ให้เช่าซื้อ) ได้นำสืบว่า เหตุที่ยังไม่ได้ทำถนนคอนกรีต และท่อระบายน้ำ เพราะวัสดุก่อสร้างมีราคาแพงขึ้น และหาซื้อได้ยาก ซึ่งศาลได้กล่าวในประเด็นนี้ว่า การที่วัสดุมีราคาแพงขึ้น ก็มิใช่ว่าจะหาซื้อไม่ได้เสียทีเดียว ในกรณีเช่นนี้ไม่ใช่เหตุสุดวิสัยอันจะทำให้การชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัย และจำเลยหลุดพ้นจากการชำระหนี้ เมื่อจำเลยไม่จัดทำถนนคอนกรีต และท่อระบายน้ำตามสัญญาเช่าซื้อ จำเลยจึงเป็นฝ่ายผิดสัญญาต้องรับผิดต่อโจทก์ (ผู้เช่าซื้อ)

คำพิพากษาฎีกาที่ 2934/2522 "พ้นวิสัย" หมายถึง เหตุการณ์เกิดขึ้นทำให้การชำระหนี้เป็นไปไม่ได้ การที่ผลผลิตของน้ำมันดิบขาดแคลน เพราะต่างประเทศขึ้นราคาน้ำมันดิบไม่เป็นเหตุพ้นวิสัยที่ผู้ขายจะส่งยางแอสฟัสท์ แก่ผู้ซื้อไม่ได้ ตามกำหนดเวลา ผู้ขายต้องรับผิดในการส่งชักช้า

ในคดีนี้ ปรากฏข้อเท็จจริงว่า ยางแอสฟัลท์ ซึ่งเป็นผลผลิตพลอยได้จากน้ำมันดิบขาดแคลน เนื่องจากต่างประเทศขึ้นราคาน้ำมันดิบ และมีผลกระทบกระเทือนไปถึงราคาวัสดุก่อสร้างอื่น ๆ ซึ่งพลอยขึ้นราคาไปด้วย การที่ต่างประเทศขึ้นราคาน้ำมันดิบ จึงหาใช่เป็นการพ้นวิสัยของโจทก์ที่จะจัดส่งยางแอสฟัลท์ให้แก่จำเลยไม่ เพราะตามสัญญาที่ทำกันไว้ก็ปรากฏข้อความว่าถ้าราคาเปลี่ยนแปลง จำเลยก็ยินยอมให้โจทก์เปลี่ยนแปลงราคาได้ ซึ่งเป็นเรื่องที่โจทก์จะต้องจัดส่งยางแอสฟัลท์ให้ภายในกำหนดระยะเวลาตามที่ตกลงกัน กรณีที่โจทก์กล่าวอ้างหาใช่เป็นเรื่องการพ้นวิสัยแต่อย่างใดไม่

คำพิพากษาฎีกาที่ 2046/2531 วัตถุแห่งหนี้เป็นดินขาว ย่อมสามารถจัดหาวัตถุดังกล่าวจากแหล่งอื่นได้ไม่ยากนัก และตามสัญญาหาได้เจาะจงให้นำจากแหล่งผลิตของจำเลยในจังหวัดนราธิวาสโดยเฉพาะไม่ ทั้งลักษณะของทรัพย์ที่เป็นวัตถุแห่งหนี้ มิใช่เป็นทรัพย์เฉพาะสิ่งที่จะต้องส่งมอบแก่โจทก์ตามสัญญา จึงไม่เป็นการพ้นวิสัยที่จำเลยจะบอกปัดความรับผิดนั้นได้

จากคำพิพากษาฎีกา ทั้งสามคดีดังกล่าวข้างต้น ศาลฎีกาได้พิจารณาว่า แม้วัตถุแห่งหนี้จะมีราคาแพงขึ้น หรือหายากก็ตาม ก็ไม่ทำให้การชำระหนี้ของจำเลยกลายเป็นพ้นวิสัยตามมาตรา 219 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์* จึงอาจเทียบเคียงได้กับกรณีค่าของเงินลดลง ทำให้ต้องใช้เงินจำนวนมากขึ้นในการซื้อสินค้าหรือบริการในปริมาณ และคุณภาพเท่าเดิม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ สินค้าหรือบริการอันเป็นวัตถุแห่งหนี้มีราคาสูงขึ้น หรือแพงขึ้นนั่นเอง ซึ่งคู่สัญญามักจะอ้างว่าการที่ค่าของเงินลดลงมากทำให้ไม่สามารถปฏิบัติตามสัญญาได้ (Impossible of Performance) และหากพิจารณาจากแนวคำพิพากษาฎีกาข้างต้นแล้ว ศาลฎีกาคงวินิจฉัยว่า การที่ค่าของเงินลดลง ก็ไม่ถือเป็นเหตุพ้นวิสัยที่คู่สัญญาไม่สามารถปฏิบัติตามสัญญาได้ เพียงแต่การปฏิบัติตามสัญญา จะมีผลทำให้คู่สัญญาฝ่ายที่ต้องรับผิดต้องรับภาระหนักขึ้นเท่านั้น[26] จึงจะปฏิบัติตามสัญญาได้

จึงอาจกล่าวได้ว่า ศาลไทยได้ยึดถือแนวความคิดตามทฤษฎีหน่วยสมมติ แต่อย่างไรก็ตาม หากค่าของเงินได้เปลี่ยนแปลงอย่างมาก การยึดถือแนวความคิดตามทฤษฎีหน่วยสมมติอย่างเคร่งครัดนัก ก็จะไม่เป็นธรรมแก่คู่สัญญาฝ่ายที่ต้องปฏิบัติตามสัญญา เพราะคู่สัญญาดังกล่าวอาจประสบกับภาวะขาดทุน ถึงขั้นล้มละลาย ดังนั้นในกรณีที่ค่าของเงินได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ศาลจะแนวคำวินิจฉัยอย่างไร ศาลจะมีแนวคำวินิจฉัยเช่นเดียวกับศาลอังกฤษที่ตัดสินว่าการเปลี่ยนแปลงในค่าของเงินจะไม่มีผลกระทบต่อจำนวนหนี้ที่มีอยู่ หรือจะวินิจฉัยทำนองเดียวกับศาลเยอรมันที่อ้างหลักสุจริตของคู่สัญญา

---

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 219 : ถ้าการชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัย เพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังที่ได้ก่อหนี้ และซึ่งลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบนั้นไซร้ ท่านว่าลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นความรับผิด

ถ้าหลายหลังที่ได้ก่อหนี้ขึ้นแล้วนั้น ลูกหนี้กลายเป็นคนไม่สามารถชำระหนี้ได้ไซร้ ท่านให้ถือเสมือนว่า เป็นพฤติการณ์ที่ทำให้การชำระหนี้ตกเป็นพ้นวิสัยฉะนั้น

[26] ศูนย์พัฒนากฎหมายและธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,"ปัญหาเงินลดค่า...ในสัญญาระหว่างประเทศ." วารสารอัยการ. 8 (มกราคม 2528), หน้า 61.

เมื่อพิจารณาถึงแนวความคิดเรื่องการใช้สิทธิซึ่งจะต้องกระทำโดยสุจริต * ที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 5 ** และหลักการตีความสัญญาซึ่งจะต้องเป็นไปตามความประสงค์ในทางสุจริต และพิเคราะห์ถึงปกติประเพณี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 368 *** บทบัญญัติทั้งสองมาตราดังกล่าวมีความมุ่งหมายไม่แต่เฉพาะเกี่ยวกับเนื้อหาที่แท้จริงของหนี้ตามสัญญา และเพียงเพื่อกำหนดลักษณะและวิธีการชำระหนี้เท่านั้น แต่มีความมุ่งหมาย เป็นการควบคุมการชำระหนี้ที่ถือเป็นหลักนิติจริยธรรม (Principle of Legal Ethics) ที่ควรจะนำมาใช้ในการอุดช่องว่างของกฎหมาย [27] กล่าวคือ ในเรื่องของสัญญา คู่สัญญาจะถูกผูกมัดไปตามสัญญาโดยสัญญานั้นจะต้องเป็นไปโดยสอดคล้องกับกฎหมาย ปกติประเพณี ในกิจการนั้น ๆ และหลักสุจริตด้วย [28]

การตีความการแสดงเจตนาอันเป็นนิติกรรม มีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 132 เป็นหลักอยู่แล้วว่าต้องเพ่งเล็งถึงเจตนายิ่งกล่าวถ้อยคำสำนวนตามตัวอักษร ถ้าในการแสดงเจตนานั้นเป็นการแสดงเจตนาในสัญญา นอกจากกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว การตีความมีหลักเพิ่มเติมขึ้นอีก คือ ต้องคำนึงถึงความประสงค์ในทางสุจริตประกอบกับประเพณีด้วย จะถือแต่เพียงเจตนาแท้จริงของคู่สัญญาฝ่ายใดแต่ฝ่ายเดียวเท่านั้นไม่ได้ ต้องตีความไปโดยถือหลักความเข้าใจของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายในเจตนาของกันและกันด้วย จึงต้องตีความไปตามความประสงค์โดยสุจริตของคู่กรณีพึงคาดหมายได้จากกันและกัน ในกรณีที่มีประเพณีปฏิบัติกันเป็นปกติอยู่อย่างไร ก็ย่อมเป็นที่คาดหมายได้ว่า คู่กรณีย่อมทำสัญญากันโดยถือประเพณีนั้นเป็นหลักด้วย [29]

---

* คำว่า "สุจริต" นี้เป็นคำแปลมาจากศัพท์ภาษาละตินว่า "Bona Fide" ในภาษาอังกฤษเรียกว่า "Good Faith" ในภาษาเยอรมันเรียกว่า "Treu und Glauben" ซึ่งพอแปลเป็นไทยได้ว่า "หลักความซื่อสัตย์และความไว้วางใจ" ถือเป็นกฎหมาย "หลักทั่วไป" (General Principle) ที่ควรจะใช้กับกฎหมายเอกชนได้ทุกเรื่อง : ปรีดี เกษมทรัพย์, "หลักสุจริต คือหลักความซื่อสัตย์ และความไว้วางใจ (Treu und Glauben)."อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ รศ.ดร.สมศักดิ์ สิงหพันธ์, (ป.ม.ท., 2526), ไม่ระบุเลขหน้า

** มาตรา 5 ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี บุคคลทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต

*** มาตรา 368 สัญญานั้นท่านให้ตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริต โดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณี

[27] โสภณ รัตนากร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2539), หน้า 89-90.

[28] ดาราพร เดชะกำพุ, "ความสัมพันธ์ระหว่างมาตรา 132 และมาตรา 368 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์," วารสารกฎหมาย, 9.1 (2527), หน้า 64-65.

[29] จิตติ ติงศภัทิย์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึงมาตรา 452,พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), หน้า 40.

ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของท่านศาสตราจารย์ ดร. หยุด แสงอุทัย ที่กล่าวไว้ในเรื่อง การศึกษา การใช้ และการตีความกฎหมาย ในหนังสือการศึกษาวิชากฎหมาย ว่า

"___เมื่อมีพฤติการณ์ผิดปกติอย่างนอกเหนือเหลือเกินขึ้น ซึ่งบททำให้รากฐานเดิมขาดไปจากนิติกรรมจนกระทั่งความยุติธรรม ทำให้ไม่สามารถฝืนใจลูกหนี้ให้ปฏิบัติหน้าที่ที่มีอยู่ดั้งเดิมได้ ก็จะต้องเปลี่ยนแปลงหน้าที่ให้แก่ลูกหนี้ หรือให้ลูกหนี้พ้นจากหน้าที่ไป กล่าวคือ จะต้องให้หน้าที่ของคู่กรณีทั้งสองฝ่ายสอดคล้องกับพฤติการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น ___" [30]

นอกจากนี้ ท่านศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย [31] , ท่านศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี เกษมทรัพย์ [32] และท่านศาสตราจารย์โสภณ รัตนากร [33] ยังได้กล่าวถึงหลักการตีความสัญญาโดยอาศัยหลักสุจริตว่าเป็นการใช้กฎหมายให้สอดคล้องกับสถานการณ์ใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไป (Anpassung) และใช้เพื่ออุดช่องว่างของกฎหมาย โดยได้ยกตัวอย่างประกอบการใช้มาตรา 368 และมาตรา 5 ดังกล่าวว่า ในกรณีที่ค่าของเงินลดลงอย่างมาก โดยเฉพาะช่วงที่เกิดสงครามและเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ เจ้าหนี้จะไม่ได้รับความเป็นธรรม เนื่องจากต้องรับชำระหนี้ตามจำนวนเดิม ศาลก็ควรจะนำบทบัญญัติในมาตรา 368 และมาตรา 5 มาใช้บังคับ เพราะถือเป็นการชำระหนี้ที่ฝ่าฝืนต่อหลักสุจริต

จากแนวความคิดและเหตุผลดังกล่าว ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า ในกรณีที่ค่าของเงินเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก และคู่สัญญาไม่ทราบในขณะทำสัญญาว่าจะมีเหตุการณ์ทำให้ค่าของเงินเพิ่มขึ้น หรือลดลงอย่างมาก จึงถือได้ว่าเป็นกรณีที่มีเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงผิดไปจากความคาดหมายของคู่สัญญา การจะบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ย่อมไม่เป็นธรรม โดยเฉพาะในกรณีที่เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ หรือมีการประกาศลดค่าของเงิน ศาลก็ควรจะนำหลักสุจริตตามมาตรา 5 และมาตรา 368 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้ในการวินิจฉัยคดี เพราะหากคู่สัญญาทราบถึงสภาพเหตุการณ์ หรือเงื่อนไขเช่นนั้นแล้ว คู่สัญญาฝ่ายที่ต้องรับผิดก็คงไม่ตกลงเข้าทำสัญญาด้วย โดยศาลอาจยกขึ้นอ้างเพื่อแก้ไขปัญหาความไม่เป็นธรรมของคู่สัญญาดังที่ศาลเยอรมัน

---

[30] หยุด แสงอุทัย, การศึกษาวิชากฎหมาย. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประกายพรึก 2527), หน้า 11-16.

[31] เรื่องเดียวกัน, หน้า 11-16.

[32] ปรีดี เกษมทรัพย์, "หลักสุจริต คือหลักความซื่อสัตย์ และความไว้วางใจ (Treu und Glauben)," อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ รศ.ดร.สมศักดิ์ สิงหพันธ์, ไม่ระบุเลขหน้า.

[33] โสภณ รัตนากร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป, หน้า 89-92.

ได้ทำมาแล้วอย่างได้ผล * ซึ่งศาลอาจมีคำสั่งให้คู่สัญญาตกลงกำหนดจำนวนหนี้กันใหม่ และในกรณีที่คู่สัญญาตกลงกันไม่ได้ ศาลก็ควรจะเป็นผู้กำหนดให้ตามจำนวนที่ศาลเห็นควร โดยคำนึงถึงความเป็นธรรม

อย่างไรก็ตาม การที่ค่าของเงินได้ลดลงอย่างมาก ไม่อาจถือได้ว่าเป็นเหตุพ้นวิสัย[34] ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 219 เพราะการที่ค่าของเงินลดลงอย่างมาก คู่สัญญายังคงปฏิบัติตามสัญญาได้อยู่ เพียงแต่การปฏิบัติตามสัญญาจะต้องใช้จำนวนเงินมากขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้ตามแนวคำพิพากษาฎีกาที่ 928/2521, 2934/2522 และ 2046/2531 และในกรณีที่ค่าของเงินเพิ่มขึ้นหรือลดลงเพียงเล็กน้อย ก็ไม่อาจนำหลักสุจริตตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 5 และมาตรา 368 มาใช้บังคับได้ เพราะไม่เช่นนั้นแล้ว ค่าของเงินจะขาดความแน่นอน และไม่มีความมั่นคง ซึ่งจะทำให้ประชาชนไม่เชื่อมั่นต่อไป และยังขัดกับแนวความคิดตามทฤษฎีหน่วยสมมติ

ปัญหาที่น่าพิจารณาอีกอย่างหนึ่งก็คือ หลักการตีความสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 368 ยังมีข้อจำกัดในการใช้อยู่บ้าง เนื่องจากการตีความสัญญาจะกระทำได้ต่อเมื่อสัญญามีความหมายคลุมเครือไม่ชัดเจน หากคู่สัญญาได้ตกลงกำหนดข้อความไว้ในสัญญาให้มีความหมายชัดเจนแน่นอนแล้ว หลักการตีความสัญญาก็นำมาใช้ไม่ได้ [35] ซึ่งจากข้อจำกัดในการใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 368 นี้เอง ทำให้ศาลอาจหยิบยกหลักสุจริตตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 5 ซึ่งเป็นหลักทั่วไปเกี่ยวกับการชำระหนี้หรือการใช้สิทธิในเรื่องที่กฎหมายหรือข้อตกลงระหว่างคู่สัญญามิได้แสดงไว้โดยละเอียดถึงวิธีปฏิบัติหรือกระทำกิจการใด ๆ ซึ่งมาตรานี้ให้ถือเอาความสุจริตเป็นหลัก[36] มาบังคับใช้กับการชำระหนี้ในกรณีที่ค่าของเงินลดลงอย่างมาก

---

* The Seventh Senate of the Rechsgericht ; 2 December,1919

[34] โสภณ รัตนากร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป, หน้า 67.

[35] รชฎ เจริญฉ่ำ, "แม้เป็นทุนต่างประเทศ ก็ต้องรับผิดชดใช้," วารสารอัยการ, 19 (พฤศจิกายน 2539), หน้า 41.

[36] เทพวิฑูร, พระยา (บุญช่วย วณิกกุล), คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1-2 มาตรา 1-240 (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยพิทยา, 2509), หน้า 33.

3. ข้อพิจารณาทางกฎหมายเกี่ยวกับหนี้เงินตราต่างประเทศและการชำระหนี้เงินตราต่างประเทศ

3.1 ความหมายและลักษณะของหนี้เงินตราต่างประเทศ

3.1.1 ความหมายของหนี้เงินตราต่างประเทศ

ในมาตรา 4 ของ Uniform Law on Bills and Notes, 1930 และมาตรา 36 แห่ง Uniform on Cheques, 1931 ซึ่งเป็นอนุสัญญาที่ทำขึ้นภายใต้ Auspices of the League of Nations ได้ยอมรับว่าเงินตราต่างประเทศ เป็นเงินสกุลอื่นนอกเหนือจากเงินสกุลของประเทศนั้น ๆ นอกจากนี้ยังมีคดี Bequignon, La Dette de monnaie etraugere (1925) ที่ศาลพิพากษาว่า เงินตราต่างประเทศเป็นเงินที่แตกต่างจากสกุลเงินของสถานที่ชำระหนี้

ส่วนคำว่า "หนี้" * ได้ปรากฏ บทวิเคราะห์ศัพท์อยู่ในมาตรา 10 วรรคแรก ** แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 ฉบับวันที่ 11 พฤศจิกายน 2466 ซึ่งแตกต่างจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับปัจจุบันที่ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 11 พฤศจิกายน 2468 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งไม่ได้กำหนดบทวิเคราะห์ศัพท์คำว่า "หนี้" (Obligation) ไว้โดยตรง แต่พอเทียบเคียงได้จากความในมาตรา 194 ที่อธิบายถึงสิทธิของเจ้าหนี้ในมูลหนี้ที่จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ ซึ่งมีผลคล้ายคลึงกับที่บัญญัติไว้ในมาตรา 10 วรรคแรก หนี้เงินจึงเป็นหนี้ที่มีการส่งมอบเงินตรา หรือส่งมอบสิ่งอื่นที่มีค่าแทนเงินตราได้ [37] และไม่ว่าเงินที่เป็นหนี้นั้นจะเป็นหนี้ค่าอะไร และจะเป็นหนี้ที่เกิดขึ้นโดยนิติกรรม นิติเหตุ หรือเกิดจากการผิดสัญญา หรือเกิดจากละเมิดก็ได้

และเมื่อกล่าวถึงหนี้เงินตราต่างประเทศแล้ว อาจเข้าใจได้ว่าเป็นสัญญาที่จะส่งมอบเงินตราต่างประเทศจำนวนหนึ่ง โดยเงินตราต่างประเทศดังกล่าว จะทำหน้าที่เป็นสื่อกลางใน

---

* คำว่า "หนี้" ที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงมีความหมายกว้างกว่าหนี้ตามที่สามัญชนเคยเข้าใจกัน (หนี้เงิน) กล่าวคือ ไม่ได้หมายถึงเฉพาะแต่หนี้ที่จะต้องใช้เงินแก่กันเท่านั้น แต่อาจเป็นหนี้ที่จะต้องส่งมอบทรัพย์ หรือกระทำการ หรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง อันไม่เกี่ยวแก่การใช้เงินก็ได้

** มาตรา 10 วรรคแรก บัญญัติว่า "อันหนี้นั้นโดยนิตินัยว่า เป็นความเกี่ยวพันอันบุคคลคนเดียวฤาหลายคนฝ่ายหนึ่ง เรียกว่า ลูกหนี้ จำต้องส่งทรัพย์สินก็ดี หรือทำการ หรือเว้นทำการใดให้แก่บุคคลคนเดียว หรือหลายคนอีกฝ่ายหนึ่ง เรียกว่า เจ้าหนี้" ที่นำมาจากบทวิเคราะห์ศัพท์แห่งคำว่า "Obligation" ในกฎหมายโรมัน : เทพวิบุร. พระยา (บุญช่วย วณิกกุล) . คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 มาตรา 1-240 . หน้า 702-703.

[37] เรื่องเดียวกัน. หน้า 67-68.

การชำระหนี้ แตกต่างจากการซื้อขายแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ แม้จะมีการส่งมอบเงินตราต่างประเทศที่ใช้ในการแลกเปลี่ยน แต่เงินตราต่างประเทศดังกล่าวจะอยู่ในฐานะที่เป็นสินค้า การส่งมอบเงินตราต่างประเทศจึงเป็นการส่งมอบทรัพย์สินจำนวนหนึ่ง ที่ไม่ถือเป็นหนี้เงินตราต่างประเทศ[38]

3.1.2 ลักษณะของหนี้เงินตราต่างประเทศ

ก. หนี้เงินที่แสดง (Expressed) เป็นเงินตราต่างประเทศโดยตรง

หนี้เงินที่ได้แสดง หรือกำหนดจำนวนด้วยเงินตราต่างประเทศ เช่น ก เป็นหนี้เงินกู้ยืม ข. จำนวน 100 ปอนด์สเตอร์ลิงค์ ถือเป็นกรณีที่มีการกำหนดจำนวนหนี้เงินที่ต้องชำระเป็นเงินตราต่างประเทศ การชำระหนี้ของ ก. ลูกหนี้ มีความสำคัญอยู่ที่ว่า จะต้องชำระเงินมีมูลค่าเท่ากับ 100 ปอนด์สเตอร์ลิงค์ และหากเป็นกรณีที่ต้องนำกฎหมายไทยมาใช้บังคับแล้ว แม้หนี้เงินกู้ยืมดังกล่ าว จะกำหนดเป็นเงินตราต่างประเทศก็ตาม ก. ซึ่งเป็นลูกหนี้จะเลือกชำระหนี้ด้วยเงินไทยก็ได้ เพียงแต่ว่าต้องชำระให้มีมูลค่าเท่ากับ 100 ปอนด์สเตอร์ลิงค์ ตามอัตราแลกเปลี่ยน ณ สถานที่และเวลาที่ใช้เงิน หรือ ก. จะชำระด้วยเงินจำนวน 100 ปอนด์สเตอร์ลิงค์ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 196[39]

ข.หนี้เงินที่แสดง(Express)เป็นเงินตราต่างประเทศโดยเทียบค่ากับสิ่งอื่น

หนี้เงินอาจมิได้แสดงหรือกำหนดไว้เป็นจำนวนเงินตราต่างประเทศโดยตรง แต่ได้แสดงไว้เป็นเงินไทยที่ผูกหรือเทียบค่าไว้กับเงินตราต่างประเทศ เช่น การกำหนดให้ลูกหนี้ชำระหนี้แก่เจ้าหนี้เป็นจำนวนเงินสกุลบาทที่เทียบเท่ากับจำนวน 100 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา หรือมีข้อตกลงเกี่ยวกับเสถียรภาพของค่าเงิน (Stabilization Clause) ให้มีการคำนวณค่าของเงินที่ชำระหนี้ให้เท่ากับจำนวนที่กำหนดไว้เป็นเงินตราต่างประเทศบางสกุล หรือตามราคาทองคำ กรณีเช่นนี้ ลูกหนี้ก็ย่อมต้องชำระหนี้ตามข้อตกลงนั้น จะชำระหนี้ตามจำนวนซึ่งกำหนดไว้ด้วยเงินไทยโดยไม่คำนึงถึงข้อตกลงปรับค่าของเงินหาได้ไม่

---

[38] เทพวิฑูร, พระยา , คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 มาตรา 1-240 , หน้า 712.

[39] โสภณ รัตนากร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป, หน้า 67-68.

ค.หนี้เงินที่กำหนดให้ชำระหนี้ด้วยเงินตราต่างประเทศโดยเฉพาะเจาะจง

ในบางกรณีหนี้เงินอาจไม่ได้แสดงหรือกำหนดจำนวนด้วยเงินตราต่างประเทศเท่านั้น แต่ยังได้กำหนดวัตถุแห่งหนี้ไว้เป็นเงินตราสกุลใดสกุลหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง เช่น บริษัท USA ส่งสินค้าจาก USA มาขายให้บริษัทไทยในไทย เป็นเงิน 100,000 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา และกำหนดให้บริษัทไทยชำระหนี้ค่าสินค้าด้วยเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกาเท่านั้น จะเห็นได้ว่าเป็นกรณีที่กำหนดไว้โดยเฉพาะเจาะจงให้ใช้หนี้กันด้วยเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกาเท่านั้น บริษัทไทยจึงต้องชำระหนี้ค่าสินค้าด้วยเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกาจำนวน 100,000 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา จะชำระด้วยเงินตราไทย หรือเงินตราสกุลอื่นไม่ได้[40]

ง. หนี้ที่ต้องชำระด้วยเงินอันมีค่าแลกเปลี่ยน

หนี้เงินตราต่างประเทศ จะต้องเป็นหนี้ที่ต้องใช้เงินอันเป็นวัตถุกลางมีค่าแลกเปลี่ยน[41] ซึ่งลูกหนี้มีหน้าที่ที่จะต้องชำระเงินจำนวนหนึ่ง ถ้าเป็นการส่งเงินตราเพื่อคุณค่าอย่างอื่น เช่นซื้อเงินในคุณสมบัติที่เป็นโบราณวัตถุ หรือในกรณีที่ได้ทำสัญญาซื้อขายแลกเปลี่ยนเงินไทยกับเงินต่างประเทศ เงินดังกล่าวจะอยู่ในฐานะที่เป็นสินค้าอย่างหนึ่ง ลูกหนี้จะต้องส่งมอบเงินชนิดนั้น ๆ ให้จริง ๆ ตามสัญญา จะใช้เป็นเงินตราสกุลอื่นแทนไม่ได้

หนี้เงินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 196 หมายความถึงหนี้ที่ต้องใช้เงินอันเป็นวัตถุกลางมีค่าแลกเปลี่ยน ซึ่งลูกหนี้มีหน้าที่ที่จะต้องชำระเงินจำนวนหนึ่ง ถ้าเป็นการส่งมอบเงินตราเพื่อคุณค่าอย่างอื่น เช่น ซื้อเงินในคุณสมบัติที่เป็นโบราณวัตถุ หรือในกรณีที่ได้ทำสัญญาแลกเปลี่ยนเงินบาทไทยกับเงินตราต่างประเทศ เงินดังกล่าวจะอยู่ในฐานะที่เป็นสินค้าอย่างหนึ่ง ลูกหนี้ผู้รับแลกเปลี่ยนจึงต้องส่งมอบเงินชนิดนั้น ๆ ให้จริง ๆ ตามสัญญา

---

[40] เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 พ.ศ. 2478 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2505 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2520), หน้า 389.

[41] เรื่องเดียวกัน, หน้า 389.

จ.หนี้ที่เลือกชำระได้ (Alternative Obligation)

หนี้เงินที่กำหนดให้ลูกหนี้ชำระด้วยเงินตราสกุลหนึ่ง หรือด้วยเงินตราอีกสกุลหนึ่งก็ได้นั้น จะถือได้หรือไม่ว่าเป็นหนี้ที่เลือกชำระได้ เมื่อพิจารณาถึงความหมายของคำว่าหนี้ที่เลือกชำระได้ (Alternative Obilgation) แล้วอาจกล่าวได้ว่าเป็น หนี้ที่มีวัตถุแห่งหนี้หลายอย่างซึ่งลูกหนี้มีสิทธิเลือกส่งมอบทรัพย์ซึ่งเป็นวัตถุแห่งหนี้ หรือเลือกชำระหนี้อย่างใดอย่างหนึ่ง มิใช่ต้องชำระหนี้ทุกอย่าง เมื่อมีการชำระหนี้อย่างที่เลือกแล้วหนี้ก็เป็นอันระงับไป

ดังนั้นหนี้เงินที่กำหนดให้ลูกหนี้ชำระด้วยเงินตราสกุลหนึ่ง หรือด้วยเงินตราอีกสกุลหนึ่งก็ได้นั้น จึงมิใช่หนี้ที่เลือกชำระได้เพราะวัตถุแห่งหนี้ที่ลูกหนี้จะต้องชำระมีอย่างเดียว คือเงิน เพียงแต่แสดงไว้ใน 2 วิธีต่างกัน ซึ่งลูกหนี้จะเลือกชำระหนี้ด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งก็ได้[42] เช่น บริษัท USA ส่งสินค้าจาก USA มาขายให้บริษัทไทย ในไทย เป็นเงิน 100,000 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา โดยบริษัทไทยจะชำระหนี้ด้วยเงินสกุลดอลลาร์สหรัฐอเมริกา หรือมาร์คเยอรมันหรือเงินไทย ที่เทียบเท่ากับเงินจำนวน 100,000 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ตามอัตราแลกเปลี่ยนเงินในเวลาและสถานที่ใช้เงิน จะเห็นได้ว่า วัตถุแห่งหนี้ในกรณีนี้ คือ เงิน 100,000 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ส่วนการกำหนดให้ชำระด้วยเงินสกุลดอลลาร์สหรัฐอเมริกา หรือมาร์คเยอรมัน หรือเงินไทย ถือเป็นวิธีการที่ลูกหนี้จะเลือกชำระหนี้ด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งก็ได้

3.2 ข้อพิจารณาทางกฎหมายเกี่ยวกับหนี้เงินตราต่างประเทศ

ปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งระหว่างคู่สัญญา หรือคู่กรณีในเรื่องของการค้าระหว่างประเทศ ก็คือ การชำระหนี้ที่แสดงด้วยจำนวนเงินตราต่างประเทศ โดยเฉพาะในยามที่ตลาดการเงินระหว่างประเทศเกิดมีความเคลื่อนไหวปั่นป่วน ซึ่งมีผลทำให้ค่าของเงินสกุลต่าง ๆ ไม่คงที่หรือขึ้นลงในอัตราที่คู่สัญญามิได้คาดการณ์ไว้ล่วงหน้า เช่น กำหนดชำระหนี้ หรือราคาเป็นเงิน 500,000 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ในวันทำสัญญา อัตราแลกเปลี่ยนในตลาดเงินคือ 1 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา มีค่าเท่ากับเงินไทย 25 บาท เมื่อจะชำระหนี้ค่าของเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกาได้สูงขึ้นถึง 35 บาท เช่นนี้ ลูกหนี้จะต้องชำระหนี้เป็นจำนวนเงิน 500,000 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา หรือ 17,500,000 บาท

---

[42] โสภณ รัตนากร. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป. หน้า 72-74.

โดยในส่วนนี้ แยกพิจารณาเป็น

1. สกุลเงินที่ใช้แสดงจำนวนหนี้ และสกุลเงินที่ใช้ชำระหนี้
2. ข้อกำหนดเกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ
3. การเลือกสกุลเงิน และสถานที่ใช้เงิน
4. สถานที่ชำระหนี้

3.2.1 สกุลเงินที่ใช้แสดงจำนวนหนี้ และสกุลเงินที่ใช้ชำระหนี้ (Money of Account * and Money of Payment)

Lord Denning ได้ให้ความหมายของสกุลเงินที่ใช้แสดงจำนวนหนี้ และสกุลเงินที่ใช้ชำระหนี้ ไว้ในคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ คดี Woodhouse A.C. Israel Cocoa Ltd. V. Nigerian Produce Marketing Co., Ltd. (1971) ว่า " Money of Account คือสกุลเงินตราซึ่งถูกใช้เป็นเครื่องวัดจำนวนหนี้ ซึ่งจะบอกว่าลูกหนี้จะต้องชำระหนี้จำนวนเท่าใด ส่วน Money of Payment คือ สกุลเงินตราซึ่งใช้ชำระหนี้ ซึ่งจะบอกว่าลูกหนี้ต้องชำระหนี้ด้วยสกุลเงินตราใด"[43] ตัวอย่างเช่น ถ้าผู้ซื้อในประเทศไทย ซื้อสินค้าในราคา 100 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา จากผู้ขาย และตกลงชำระค่าซื้อขายด้วยเงินบาทไทย เงิน 100 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา จะถือเป็น Money of Account ที่แสดงหรือวัดค่าของจำนวนหนี้ซึ่งลูกหนี้จะต้องชำระ ส่วนเงินบาทไทยจะถือเป็น Money of Payment ที่ลูกหนี้ต้องใช้ในการชำระหนี้ หรือในกรณีที่ตั๋วแลกเงินซึ่งอยู่ภายใต้บังคับกฎหมายอังกฤษ ได้ถูกสั่งจ่ายเป็นเงินฟรังค์ฝรั่งเศส และกำหนดให้มีการใช้เงินตามตั๋วในลอนดอน เช่นนี้เงินฟรังค์ฝรั่งเศส จะถือเป็น Money of Account ส่วนเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์ จะถือเป็น Money of Payment จำนวนหนี้ต้องคำนวณเป็นเงินฟรังค์ฝรั่งเศส แต่หนี้จะต้องชำระเป็นเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์

ดังนั้น เมื่อกล่าวถึง Money of Account ก็ย่อมเข้าใจได้ว่า หมายถึง สกุลเงินที่แสดงหรือกำหนดจำนวนหนี้ (Determining the quantum of the debt) ซึ่งถือเป็นสาระสำคัญของหนี้ (Substance of the obligation) ส่วน Money of Payment จะเป็นสิ่งที่กำหนดสกุลเงินซึ่งใช้ในการชำระหนี้ (Quomodo of the performance) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามสัญญา (In solutionis)

---

* Money of Account ในบางครั้งจะเรียกว่า Money of Contract หรือ Money of Measurement : J.H.C. Morris, Dicey and Morris on the Conflict of Laws, P.172.

[43] F.A.Mann, The Legal Aspect of Money, PP.205-206.

ปัญหาที่พบมาก ก็คือ กรณีที่ไม่ได้กำหนด Money of Account และ Money of Payment ไว้อย่างชัดแจ้ง หรือกำหนดไว้อย่างคลุมเครือ ทำให้ต้องมีการค้นหาและตีความโดยเฉพาะกรณีที่มีนิติสัมพันธ์ระหว่างประเทศเข้ามาเกี่ยวข้องว่าจะตีความตามกฎหมายของประเทศใด ซึ่งโดยปกติศาลของประเทศที่พิจารณาคดี จะต้องนำกฎหมายว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมายของประเทศที่ศาลพิจารณาคดี มาพิจารณาว่า ควรจะนำกฎหมายของประเทศใดมาใช้บังคับ ประเทศส่วนใหญ่ ทั้งในระบบ Common Law และ Civil Law มักจะนำกฎหมายของประเทศที่มีความเกี่ยวพันและใกล้ชิดกับสัญญานั้น ๆ มากที่สุด มาใช้บังคับ ตามหลัก Proper Law of Contract กล่าวคือโครงสร้างและส่วนประกอบของสัญญาจะเป็นตัวกำหนด Money of Account ซึ่งโครงสร้างและส่วนประกอบของสัญญาจะพิจารณาจากหลัก Proper Law of Contract โดยไม่คำนึงถึงว่า Proper Law of Contract ดังกล่าว จะเป็นกฎหมายของถิ่นที่ปฏิบัติตามสัญญา (Law of the Place of Performance) หรือไม่ โดยกฎหมายของถิ่นที่ปฏิบัติตามสัญญา จะเป็นตัวกำหนดวิธีการชำระหนี้ (The Mode of Performance) ไม่ใช่สาระสำคัญของหนี้ (Substance of Obligation) และในกรณีที่กฎหมายอังกฤษ คือ Proper Law of Contract คู่สัญญาจะถูกสันนิษฐานโดยอ้างถึงสกุลเงินของประเทศ ซึ่งมีความใกล้ชิดกับสัญญามากที่สุด และในกรณีที่เป็นค่าเสียหายจากการผิดสัญญา คู่สัญญาจะได้รับเงินค่าเสียหาย โดยคำนวณจากสกุลเงินที่ความเสียหายเกิดขึ้น เว้นแต่คู่สัญญาได้แสดงเจตนาเป็นอย่างอื่น พิจารณาได้จาก

คดี Adelaide Electric Supply Co. V. Prudential Assurance Co. (1954) สัญญาที่ทำขึ้นระหว่างบริษัทอังกฤษและผู้ถือหุ้นของบริษัทอังกฤษซึ่งมีข้อกำหนดให้จ่ายเงินปันผลในออสเตรเลีย เป็นเงินปอนด์ (Pounds) ศาลวินิจฉัยว่า เมื่อกฎหมายอังกฤษ คือ Proper Law of Contract จึงต้องนำกฎหมายอังกฤษมาพิจารณาว่า เงินปอนด์ดังกล่าวหมายถึง เงินปอนด์อังกฤษหรือเงินปอนด์ออสเตรเลีย (Australian Pounds) ที่จะถือเป็น Money of Account และเมื่อได้พิจารณาโครงสร้างของสัญญา (The Construction of Contract) ตามกฎหมายอังกฤษแล้ว จะพบว่า เงินปอนด์ออสเตรเลีย เป็น Money of Account

คดี National Mutual Life Association of Australsia Ltd. V. Att. Gen. For New Zealand (1956) ที่รัฐบาล นิวซีแลนด์ ได้ออกหุ้นกู้แสดงไว้เป็นเงินปอนด์ (Pounds) กำหนดว่าภายหลังจากหักภาษีแล้ว จะมีการชำระดอกเบี้ยและจ่ายคืนเงินทุนที่เมือง Melbourne โดย

Free of Exchange * ในคดีนี้ศาลได้วินิจฉัยว่า กฎหมาย New Zealand คือ Proper Law of Contract ซึ่งมีหลักกฎหมาย (Virtue of Law) กำหนดให้หนี้เงินปอนด์ออสเตรเลีย (Australian Pounds) เป็น Money of Account[44] ดังคำกล่าวของศาลว่า "แม้สถานที่ชำระหนี้จะมีเพียงแห่งเดียวที่มีความสำคัญ แต่ก็ไม่ได้เป็นตัวตัดสิน ที่จะกำหนดว่า สกุลเงินของรัฐบาลซึ่งออกหุ้นกู้ หรือสกุลเงินของถิ่นที่มีการชำระหนี้ เป็น Money of Account การกำหนดว่าอะไรเป็น Money of Account หรือไม่ต้องจะต้องค้นหาว่า อะไรคือ Proper Law of Contract จึงเป็นไปได้สำหรับคู่สัญญา ภายใต้กฎหมาย New Zealand ที่จะตัดสินว่า Australian Pond เป็น Money of Account "

จากคดีดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า ศาลจะนำหลักกฎหมายของประเทศที่มีความเกี่ยวพันกับสัญญามากที่สุดตาม Proper Law of Contract มาใช้ในการพิจารณาว่า เงินตราสกุลใดเป็น Money of Account ซึ่งทั้งสองคดีดังกล่าวได้กำหนด Money of Account โดยอ้างอิงไว้กับ Money of Payment ทั้งนี้เพื่อจะหลีกเลี่ยงในเรื่องของการแลกเปลี่ยนเงิน (Currency Exchange) จาก Money of Account เป็น Money of Payment แต่หากเป็นกรณีที่คู่สัญญาได้ตกลงกันอย่างชัดแจ้งในเรื่องสถานที่ชำระหนี้ ก็อาจถูกสันนิษฐาน หรือเป็นหลักฐานที่น่าเชื่อถือได้ว่า คู่สัญญามีเจตนาใช้ สกุลเงินของถิ่นที่มีการชำระหนี้เป็น Money of Account หรือในกรณีที่หนี้นั้น มีการจดทะเบียนจำนองที่ดินเป็นประกันการชำระหนี้ คู่สัญญามักจะถูกสันนิษฐานว่ามีเจตนากำหนดสกุลเงินของถิ่นที่ทรัพย์จำนองตั้งอยู่เป็น Money of Account ส่วนการเรียกค่าเสียหายจากการละเมิด ในประเทศอังกฤษถ้าคู่สัญญาไม่ได้ตกลง หรือแสดงเจตนาไว้โดยชัดแจ้งหรือโดยปริยาย ถึงสกุลเงินที่กำหนดจำนวนค่าเสียหาย ศาลมักจะคำนวณค่าเสียหายจากสกุลเงินที่ความสูญเสีย หรือเสียหายได้เกิดขึ้น เว้นแต่คู่สัญญาแสดงเจตนาเป็นอย่างอื่น

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ไม่สามารถหา Money of Account จาก Proper Law of Contract ได้ ศาลจะเป็นผู้พิจารณาค้นหา Money of Account จากเจตนาของคู่สัญญาที่มีอยู่ในขณะทำสัญญา โดยดูจากลักษณะของธุรกรรมที่เกิดขึ้นในระหว่างวันทำสัญญา และวันปฏิบัติตามสัญญาเป็นสำคัญ โดยศาลมักจะกำหนดจำนวนหนี้ (Money of Account) จากสกุลเงินของ

---

* คำว่า " Free of Exchange" หมายถึง คู่สัญญาได้แสดงเจตนาโดยชัดแจ้งว่าต้องการหลีกเลี่ยงการแลกเปลี่ยนเงิน หรือไม่มีการแลกเปลี่ยนเงิน

[44] J.H.C. Morris. Dicey and Morris on the Conflict of Law , PP.172-173.

ประเทศที่สัญญานั้นมีความเกี่ยวข้องทางการเงินมากที่สุด โดยไม่คำนึงถึงว่า กฎหมายของประเทศนั้น เป็น Proper Law of Contract หรือไม่

คดี Goldsbrough, Mort & Co., Ltd. V. Hall (1949) ที่ศาลสูงออสเตรเลีย (The High Court of Australia) วินิจฉัยว่า สกุลเงินตราของออสเตรเลีย (Australian Currency) ได้ถูกสร้างขึ้นในปี 1909 ซึ่งหนี้ตามสัญญาได้ทำขึ้นในปี 1895 และถึงกำหนดชำระในปี 1948 โดย Victorian Company ต้องชำระเป็นสกุลเงินของสหราชอาณาจักร (United Kingdom Currency) โดยศาลให้เหตุผลว่าไม่ใช่เพราะสกุลเงินตราของออสเตรเลีย และไม่ใช่สกุลเงินตราของสหราชอาณาจักร (เนื่องจากสกุลเงินตราของออสเตรเลียถูกสร้างในปี 1909 ในขณะที่สัญญาทำในปี 1895) และไม่ใช่กฎหมายอังกฤษคือ Proper Law of Contract แต่ เป็นเพราะสัญญาที่ทำขึ้นนั้นเป็นของคนอังกฤษ[45]

3.2.2 ข้อกำหนดเกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ (Forign Currency Clause)

Money of Account และ Money of Payment จะเป็นส่วนหนึ่งที่ใช้ในการพิจารณาตีความข้อกำหนดเกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ (Foreign Currency Clause) โดย Money of Account จะทำหน้าที่กำหนดจำนวนหนี้ (Quantum of the debt) ส่วน Money of Payment จะทำหน้าที่กำหนดวิธีการชำระหนี้ (Mode of payment) ดังนั้นเจ้าหนี้จะมีสิทธิได้รับชำระหนี้ด้วยเงินสกุลใดจะต้องพิจารณาจาก Money of Payment เท่านั้น ส่วนจำนวนหนี้ที่ลูกหนี้ต้องชำระจะพิจารณาจาก ค่าของ Money of Account

รูปแบบและความหมายของข้อกำหนดเกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ จะใช้บังคับแตกต่างกัน โดยส่วนมากจะมีการกำหนดค่าของเงินสกุลหนึ่งเทียบกับเงินอีกสกุลหนึ่ง แยกพิจารณาข้อกำหนดเกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ ออกเป็นสองกรณีดังนี้

ก. หนี้เงิน 100 ปอนด์ สเตอร์ลิงค์ ชำระด้วยเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ณ อัตราแลกเปลี่ยน 3 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ต่อ หนึ่งปอนด์สเตอร์ลิงค์ (f 100 payable in dollars at the rate of exchange of $ 3 to f 1)

---

[45] Ibid, P.172.

ในบางกรณีข้อกำหนดเกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ อาจไม่ได้ระบุเฉพาะ Money of Account และ Money of Payment เท่านั้น แต่ยังได้ระบุอัตราแลกเปลี่ยน (Rate of Exchange) สำหรับการแลกเปลี่ยน (Convert) จากเงินสกุลหนึ่งไปเป็นเงินอีกสกุลหนึ่ง เช่น f100 payable in dollars at the rate of exchange of $ 3 to f 1 ในกรณีเช่นนี้ Money of Account คือ เงิน f100 ส่วน Money of Payment คือเงิน $ และสำหรับอัตราแลกเปลี่ยนจาก Money of Account ไปเป็น Money of Payment คือ $ 3 ต่อ f 1 ดังนั้นในกรณีนี้ลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้จำนวน $ 300

ผลของการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนไว้ในข้อกำหนดเกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ ก็คือ เจ้าหนี้จะได้รับความคุ้มครองในกรณีที่ค่าของเงินสกุลหนึ่งลดลง ซึ่งจากตัวอย่างที่กล่าวข้างต้น ได้แก่ ค่าของเงิน f แต่อย่างไรก็ตาม เจ้าหนี้ยังคงมีความเสี่ยงต่อการลดลงของค่าเงินอีกสกุลหนึ่ง ซึ่งจากตัวอย่างข้างต้นได้แก่ ค่าของเงิน $ [46]

ข. หนี้เงิน f 100 โดยเงิน f 1 มีค่าเท่ากับ $ 3 (f 100 ; f 1 = $3)

ปัญหาที่พบบ่อยก็คือ คู่สัญญามักไม่กำหนด Money of Account และ Money of Payment ไว้โดยตรง โดยจะกำหนดไว้เพียง " f 100 : f1 = $3" หรือ " f 100 ณ อัตราแลกเปลี่ยน $ 3 ต่อ f 1" การพิจารณา Money of Account และ Money of Payment ในกรณีนี้จึงต้องอนุมานจากโครงสร้างของสัญญา ประกอบกับเจตนาของของคู่สัญญา ในคดี Pennsylvania Railway Co. V. Cameron (1924) ที่ว่า ใบตราส่ง (Bill of Lading) ได้ระบุจำนวนค่าขนส่งไว้เป็นเงินปอนด์ แต่มีข้อกำหนด (Clause) ว่า ค่าขนส่งต้องชำระ ณ จุดหมายปลายทาง (Philadelphia) โดยใช้อัตราแลกเปลี่ยน $ 4.866 ศาลสูงสุดของ Pennsylvania ได้วินิจฉัยให้จำเลยชำระค่าขนส่งด้วยเงิน $ ตามอัตราแลกเปลี่ยนที่ได้ตกลงกันไว้ คือ $ 4.866 ต่อ f 1 โดยไม่ให้นำอัตราแลกเปลี่ยนในปัจจุบัน (Spot Rate) มาใช้

ผลของการระบุข้อกำหนดเกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศว่า f100 ; f1 = $3 ทำให้เข้าใจได้ว่า คู่สัญญามีเจตนาที่จะคุ้มครองเจ้าหนี้ต่อการลดลงของค่าเงิน f หรือการเพิ่มขึ้นของค่าเงิน $ อย่างไรก็ตาม เจ้าหนี้ยังคงมีความเสี่ยงในกรณีที่ค่าของเงิน $ ลดลง หรือการเพิ่ม

---

[46] F.A.Mann, The Legal Aspect of Money, PP. 207-208.

ขึ้นใน ค่าของเงิน f เจ้าหนี้จะได้รับชำระหนี้เป็นเงิน f ในจำนวนที่เทียบเท่ากับจำนวน $ 300 (คดี The King V. International Trustee for the Protection of Bondholders (1937))

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ค่าของเงิน $ ลดลงเป็น f1 ต่อ $ 2 ข้อกำหนดเงินตราต่างประเทศว่า f100 ; f1 = $ 3 จะมีผลเช่นใดนั้น เมื่อพิจารณาจากเจตนาและความประสงค์ของคู่สัญญาแล้ว การกำหนดข้อความว่า f 100 ; f1 = $ 3 ก็เนื่องมาจากคู่สัญญาเกรงว่าค่าของเงินfจะลดลง จึงประสงค์จะคุ้มครองเจ้าหนี้ต่อผลกระทบของการลดลงในค่าของเงิน f นั้น ดังนั้น ในกรณีที่ค่าของเงิน fเพิ่มขึ้น ซึ่งมีผลทำให้ค่าของเงิน $ ลดลง ก็ไม่ควรจะมีผลทำให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้มากไปกว่าจำนวนที่กำหนดไว้ในสัญญา หรือทำให้เจ้าหนี้ได้รับกำไรอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงในค่าของเงิน กล่าวคือ หากลูกหนี้ชำระหนี้ตามอัตราแลกเปลี่ยนที่กำหนดไว้ จะ ทำให้ลูกหนี้ต้องชำระหนี้ในจำนวนเงิน f ที่เทียบเท่า $ 300 ซึ่งอัตราแลกเปลี่ยนหรือค่าของเงินที่แท้จริง (Real Money) เท่ากับ f1 = $ 2 ก็เท่ากับว่าเจ้าหนี้จะได้รับชำระหนี้จำนวนเงินf ที่เทียบเท่า $ 300 ซึ่งค่าของเงิน $ 300 ในขณะที่ชำระหนี้จะมีค่ามากกว่าเงินจำนวน f 100 ซึ่งเป็นหนี้เงินตามสัญญา ดังนั้นข้อกำหนดเกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศดังกล่าวนี้จะมีผลบังคับใช้ก็ต่อเมื่อมีการ ลดลงในค่าของเงินfซึ่งเป็นสกุลเงินที่คู่สัญญาประสงค์จะคุ้มครองเท่านั้น หากค่าของเงินf ไม่ลดลง ข้อกำหนด (Clause) ดังกล่าวจะไม่มีผลบังคับใช้ จึงทำให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ในจำนวนเงิน f ที่เทียบเท่าเงินจำนวน $ 300 แต่ต้องไม่มากกว่าค่าของเงิน f 100 ในขณะที่ชำระหนี้ (คดี Feist V. Societe Intercommunale Belge d' Electricite (1934)) แต่ไม่ได้หมายความว่าเป็นกรณีที่มีการกำหนดค่าของเงินไว้ตายตัวเด็ดขาด (Absolute Measure of Value) แต่เป็นความตั้งใจของคู่สัญญาที่จะคุ้มครองเจ้าหนี้ต่อการลดลงของสกุลเงินตราที่กำหนดซึ่งได้แก่เงิน fเจ้าหนี้จะต้องได้รับชำระหนี้ไม่น้อยกว่าจำนวนเงิน f100 (The German Supreme Court ; 22 October 1936 , The Sweden Supreme Court ; 27 April 1935, The Czechoslovakia Supreme Court ; 22 October 1937)

คำตัดสินของ House of Lords ในคดี Howard Houlder & Partner Ltd. V. Union Marine Insurance Co. (1922) โจทก์ได้ทำประกันภัยทางทะเล กับจำเลย สำหรับการขนส่งสินค้าจากอินเดียตะวันตก (West Indies) ไปยังแคนาดา (Canada) ในวงเงินประกันภัย f 26,025 โดยสินค้ามีมูลค่า $ 108,000 กรมธรรม์ประกันภัยมีข้อความระบุว่า สิทธิเรียกร้องใด ๆ ให้ชำระ ณ อัตราแลกเปลี่ยน $ 4.15 ต่อ f 1 ซึ่งต่อมาปรากฏว่า สินค้าที่ขนส่งได้รับความเสียหาย และค่าของเงิน f ได้ลดลง โจทก์จึงฟ้องเรียกให้จำเลยชำระหนี้ f 26,025 กับจำนวนเงิน

อีก f 2,886 ทั้งนี้ก็เพื่อทำให้โจทก์ได้รับชำระหนี้เต็มจำนวน $ 108,000 เท่ากับราคาสินค้า ศาลชั้นต้นได้ตัดสิน ยกฟ้องโจทก์ในปี 1920 และต่อมาศาลอุทธรณ์ ในปี 1921 และศาลสูงสุด (House of Lord) ในปี 1922 ได้พิพากษายืนตามศาลชั้นต้น โดยศาลเห็นว่าความเสียหายที่กำหนดไว้เป็นเงิน $ จะต้องมีการแลกเปลี่ยน (Convert) ไปเป็นเงินf ก่อน อีกทั้งเห็นว่าเป็นการขัดต่อนโยบายสาธารณะ (Public Policy) ของประเทศอังกฤษ แตกต่างจากคำพิพากษาของศาลในประเทศสหรัฐอเมริกาในคดี Marine Insurance Co. V. J. Craig McLanaban (1923)[47]

3.2.3 สิทธิในการเลือกสกุลเงิน และสถานที่ใช้เงิน (Option of Currency ; Option of Place)

หนี้เงินตราต่างประเทศ อาจจะมีลักษณะเป็นหนี้ที่เลือกชำระได้ (Aternative Obligation) โดยปรากฏอยู่ในรูปของสิทธิในการเลือกสกุลเงิน (Option of Currency) เช่น "f 100 หรือ US$ 240" หรือ "1,000 French Francs หรือ US$ 150" โดยส่วนมากมักจะกำหนดไว้คู่กับสิทธิในการเลือกสถานที่ใช้เงิน (Option of Place) เช่น " f 100 in London หรือ US$ 240 in New York" พบมากในธุรกรรมระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในสัญญากู้เงิน (Loan Agreement) ที่มีการกำหนดให้เป็นสิทธิของเจ้าหนี้ที่จะเป็นผู้เลือกสกุลเงินและสถานที่ใช้เงิน ทั้งนี้ก็เพื่อป้องกันความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการลดลงในค่าของเงิน

ลักษณะของหนี้ที่เลือกชำระได้ (Alternative Obligation) คือ หนี้ที่มีวัตถุแห่งหนี้หลายอย่าง ซึ่งลูกหนี้มีสิทธิเลือกส่งมอบทรัพย์ซึ่งเป็นวัตถุแห่งหนี้ หรือเลือกชำระหนี้อย่างใดอย่างหนึ่ง มิใช่ต้องชำระหนี้ทุกอย่าง เมื่อมีการชำระหนี้อย่างที่เลือกแล้ว หนี้นั้นก็เป็นอันระงับไป

ในส่วนนี้ แยกพิจารณาเป็น

ก. สิทธิในการเลือกสกุลเงินที่ใช้ชำระหนี้

หนี้เงินที่กำหนดให้ลูกหนี้ชำระด้วยเงินตราสกุลหนึ่ง หรือด้วยเงินตราอีกสกุลหนึ่งก็ได้นั้น มิใช่เป็นหนี้ที่เลือกชำระได้ เพราะวัตถุแห่งหนี้ที่ลูกหนี้จะต้องชำระมีอย่างเดียว

---

[47] Ibid. PP.208-211

เพียงแต่แสดงไว้ในสองวิธีต่างกัน ซึ่งลูกหนี้จะเลือกชำระหนี้ด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งก็ได้ เช่น บริษัท USA ส่งสินค้าจาก USA มาขายให้กับบริษัทไทย ในไทย เป็นจำนวนเงิน US$ 100,000 โดยบริษัทไทยจะชำระหนี้ด้วยเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา หรือมาร์คเยอรมัน หรือเงินไทย ก็ได้ แต่ต้องใช้อัตราแลกเปลี่ยนในเวลา และสถานที่ใช้เงิน กรณีนี้จะเห็นได้ว่า วัตถุแห่งหนี้ หรือ Money of Account ในกรณีนี้คือ เงิน US$ 100,000 ส่วนการกำหนดให้ชำระด้วยเงิน US$ หรือ มาร์คเยอรมัน หรือเงินไทย นั้น ถือเป็นวิธีการชำระหนี้ที่ลูกหนี้จะเลือกชำระด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งก็ได้ (Money of Payment)

ดังนั้น สิทธิในการเลือกสกุลเงินที่ใช้ชำระหนี้ จึงไม่ถือเป็นหนี้ที่เลือกชำระได้ ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีคดีระหว่าง Booth & Co. V. Canadian Government (1933) ซึ่งเป็นคดีเกี่ยวกับใบตราส่งที่มีข้อความระบุว่า ค่าขนส่งสินค้าต้องชำระเป็นเงินสด ในอัตรา sh. 85 ต่อสินค้าหนัก 1 ตัน โดยชำระ ณ ท่าเรือใน New York ด้วยเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์ ของประเทศอังกฤษ หรือเทียบเท่า ในอัตราแลกเปลี่ยนปัจจุบัน (Current Rate) ณ วันที่สินค้ามาถึง ท่าเรือใน New Zealand ศาลพิพากษาว่า Money of Account คือเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์ ส่วน Money of Payment คือเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์ หรือเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ดังนั้น ผู้รับใบตราส่งจึงมีสิทธิเลือกชำระหนี้ด้วยเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์ หรือเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ก็ได้ เมื่อผู้รับใบตราส่งเลือกที่จะชำระด้วยเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ก็ต้องชำระตามอัตราแลกเปลี่ยนที่คู่สัญญาได้กำหนดไว้ ซึ่งศาลเห็นว่ากรณีดังกล่าวนี้ ไม่ถือเป็นหนี้ที่เลือกชำระหนี้ แต่เป็นเพียงการคุ้มครองเจ้าหนี้ต่อการลดลงของค่าเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา โดยการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนที่ใช้บังคับไว้[48]

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีข้อกำหนดให้เลือกสกุลเงินที่ใช้ชำระหนี้ (Money of Payment) ได้ก็ตาม แต่ในบางกรณีคู่สัญญาก็ไม่อาจใช้สิทธิเลือกสกุลเงินดังกล่าวได้ ในคดี Ross T. Smyth & Co.,Ltd. V. W.N. Lindsay Ltd. (1953) ลูกหนี้มีสิทธิในการเลือกชำระหนี้ด้วยเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์ ใน London หรือชำระด้วยทองคำ (Gold) ใน New York ซึ่งต่อมามีกฎหมายกำหนดให้การชำระหนี้ด้วยทองคำในนิวยอร์ค เป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายของนิวยอร์ค ในกรณีเช่นนี้ ลูกหนี้ยังคงมีหน้าที่ต้องชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ด้วยเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์ในกรุงลอนดอน ลูกหนี้ไม่อาจใช้สิทธิเลือกชำระหนี้ด้วยทองคำในนิวยอร์คได้

---

[48] Ibid, PP.214-217.

ข. สิทธิในการเลือกสกุลเงินที่ใช้กำหนดจำนวนหนี้

ลักษณะของสิทธิในการเลือกสกุลเงิน โดยปกติแล้วจะมีความเกี่ยวพันกับ Money of Account จำนวนมาก เช่น หนี้เงิน 100 ชำระในลอนดอน หรือในนิวยอร์ค ณ อัตราแลกเปลี่ยน $3 ต่อ f 1 หรือในปารีส ณ อัตราแลกเปลี่ยน 1,000 French Francs ต่อ f 1 ในกรณีนี้จะถือเป็นกรณีที่ลูกหนี้มีสิทธิเลือกสกุลเงินที่ใช้กำหนดจำนวนหนี้ และสถานที่ใช้เงิน ผลของการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนจะทำให้ลูกหนี้ต้องชำระหนี้ในนิวยอร์ค หรือปารีส ตามอัตราแลกเปลี่ยนที่กำหนดไว้ ซึ่งเป็นจำนวนที่แตกต่างจากอัตราแลกเปลี่ยนในขณะที่ชำระหนี้ (คดี International Trustee for the Protection of Bondholders A.G. V. The King (1936)) และแม้ว่าการกำหนดสิทธิในการเลือกสกุลเงิน และสถานที่ใช้เงิน จะให้หลักประกันแก่เจ้าหนี้ ในกรณีที่ค่าของเงินลดลงอย่างมากก็ตาม แต่กลับไม่เป็นที่นิยมในปัจจุบัน ส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากปัญหาในการตีความรูปแบบข้อกำหนดเกี่ยวกับการเลือกสกุลเงิน และสถานที่ใช้เงิน พิจารณาได้จาก

คดี Brown V. Alberta & Great Waterways Railway Co (1921) ที่บริษัทจำเลยออกห้นกู้ ซึ่งมีข้อกำหนดให้ชำระต้นเงินและดอกเบี้ยในกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ โดยใช้อัตราแลกเปลี่ยน 4.862/3 ดอลลาร์แคนาดา ต่อ 1 ปอนด์สเตอร์ลิงค์ แต่ไม่ได้กำหนดจำนวนเงินที่เป็นผลประโยชน์ (Coupons) ของหุ้นกู้ไว้ มีเพียงข้อความที่กำหนดส่วนต่าง (Margin) ที่ผู้ทรงหุ้นกู้จะได้รับ คือ " $ 25 or f 5 2s. 9d." ประเด็นข้อพิพาทในคดีนี้ ก็คือว่าผู้ทรงหุ้นกู้มีสิทธิเรียกร้องในผลประโยชน์ที่เป็นส่วนต่างดังกล่าวจำนวน 25 Canada Dollars ในกรุงลอนดอน หรือ จำเลยซึ่งเป็นผู้ออกหุ้นกู้ มีสิทธิชำระเงินที่เป็นผลประโยชน์ของหุ้นกู้ จำนวน f5 2s. 9d. ซึ่งในขณะชำระหนี้มีค่าน้อยกว่า 25 Canada Dollars ศาล Alberta Supreme Court ของประเทศแคนาดา ได้พิพากษาว่า ข้อกำหนด " $ 25 or f5 2s. 9d." ไม่ถือเป็น Option of Currency และข้อกำหนดเกี่ยวกับอัตราแลกเปลี่ยนจะไม่ได้รับการพิจารณา โดยศาลกล่าวว่าข้อกำหนดดังกล่าวทำขึ้นเพื่อประสงค์จะคุ้มครองคู่สัญญาต่อการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วทำให้คู่สัญญาได้รับความเสียหาย จึงได้กำหนดว่า คู่สัญญาควรจะได้รับเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์ในจำนวนที่เทียบเท่ากับจำนวนที่คู่สัญญาได้จ่ายออกไป

และในคดี Royal Trust Co. V. Oak Lay (1934) ที่ว่า สัญญาจะชำระหนี้ " 500 Canada Dollars หรือ f 102. 14s. 10d. ที่เทียบเท่าเงิน f ณ อัตราแลกเปลี่ยน $ 4.862/3 ต่อf1 " ซึ่งโจทก์ได้เรียกให้จำเลยชำระหนี้ f 102. 14s. 10d. ซึ่ง ณ เวลาที่ชำระหนี้มี

ค่ามากกว่าเงิน 500 Canada Dollars British Columbia Supreme Court ของประเทศแคนาดา ได้พิพากษาว่าจำเลยมีความรับผิดในการชำระหนี้จำนวน 500 Canada Dollars เท่านั้น โดยศาลเห็นว่ากรณีดังกล่าวไม่ถือเป็น Option of Currency แม้จะมีการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนไว้ด้วยก็ตาม [49]

3.2.4 สถานที่ชำระหนี้ (The Place of Payment)

โดยปกติ คู่สัญญามักจะกำหนดไม่ว่าโดยชัดแจ้ง หรือโดยปริยายถึงสถานที่ชำระหนี้ แต่ในกรณีที่คู่สัญญาไม่ได้กำหนดไว้ กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา (Corpus Juris Secundum, title payment, section 6) , สวิสเซอร์แลนด์ (มาตรา 72 แห่ง Oblogationenrecht), ฮอลแลนด์ (มาตรา 1429 แห่ง Wetbock), อิตาลี (มาตรา 1182 แห่งประมวลกฎหมายแพ่ง) และฮังการี (มาตรา 324 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์) กำหนดให้สถานที่ที่เจ้าหนี้มีถิ่นที่อยู่ หรือประกอบธุรกิจในขณะทำสัญญาเป็นสถานที่ชำระหนี้ แตกต่างจากประเทศฝรั่งเศส (มาตรา 1247 แห่งประมวลกฎหมายแพ่ง), เบลเยียม (มาตรา 1247 แห่งประมวลกฎหมายแพ่ง) และเยอรมัน (มาตรา 269 แห่งประมวลกฎหมายแพ่ง และ คดีBamberger V. Clark (1968)) ที่กำหนดให้สถานที่ที่ลูกหนี้มีถิ่นที่อยู่หรือประกอบธุรกิจในขณะทำสัญญา คือสถานที่ชำระหนี้ [50]

ในกรณีที่มีนิติสัมพันธ์ระหว่างประเทศเข้ามาเกี่ยวข้อง ศาลที่พิจารณาคดี จะต้องพิจารณาว่า กฎหมายว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย (The Conflict of Law) ของประเทศที่ศาลพิจารณาคดี กำหนดให้นำกฎหมายของประเทศใดมาใช้บังคับ (Governing Law) จากนั้นจึงพิจารณาว่ากฎหมายของประเทศดังกล่าว กำหนดให้ลูกหนี้ต้องชำระหนี้ ณ สถานที่ใด ตัวอย่างเช่น พ่อค้าชาวฝรั่งเศส (ผู้ซื้อ) เป็นหนี้ค่าซื้อสินค้า จำนวน 100,000 ฟรังค์ ต่อพ่อค้าเจนีวา (ผู้ขาย) ซึ่งในสัญญาไม่ได้กำหนดสถานที่ชำระหนี้ไว้โดยชัดแจ้ง ทำให้ต้องพิจารณาว่า Money of Account ในกรณีนี้คือเงินสกุลใด และลูกหนี้ต้องชำระหนี้ให้กับเจ้าหนี้ ณ สถานที่ใด และหากคดีนี้ ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลอังกฤษ กฎหมายว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมายของประเทศอังกฤษ กำหนดให้ใช้หลัก Proper Law of Contract ซึ่งพิจารณาได้ว่า คือกฎหมายฝรั่งเศส มาใช้บังคับกับการหา Money of Account และตามกฎหมายฝรั่งเศส กำหนดให้ลูกหนี้ชำระหนี้ ณ

---

[49] Ibid, PP. 217-219.

[50] Ibid, P.220.

สถานที่ที่ลูกหนี้มีถิ่นที่อยู่ ซึ่งลูกหนี้มีถิ่นที่อยู่ในประเทศฝรั่งเศส Money of Account จึงหมายถึงเงินฟรังก์ฝรั่งเศส อย่างไรก็ตาม หาก Proper Law of Contract คือกฎหมายอังกฤษ และตามกฎหมายอังกฤษได้กำหนดให้ลูกหนี้ชำระหนี้ ณ สถานที่ที่เจ้าหนี้มีถิ่นที่อยู่ ซึ่งเจ้าหนี้มีถิ่นที่อยู่ในประเทศสวิส Money of Account จึงหมายเงินสวิสฟรังค์

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ไม่ได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้งในสัญญา มักจะมีการนำกฎหมายของถิ่นปฏิบัติตามสัญญา (The Law of the Place of Performance) มาใช้ บังคับกับส่วนที่เป็นแบบหรือวิธีการปฏิบัติตามสัญญา (Mode or Method of Performance) คดี Auckland City Council V. Alliance Assurance Co. (1937)[51] และคดี British & Fench Trust Corporation V. New Brunswick Rly Co. (1937) ที่นำเอากฎหมายของถิ่นที่ปฏิบัติตามสัญญามาใช้บังคับกับวิธีการชำระหนี้ Method of Payment โดยไม่คำนึงถึง Proper Law of Contract นอกจากนี้ศาลสูงของเยอรมัน (German Supreme Court ; 14 November 1929 และ 16 April 1931) ได้ยอมรับที่จะนำกฎหมายของถิ่นที่ปฏิบัติตามสัญญามาใช้บังคับกับ Method of Payment ส่วนสาระสำคัญของหนี้ (Substance of Obligation) จะใช้บังคับโดย Proper Law กล่าวคือ Municipality ของเวียนนา ได้ออกหุ้นกู้เมื่อปี 1902 กำหนดให้ผู้ทรงหุ้นกู้มีสิทธิเรียกเงินจำนวน 500 kroners , เทียบเท่า 425 มาร์ค, เทียบเท่า 525 ฟรังค์, เทียบเท่า 20 ปอนด์ 15 shilling, เทียบเท่า 251.50 Dutch florius, เทียบเท่า 100 US Gold Dollars โจทก์ในฐานะผู้ทรงหุ้นกู้จึง เรียกให้จำเลยชำระหนี้หุ้นกู้จำนวน 525 Swiss francs แต่จำเลยปฏิเสธ โดยอ้างว่าขัดกับ Austrian Statute of 1922 ที่ให้อำนาจจำเลยชำระคืนเป็นเงิน Austrian Kroners ในจำนวน Nominal Value ได้ ศาลพิพากษาว่ารูปแบบ และการตีความหุ้นกู้ จะอยู่ภายใต้ Austrian Statute of 1922 แต่ศาลปฏิเสธที่จะนำ Austrian Statute of 1922 มาใช้บังคับกับการปฏิบัติตามสัญญา โดยการใช้บังคับกฎหมายของถิ่นที่ปฏิบัติตามสัญญากับธุรกรรมการชำระหนี้ (Payment Transaction) ได้แก่ กฎหมายของสวิส

---

[51] Ibid, P.222.

3.3 ข้อพิจารณาทางกฎหมายเกี่ยวกับข้อเรียกร้องที่เป็นเงินตราต่างประเทศตามกฎหมายต่างประเทศ

การนำข้อเรียกร้องที่เกี่ยวกับหนี้เงินตราต่างประเทศเข้าสู่การพิจารณาในชั้นศาล ปัญหาที่พบมาก ก็คือ ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดสกุลเงินที่ใช้ชำระหนี้ กล่าวคือ ศาลมีอำนาจพิจารณาพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินตราต่างประเทศได้หรือไม่ นอกจากนี้ศาลยังต้องกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเงิน ที่ใช้สำหรับการแลกเปลี่ยนสกุลเงินตราที่แสดงจำนวนหนี้ (Money of Account) ไปเป็นสกุลเงินตราที่ใช้ชำระหนี้ (Money of Payment) ทำให้มีปัญหาเกิดขึ้นว่าศาลจะใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันใด และหากค่าของเงิน หรืออัตราแลกเปลี่ยนเงิน ณ วันที่ศาลใช้กำหนดจำนวนหนี้ดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปจากวันที่จำเลยชำระหนี้ตามคำพิพากษา จำเลยต้องรับผิดเพิ่มขึ้นหรือลดลงหรือไม่ แยกพิจารณาจากกฎหมายและแนวคำพิพากษาของศาลในประเทศต่าง ๆ ดังนี้

3.3.1 ประเทศอังกฤษ

เดิมระบบกฎหมายของประเทศอังกฤษ โจทก์จะต้องคำนวณจำนวนหนี้เงินตราต่างประเทศ หรือค่าเสียหายที่โจทก์ได้รับ เป็นเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์ก่อน ศาลจึงจะรับฟ้องในคดี Manners V. Pearsons (1989) ศาลพิพากษาว่า ศาลอังกฤษไม่มีอำนาจสั่งให้จำเลยชำระค่าเสียหายแก่โจทก์เป็นเงินตราต่างประเทศ นอกเหนือไปจากเงินตราของประเทศอังกฤษ ทั้งนี้ไม่ว่ากฎหมายที่ใช้บังคับ (Applcable Law) จะเป็นกฎหมายอังกฤษหรือกฎหมายต่างประเทศก็ตาม

การคำนวณจำนวนหนี้เงินตราต่างประเทศ หรือค่าเสียหายดังกล่าว ได้เป็นที่ยอมรับในประเทศอังกฤษว่า หนี้ที่เกิดจากนิติกรรมให้ใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินของวันผิดสัญญา ส่วนหนี้ที่เกิดจากการกระทำละเมิดให้ใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินของวันที่เกิดละเมิด เหตุผลที่ศาลอังกฤษพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินตราท้องถิ่น ก็คือเจ้าพนักงานบังคับคดีไม่อาจคาดหมายได้ว่าเงินตราต่างประเทศดังกล่าวจะมีค่าเท่าใด ดังนั้นการบังคับคดีจึงกระทำได้ เฉพาะหนี้ตามคำพิพากษาที่แสดงเป็นเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์เท่านั้น [52]

โปรดดูคดี Di Fernando V. Simon, Smits & Company Ltd. (1920) และคดี Re United Railways of Havana and Regla Warehouse Ltd (1961)

[52] J.H.C., Dicey and Morris on the Conflict of Laws, PP. 908-909.

ในคดี De Ferinando V. Simon Smith & Co. (1920) จำเลยสัญญาว่าจะส่งสินค้าจากอังกฤษ ไปยังอิตาลี ภายในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1919 ต่อมาปรากฏว่าจำเลยไม่ยอมส่งมอบสินค้าดังกล่าว แต่ได้นำไปใช้เอง ศาลอังกฤษพิพากษาว่า ค่าเสียหายของโจทก์มีค่าเท่ากับราคาสินค้าของวันที่ครบกำหนดส่งมอบ คือวันที่ 10 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1919 และให้ใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินของวันที่ครบกำหนดส่งมอบนี้ ซึ่งเป็นวันผิดสัญญา และในคดี RE British American Continental Bank (1922) ที่ศาลได้กล่าวว่า การฟ้องร้องในอังกฤษไม่ว่าจะเป็นการผิดสัญญาหรือละเมิด ถ้ามีความเสียหายที่ประเมินค่าได้แน่นอน และจะต้องแลกเปลี่ยนมาจากเงินในสกุลต่างประเทศแล้ว อัตราแลกเปลี่ยนเงินที่ใช้ต้องเป็นอัตราตลาด (Market Rate) [53] ของวันผิดสัญญา หรือวันที่เกิดละเมิด ที่เรียกกันว่า "Breach - date Rule" (คดี Marrache V. Ashton (1943))

อย่างไรก็ตาม หลักกฎหมายของประเทศอังกฤษดังกล่าวข้างต้น ได้ถูกกลับโดยคำพิพากษาของ House of Lords ในคดี Miliangos V. George Frank (Textiles) Ltd. (1976) ที่ศาลอังกฤษได้พิพากษาให้จำเลยชำระค่าเสียหายเป็นเงินตราต่างประเทศ โดยศาลให้เหตุผลว่า เพื่อให้คำพิพากษาดังกล่าวสะท้อนถึงความเสียหายที่แท้จริงของโจทก์ ซึ่ง Lord Wilberforce ได้กล่าวว่า "เจ้าหนี้ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์ เมื่อราคาสินค้าแสดงเป็นเงินฟรังค์สวิส ค่าเสียหายที่เจ้าหนี้ได้รับก็ควรจะเป็นเงินฟรังค์สวิส (Swiss franc)" [54]

ในคดี The Folias (1979) โจทก์ทำสัญญาซื้อขายสินค้าจากจำเลย โดยกำหนดราคาซื้อขายเป็นเงิน French Francs ต่อมาจำเลยผิดนัดชำระหนี้ โจทก์จึงฟ้องเรียกให้จำเลยชำระหนี้จากการผิดสัญญาซื้อขายดังกล่าวเป็นเงิน Brazilian Crizeiros แต่ศาลได้พิพากษาให้จำเลยชำระค่าเสียหายแก่โจทก์เป็นเงิน French Francs และในคดี The Federal Huron (1985) ที่ศาลวินิจฉัยว่า เมื่อสินค้าที่โจทก์ซื้อจากจำเลยเกิดความเสียหาย แม้โจทก์จะเป็นชาวฝรั่งเศส แต่สินค้าที่ตกลงซื้อขายกำหนดราคาเป็นเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ค่าเสียหายตามคำพิพากษาจึงต้องกำหนดเป็นเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา

---

[53] Phillip Wood, Law and Practice of International Finance, P. 175.

[54] Angeline G.M. Yap, "Foreign Currency Judgments : Determining the Appropriate Currency", Comparative Law Yearbook of International Business, 15 (London : Graham & Trotman Ltd., 1993), P. 65.

ในกฎหมายว่าด้วยตั๋วเงิน มักจะกำหนดไว้ว่า ในกรณีที่ตั๋วเงินแสดงไว้เป็นเงินตราต่างประเทศ ลูกหนี้ตามตั๋วมีสิทธิเลือกที่จะชำระด้วยเงินตราต่างประเทศ หรือด้วยเงินตราท้องถิ่นของถิ่นที่มีการชำระหนี้ ก็ได้ โดยใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันที่หนี้ถึงกำหนด แต่หากลูกหนี้ตามตั๋วเงินผิดนัดชำระหนี้ เจ้าหนี้จะเป็นผู้มีสิทธิในการเลือกอัตราแลกเปลี่ยนเงินของวันที่ชำระหนี้ ว่าประสงค์จะให้ลูกหนี้ชำระหนี้ตามอัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันที่หนี้ถึงกำหนด หรือในวันที่ชำระหนี้ (มาตรา 41 ของ Uniform Law on Bill of Exchange and Notes)

อย่างไรก็ตาม แม้ศาลอังกฤษจะมีอำนาจพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้แก่โจทก์เป็นเงินตราต่างประเทศก็ตาม แต่เพื่อเหตุผลในการบังคับคดี ศาลอังกฤษก็ยังคงกำหนดให้มีการแลกเปลี่ยน (Convert) เงินตราต่างประเทศตามคำพิพากษาดังกล่าว เป็นเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์ ตามขั้นตอนของการบังคับคดีตามคำพิพากษา ซึ่งคดี Halcyon the Great (1975) [55] ศาลได้พิพากษาว่า พลเรือเอก มาร์แชล (Admiralty Marshal) สามารถขายสินค้าที่ยึดหรืออายัดไว้เป็นเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกาได้ และเมื่อขายสินค้าดังกล่าวแล้ว มีสิทธินำเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ที่ได้จากการขายทรัพย์สินดังกล่าวไปฝากธนาคารได้ โดยไม่จำต้องแลกเปลี่ยนเป็นเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์จนกว่าจะสิ้นสุดขบวนการบังคับคดีตามคำพิพากษา

นอกจากนี้ เมื่อศาลได้พิพากษาให้จำเลยชำระหนี้แก่โจทก์เป็นเงินตราต่างประเทศแล้ว แม้ต่อมาจะปรากฏว่าค่าของเงินตราต่างประเทศตามคำพิพากษาดังกล่าว ณ วันที่จำเลยชำระหนี้แก่โจทก์ มีค่าลดลงกว่าค่าของเงินตราต่างประเทศ ณ วันที่ศาลพิพากษาก็ตาม จำเลยก็ไม่ต้องรับผิดจากการที่ค่าของเงินตราต่างประเทศลดลง ซึ่ง Load Denning ในคดี The Maratha Envoy (1977) ได้กล่าวยอมรับว่า ศาลมีอำนาจพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินตราต่างประเทศได้ โดยถือเอา Money of Account เป็นสกุลเงินตราต่างประเทศที่ศาลใช้กำหนดจำนวนหนี้ตามคำพิพากษา โดยไม่คำนึงถึงว่าเงินตราต่างประเทศดังกล่าวจะทำให้คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้รับความเป็นธรรมเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยนเงินหรือไม่ หากศาลพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินตราท้องถิ่น อาจไม่เพียงพอที่จะสะท้อนจำนวนค่าเสียหายที่โจทก์ได้รับอย่างแท้จริง

---

[55] Phillip Wood, Law and Practice of International Finance. P. 176.

ในทางตรงกันข้าม หากค่าของเงินตราต่างประเทศเพิ่มขึ้น มีผลทำให้ค่าของเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์ลดลง ลูกหนี้ก็ไม่สามารถรับประโยชน์ หรือกำไรที่เกิดขึ้นจากการเพิ่มขึ้นของค่าเงินตราต่างประเทศดังกล่าวได้ เนื่องจากไม่ถือเป็นมูลหนี้ที่ลูกหนี้มีสิทธิได้รับตามสัญญา

สำหรับกรณีที่หนี้เงินตราต่างประเทศดังกล่าว ไม่ได้เป็นสัญญาที่จะส่งมอบเงินในฐานะที่เป็นสื่อกลางในการชำระหนี้ แต่เป็นสัญญาที่จะส่งมอบทรัพย์สิน สำหรับธุรกรรมที่เป็นการซื้อและขายเงินตร เต่างประเทศ ทำให้เงินตราต่างประเทศดังกล่าว อยู่ในฐานะที่เป็นสินค้าอย่างหนึ่ง หากต่อมาลูกหนี้ไม่ได้ส่งมอบสินค้าในวันที่ถึงกำหนด จนทำให้ค่าของเงินตราต่างประเทศ (สินค้า) ณ วันที่ได้มีการส่งมอบ ได้ลดลงไปจากค่าของเงินตราต่างประเทศ (สินค้า) ณ วันที่ครบกำหนดส่งมอบ ความเสียหายจากการลดลงของเงินตราต่างประเทศ ดังกล่าว ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบ (คดี Wertheim V. Chicontimi (1911))

จึงอาจกล่าวได้ว่า ปัจจุบันศาลอังกฤษ ยอมรับว่าศาลมีอำนาจพิจารณาพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินตราต่างประเทศได้โดยตรง และในกรณีที่คู่สัญญาไม่ได้แสดงเจตนาไว้โดยชัดแจ้ง ศาลจะเป็นผู้พิจารณาเลือกเงินตราต่างประเทศดังกล่าว โดยคำนึงถึงสกุลเงินตราที่แสดงถึงความเสียหายได้ใกล้เคียงอย่างแท้จริงมากที่สุด โดยสกุลเงินที่แสดงถึงความเสียหายดังกล่าว ไม่จำกัดเฉพาะสกุลเงินที่ความเสียหายได้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก และทันทีทันใด*

อำนาจของศาลอังกฤษในการพิจารณาพิพากษาเป็นเงินตราต่างประเทศดังกล่าว ไม่จำกัดเฉพาะสิทธิเรียกร้องตามสัญญาเท่านั้น แต่รวมถึงค่าเสียหายจากการผิดสัญญา (คดี The Folias (1979)), ละเมิด (The Despina R. (1979)), การใช้ค่าสินไหมทดแทน (BP Exploration Co. (Libya) Ltd. V. Hunt (No. 2) (1979)), หนี้ (Barclays Bank International Ltd. V. Levin Brothers (Bradford) Ltd. (1977)) และสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายทั้งที่เป็นตัวเงิน และไม่เป็นตัวเงิน (Federal Commerce and Navigation Co.,Ltd. V. Tradax Export SA. (1977))

---

* คำกล่าวของ Lord Wilberforce ใน The Despina R. "The currency....which most truly expresses ....loss" is not limited to " the currency in which the lost first and immediately arose" : Angeline G.M. Yap, "Foreign Currency Judgments : Determining the Appropriate Currency", Comparative Law Yearbook of International Business, P. 65.

สำหรับเรื่องดอกเบี้ย และอัตราดอกเบี้ยของหนี้ตามคำพิพากษาที่จำเลยต้องชำระแก่โจทก์นั้น ปรากฏในคดี The Pacific, Attrney General of the Republic of Chana V. Texaco Overseas Tankships Ltd. (1992)[56] ที่ว่า โจทก์เป็นเจ้าของสินค้าได้ฟ้องเรียกค่าเสียหายจากจำเลยซึ่งเป็นเจ้าของเรือตามใบตราส่ง (Bill of Lading) เนื่องจากจำเลยไม่ยอมส่งมอบสินค้าน้ำมันเชื้อเพลิง (Fuel Oil) ให้แก่โจทก์ ประเด็นข้อพิพาทในคดี คือ ค่าเสียหายที่โจทก์ได้รับจากจำเลยจะคำนวณเป็นเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา หรือ Chanaian Cedis เนื่องจากคู่สัญญาไม่ได้แสดงเจตนากำหนดไว้โดยชัดแจ้ง ภายหลังจากที่ความเสียหายเกิดขึ้น ค่าของเงิน Cedis ได้ลดลงอย่างมาก เมื่อเทียบกับเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ศาลได้พิพากษาให้จำเลยชำระค่าเสียหายแก่โจทก์เป็นเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา โดยศาลให้เหตุผลว่า โจทก์ควรจะได้รับค่าเสียหายที่คำนวณเป็นสกุลเงินที่แสดงถึงจำนวนค่าเสียหายได้ใกล้เคียงกับความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงมากที่สุด หากศาลพิพากษาให้โจทก์ได้รับชำระหนี้เป็นเงิน Cedis โจทก์จะขาดทุนทันที เนื่องจากค่าของเงิน Cedis ในขณะที่ศาลพิพากษามีค่าน้อยกว่าค่าของเงิน Cedis ในขณะที่ผิดสัญญา

อย่างไรก็ตาม นอกจากศาลจะได้พิพากษาให้จำเลยชำระค่าเสียหายแก่โจทก์เป็นเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกาแล้ว ศาลยังกำหนดให้จำเลยชำระดอกเบี้ยสำหรับจำนวนค่าเสียหายที่แสดงเป็นเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกาดังกล่าว เป็นเงินสกุลดอลลาร์สหรัฐอเมริกาในอัตราดอกเบี้ยของดอลลาร์สหรัฐอเมริกา (US$ Rate) ซึ่งเป็นอัตราดอกเบี้ยที่ใช้บังคับในประเทศสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้จนกว่าจำเลยจะชำระหนี้เสร็จสิ้นครบถ้วน จึงอาจกล่าวได้ว่าดอกเบี้ยที่จำเลยต้องชำระแก่โจทก์นั้น จะเป็นเงินสกุลเดียวกันกับเงินตราต่างประเทศที่ศาลพิพากษา และอัตราดอกเบี้ยที่ใช้บังคับก็จะเป็นอัตราเดียวกันกับอัตราดอกเบี้ยของประเทศเจ้าของเงินตรานั้น ๆ

3.3.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา

เพื่อวัตถุประสงค์ในการพิจารณาคดี ศาลประเทศสหรัฐอเมริกาจะกำหนดให้แลกเปลี่ยนหนี้เงินตราต่างประเทศดังกล่าว เป็นเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความ ที่กำหนดให้การชำระหนี้ต้องกระทำด้วยเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา (Revised Statutes, s.3563, U.S. C.A. s. 371 ; Act of 2 Apr. 1792 ch.16 s.201 Statues at Large)

---

[56] Ibid, P.65.

ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นต้นมา ศาลสหรัฐอเมริกา มีแนวโน้มมาใช้ New York Rule [*] ซึ่งมาจากคำพิพากษาของศาลมลรัฐนิวยอร์คว่า หนี้เงินตราต่างประเทศ เมื่อแลกเปลี่ยนมาเป็นเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา จะต้องใช้อัตราแลกเปลี่ยนของวันที่ผิดสัญญา หรือวันที่เกิดละเมิด เว้นแต่เป็นหนี้ที่เกิดขึ้นนอกประเทศสหรัฐอเมริกา ให้ใช้อัตราแลกเปลี่ยนในวันที่ศาลพิพากษา ในคดี Verdi (1920) ที่ศาลมลรัฐนิวยอร์ค โดยผู้พิพากษา Augustus N. Hand ได้วินิจฉัยว่า ข้อโต้แย้งที่เกี่ยวกับสินค้าในท่าเรือนิวยอร์คนั้น ได้แสดงค่าเสียหายไว้เป็นเงินปอนด์สเตอร์ลิงก์ (Money of Account) เมื่อการละเมิดได้เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา จึงต้องมีการแลกเปลี่ยนเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์ เป็นเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ตามอัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันที่การละเมิดเกิดขึ้น และในคดี Hurona (920) ที่ศาลมลรัฐนิวยอร์คได้พิพากษาว่า เมื่อการกู้เงินจำนวน 119,000 French Franc ได้ทำขึ้น และกำหนดให้มีการชำระคืนที่เมือง Marseilles จำเลยจึงต้องชำระหนี้เป็นดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ตามอัตราแลกเปลี่ยนในวันที่ศาลพิพากษา ซึ่ง New York Rule ดังกล่าวได้เป็นที่ยอมรับของศาลสหรัฐอเมริกา (ในคดี Hicks V. Guiness (1925) และคดี Deutsche Bank Filiale Nurnberg V. Humphreys (1926))

โดยทั่วไปแล้ว เป็นที่ยอมรับกันว่าเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกามีความมั่นคงกว่าเงินตราสกุลอื่น ดังนั้นในกรณีที่โจทก์ได้รับคำพิพากษาจากต่างประเทศ ต้องการจะเข้าไปบังคับคดีจำเลยในสหรัฐอเมริกา ศาลสหรัฐอเมริกาจะใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินของวันที่ศาลพิพากษาให้บังคับคดีได้[57] แต่หากค่าของเงินตราต่างประเทศดังกล่าวได้ลดลง ภายหลังจากที่ศาลต่างประเทศนั้นได้พิพากษาแล้ว เมื่อโจทก์นำคำพิพากษามาบังคับคดีในสหรัฐอเมริกา ค่าของเงินตราต่างประเทศดังกล่าว เมื่อนำมาแลกเปลี่ยนเป็นเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกาแล้วจะมีค่าลดลงด้วย เช่นเดียวกันกับกรณีที่ศาลสหรัฐอมริกาได้พิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกาแล้ว แม้ต่อมาค่าของเงินตราต่างประเทศดังกล่าวจะได้ลดลงก็ตาม ก็จะไม่มีผลกระทบต่อจำนวนหนี้ที่จำเลยต้องชำระ แต่หากเป็นกรณีที่ค่าของเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกาลดลงแล้ว โจทก์ย่อมได้รับความเสียหาย ซึ่งความเสียหายดังกล่าวศาลสหรัฐอเมริกาไม่อนุญาตให้โจทก์เรียกร้องเอาจากจำเลยได้ คดี Sulka & Co. V. Brandt (1935) ที่ศาลกล่าวว่า การขึ้นลงของอัตราแลกเปลี่ยนเงินที่ทำให้โจทก์ต้องได้รับความเสียหายน้อยไป เพราะค่าของเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกาตกลงนั้น ไม่อาจจะทำให้ศาลใช้หลักอื่นได้ นอกจาก หลักของการคิดอัตราแลกเปลี่ยนของวันที่เกิดหนี้ แต่หากหนี้เงินตรา

---

[*] ในบางครั้งเรียกว่า Breach Rule หรือ Federal Rule

[57] โกศล โสภาคย์วิจิตร์, "ผลกระทบของอัตราแลกเปลี่ยนเงินต่างประเทศต่อการชำระหนี้ตามคำพิพากษา," วารสารกฎหมาย, หน้า 107-108.

ต่างประเทศ * ดังกล่าว เป็นหนี้ที่มีการส่งมอบเงินตราต่างประเทศในฐานะที่เป็นสินค้าแล้ว ต่อมาลูกหนี้ได้ผิดนัดชำระหนี้ จนทำให้ค่าของเงินตราต่างประเทศ ณ วันที่ได้มีการส่งมอบลดลงไปจากค่าของเงินตราต่างประเทศ ณ วันที่ครบกำหนดส่งมอบ ความเสียหายจากการลดลงของเงินตราต่างประเทศดังกล่าว ลูกหนี้จะต้องรับผิด ซึ่งศาลมลรัฐนิวยอร์คได้วินิจฉัยไว้ในคดี Richard V. American Union Bank (1930) เมื่อคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายต่างยอมรับว่าเงินสกุล Lei ที่โจทก์ซื้อจากจำเลย ก็เพื่อจะนำมาขายเป็นสินค้าใน New York มากกว่าที่จะใช้เป็นสื่อกลางในการชำระหนี้ โจทก์จึงมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายต่อความแตกต่างระหว่างราคาตลาด ณ วันที่ถึงกำหนดส่งมอบกับวันที่ได้มีการปฏิบัติตามสัญญาจริง ๆ

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตุได้ว่า ศาลของประเทศสหรัฐอเมริกามีแนวโน้มจะพิพากษาหนี้เงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราต่างประเทศได้โดยตรง [58] เห็นได้จากคำพิพากษาศาลแขวงของประเทศสหรัฐอเมริกา ในคดี The Amoco Cadiz Litigation (1992) ได้พิพากษาให้จำเลยชำระค่าเสียหายเป็นเงินตราต่างประเทศ โดยศาลอ้างว่าเงินสกุลปอนด์สเตอร์ลิงค์ของอังกฤษควรเป็นสกุลเงินที่ใช้กำหนดจำนวนค่าเสียหาย แต่เมื่อคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลอุทธรณ์ (United States Court of Appeals (Seventh Circuit)) ศาลอุทธรณ์ไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาของศาลแขวง จึงได้กลับคำพิพากษาศาลชั้นต้นและกำหนดให้จำเลยชำระค่าเสียหายเป็นเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา

จึงอาจกล่าวได้ว่าสหรัฐอเมริกายังคงพิจารณาพิพากษาหนี้เงินตราต่างประเทศเป็นเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกาเท่านั้น โดยใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันที่เกิดหนี้ เว้นแต่เป็นหนี้ที่เกิดขึ้นนอกประเทศ ก็ให้ใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันที่ศาลสหรัฐอเมริกาพิพากษา

---

* ในมาตรา 3-107 ของ Uniform Commercial Code ที่ใช้บังคับในสหรัฐอเมริกา ได้กำหนดให้สัญญาหรือคำสั่งให้ใช้เงินตราต่างประเทศเป็นจำนวนที่แน่นอนนั้น เจ้าหนี้อาจจะชำระเป็นจำนวนเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกาก็ได้ โดยใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินในอัตราขึ้นเช็คที่ธนาคารรับซื้อ (At the Buying Sight Rate) ในวันที่ชำระหนี้ หรือในกรณีที่เป็นการกำหนดให้ใช้เงินเมื่อทวงถาม ให้ใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันที่ทวงถาม เว้นแต่ตราสารดังกล่าวได้กำหนดให้ใช้เป็นเงินตราต่างประเทศโดยเฉพาะเจาะจง ในกรณีเช่นนี้ก็จะชำระเป็นเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกาไม่ได้ ต้องชำระเป็นเงินตราสกุลนั้นเท่านั้น : F.A.Mann, The Legal Aspect of Money. P. 308.

[58] Angeline G.M. Yap, "Foreign Currency Judgments : Determining the Appropriate Currency", Comparative Law Yearbook of International Business. P. 68.

3.3.3 ประเทศเยอรมัน

บทบัญญัติเกี่ยวกับหนี้เงินตราต่างประเทศของประเทศเยอรมันได้ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 244 (1) * ถ้าเป็นการชำระหนี้ในต่างประเทศ ต้องชำระด้วยเงินตราต่างประเทศตามที่ตกลงกัน แต่ถ้าเป็นกรณีชำระหนี้ในประเทศ อาจชำระเป็นเงินตราเยอรมันได้ เว้นแต่จะได้ตกลงกันโดยชัดแจ้งว่าให้ชำระเป็นเงินตราต่างประเทศ [59]

ในกรณีที่มีการนำข้อเรียกร้องเกี่ยวกับหนี้เงินตราต่างประเทศขึ้นสู่การพิจารณาของศาล โจทก์สามารถฟ้องเรียกให้จำเลยหรือลูกหนี้ชำระหนี้เป็นเงินตราต่างประเทศได้โดยตรง โดยโจทก์ไม่ต้องแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศดังกล่าวเป็นเงินมาร์คเยอรมัน (Supreme Court : 4 June 1919, 29 September 1919 และ 24 October 1923) แต่ในทางตรงกันข้าม หากโจทก์ได้แลกเปลี่ยนหนี้เงินตราต่างประเทศดังกล่าว มาเป็นเงินมาร์คเยอรมัน และเรียกให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินมาร์คเยอรมันแล้ว ศาลอาจยกฟ้องได้** และเมื่อข้อเรียกร้องเกี่ยวกับหนี้เงินตราต่างประเทศดังกล่าว เข้าสู่การพิจารณาของศาลแล้ว ศาลมักจะพิจารณาพิพากษาโดยกำหนดให้เป็นสิทธิของลูกหนี้ ที่จะเลือกชำระหนี้ด้วยเงินสกุลต่างประเทศโดยตรง หรือจะชำระด้วยเงินมาร์คเยอรมันก็ได้ และในกรณีที่ลูกหนี้เลือกชำระด้วยเงินสกุลมาร์คเยอรมัน จะต้องใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันที่ชำระหนี้ ตามมาตรา 244 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน (Federal Supreme Court : 22 May 1958 และ 30 September 1968) และแม้คำพิพากษาเกี่ยวกับหนี้เงินตราต่างประเทศจะไม่ได้กำหนดสิทธิในการเลือกชำระหนี้ไว้ก็ตาม กล่าวคือ ศาลได้พิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินตราต่างประเทศโดยตรง ในกรณีเช่นนี้ ลูกหนี้ตามคำพิพากษาก็สามารถชำระหนี้เป็นเงินสกุลเยอรมันได้ตามอัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันที่ชำระหนี้ (Supreme Court : 15 December 1924)

---

* Article 244 (1) If a money debt expressed in foreign currency is paying within the country, payment may be in the currency of the country, unless payment in the foreign currency is expressly stipulated

59 E.J. Cohn, Manual of German Law, PP.102-103.

** Federal Supreme Court : 22 May 1958 : F.A.Mann, The legal Aspect of Money, P. 311, 339-340.

อย่างไรก็ตาม หากมีข้อกำหนดของสัญญากำหนดให้ลูกหนี้หรือจำเลยชำระหนี้เป็นเงินตราต่างประเทศโดยเฉพาะเจาะจง กรณีเช่นนี้ลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ด้วยสกุลเงินตราที่ได้ตกลงกำหนดไว้ และศาลก็จะพิจารณาพิพากษาไปตามนั้น ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรา 244 (1) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน

ส่วนความเสียหายที่เกิดจากความล่าช้าในการชำระหนี้ของลูกหนี้ จนทำให้ค่าของเงินลดลง ไม่ว่าจะเป็นเงินมาร์คเยอรมัน หรือเงินตราต่างประเทศก็ตาม เจ้าหนี้สามารถเรียกค่าเสียหายจากการลดลงของค่าเงินดังกล่าวได้ โดยถือเป็นค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากความล่าช้าในการชำระหนี้ของลูกหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 286 กล่าวคือ ศาลมักพิพากษาว่าเจ้าหนี้เงินตราต่างประเทศอาจเรียกค่าเสียหายได้ในกรณีที่เงินตราต่างประเทศมีค่าลดลง (Supreme Court; 25 Februaary 1926 และ 25 Februaary 1928) โดยค่าเสียหายดังกล่าว โจทก์ต้องพิสูจน์ให้ได้ว่า โจทก์ไม่ได้หลีกเลี่ยงจากการขาดทุน หากลูกหนี้ได้ชำระหนี้ในวันที่ถึงกำหนด (Decision of 22 February, 1928) แต่หากหนี้เงินตราต่างประเทศดังกล่าว เป็นหนี้ที่ใช้เงินตราต่างประเทศส่งมอบในฐานะที่เป็นสินค้าอย่างหนึ่งแล้ว ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ สิทธิในการพิสูจน์ความเสียหายจากความล่าช้าในการชำระหนี้จะตกอยู่กับลูกหนี้ เห็นจาก Federal Supreme Court : 18 February 1976 [60]

ข้อกำหนดของสัญญาที่ตกลงให้ลูกหนี้ชำระหนี้ด้วยเงินตราต่างประเทศโดยเฉพาะเจาะจงตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 244 (1) จะต้องเป็นข้อกำหนดที่ได้ตกลงกันไว้โดยชัดแจ้งเท่านั้น : German Supreme Court : 10 Januaary 1925

[60] F.A.Mann. The Legal Aspect of Money. P. 108-109, 286.

3.4ข้อพิจารณาทางกฎหมายเกี่ยวกับข้อเรียกร้องที่เป็นเงินตราต่างประเทศตามกฎหมายไทย

3.4.1 วิวัฒนาการทางกฎหมายเกี่ยวกับการชำระหนี้เงินตราต่างประเทศ

ก. ก่อนมีการตราประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 (พ.ศ. 2468)

ในสมัยกรุงทวาราวดีศรีอยุธยา กฎหมายบังคับให้ชำระหนี้เงินตราต่างประเทศด้วยเงินไทยอย่างเดียว เห็นได้จากคดีพิพาทระหว่างจีนก่งเล้ง(โจทก์) กับจีนงุย(จำเลย) โดยจำเลยได้เช่าเรือสำเภา (สำเภาทำมาจากเมืองจีน ราคาสำเภาเป็นราคาเมืองจีน) ของโจทก์บรรทุกสินค้าไปยังต่างประเทศ ปรากฏว่าเรือได้อัปปางลง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเอกาทศรฐฯ ซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์ ในสมัยนั้น ได้ตัดสินให้จำเลยใช้ค่าเรือสำเภาเป็นเงินสยาม แม้ค่าเรือสำเภาจะได้กำหนดราคาเป็นเงินตราต่างประเทศ และในคำพิพากษาฎีกาที่ 846/2465 ระหว่างนายฮาระเด็ดเซ่ง ฮาระเซ่ง (โจทก์) กับนายอังฮกหงวน (จำเลย) ที่ศาลฎีกาได้พิพากษาว่า "___แต่กรรมการศาลฎีกาเห็นว่า ศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯ ตัดสินให้จำเลยใช้เงินให้โจทก์เป็นเงินเหรียญสิงคโปร์ 2,300 เหรียญนั้นยังมิชอบ ศาลในประเทศสยามต้องตัดสินให้คู่ความใช้เงินแก่กันเป็นเงินตราสยาม___"* ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 เมื่อมีการตราประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และ 2 (พ.ศ. 2466) ขึ้นใช้บังคับ ได้นำหลักเรื่องการชำระหนี้เงินตราต่างประเทศ ที่ได้มีการพิจารณาตัดสินคดีมาจนเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ มาบัญญัติไว้เป็นหลักฐาน ปรากฏอยู่ในมาตรา 302** และมาตรา 303*** ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และ 2 (พ.ศ 2466) ยังไม่ได้ประกาศใช้ก็ถูกยกเลิกโดยพระราชกฤษฎีกา ลงวันที่ 11 พฤศจิกายน 2468 และให้ใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และ 2 (พ.ศ. 2468) แทน

---

* โปรดดูคำพิพากษาฎีกาที่ 517/2467 ที่ศาลได้พิพากษาให้ชำระหนี้ด้วยเงินตราไทย ตามอัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันที่หนี้ถึงกำหนดและจะต้องใช้หนี้แก่กัน : ดุลยพากย์สุวมัณฑ์,พระ, "เรื่องหนี้เงินซึ่งแสดงไว้เป็นเงินตราต่างประเทศ" , วารสารบทบัณฑิตย์ 7,4 (กรกฎาคม 2475) : 174-175.

** มาตรา 302 ถ้ามูลหนี้นั้นจะให้ใช้เงิน แม้ว่าจำนวนเงินจะได้แสดงไว้เป็นเงินต่างประเทศก็ดี ท่านว่าต้องใช้เป็นเงินสยาม ซึ่งใช้กันตามกฎหมาย

*** มาตรา 303 ถ้าจำนวนเงินอันจะพึงใช้นั้น แสดงไว้เป็นเงินตราต่างประเทศ ท่านว่าจะใช้กันเป็นเงินสยามได้ตามอัตราแลกเปลี่ยนเงินในเวลา และ ณ สถานที่อันพึงชำระหนี้นั้น

จากบทบัญญัติมาตรา 302 และ มาตรา 303 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และ 2 (พ.ศ. 2466) จะเห็นได้ว่า หากหนี้ได้แสดงไว้เป็นเงินตราต่างประเทศ ลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ด้วยเงินไทยอย่างเดียว จะเลือกใช้เป็นเงินต่างประเทศไม่ได้ ดังนั้นเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ที่แสดงไว้เป็นเงินตราต่างประเทศ ก็เท่ากับว่าลูกหนี้ ได้ค้างชำระหนี้เป็นเงินไทยแล้ว นับแต่เวลาและสถานที่ที่หนี้นั้นถึงกำหนด ซึ่งถือเป็นเวลาที่ลูกหนี้พึงชำระหนี้นั้นให้แก่เจ้าหนี้ จึงต้องมีการคำนวณหนี้เป็นเงินไทย ตามอัตราแลกเปลี่ยนเงินในเวลาและสถานที่อันพึงชำระหนี้ เช่น ก. เป็นหนี้เงิน ข. 500 ปอนด์สเตอร์ลิงค์ หนี้ถึงกำหนดชำระวันที่ 1 เมษายน 2540 ที่เชียงใหม่ แต่ ก. ผิดนัดไม่ชำระหนี้ ซึ่ง ก. ได้มาชำระจริงเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2540 ที่กรุงเทพมหานคร ดังนี้ต้องคิดตามอัตราแลกเปลี่ยนเงินไทย ณ วันที่ 1 เมษายน 2540 ที่เชียงใหม่ ไม่ใช่วันที่ 1 มิถุนายน 2540 ที่กรุงเทพมหานคร

ข. หลังมีการตราประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 (พ.ศ. 2468)

เมื่อมีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศมากขึ้นเรื่อย ๆ การกำหนดให้ชำระหนี้ที่แสดงเป็นเงินตราต่างประเทศด้วยเงินไทยแต่เพียงอย่างเดียว จะเลือกชำระด้วยเงินตราต่างประเทศไม่ได้นั้น ย่อมไม่สะดวกและไม่ตรงกับความประสงค์ของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการชำระหรือรับชำระเป็นเงินตราต่างประเทศ จึงได้มีการแก้ไขหลักกฎหมายดังกล่าว โดยเมื่อมีการตราประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และ 2 ฉบับใหม่ (พ.ศ. 2468) ขึ้นใช้บังคับ จึงได้บัญญัติเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมไว้ในมาตรา 196 * ว่า ถ้าหนี้ได้แสดงไว้เป็นเงินตราต่างประเทศแล้ว จะชำระด้วยเงินไทย หรือเงินตราต่างประเทศนั้นก็ได้ และในกรณีที่ไม่มีข้อกำหนดเป็นอย่างอื่นแล้ว สิทธิในการเลือกว่าจะชำระหนี้ที่แสดงเป็นเงินตราต่างประเทศด้วยเงินสกุลใดนั้น โดยปกติจะตกอยู่แก่ฝ่ายลูกหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 198 ** ดังนั้นหากลูกหนี้เลือกที่จะชำระด้วยเงินไทยแล้ว การถือตามอัตราแลกเปลี่ยนเงินอย่างสมัยก่อน คือคิดอัตราในเวลา และสถานที่อันพึงชำระหนี้แล้ว ลูกหนี้อาจเอาเปรียบเจ้าหนี้ได้ โดยเห็นว่าการชำระหนี้ด้วยเงินตราสกุลใดมีราคาน้อยหรือราคาถูกกว่าก็จะเลือกใช้ด้วยเงินตราสกุลนั้น ทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ ดังนั้นเพื่อความยุติธรรมและป้องกันมิให้

---

* มาตรา 196 ถ้าหนี้เงินได้แสดงไว้เป็นเงินต่างประเทศ ท่านว่าจะส่งใช้เป็นเงินไทยก็ได้

** มาตรา 198 ถ้าการอันมีกำหนดพึงกระทำเพื่อชำระหนี้นั้นมีหลายอย่าง แต่จะต้องกระทำเพียงการใดการหนึ่งแต่อย่างเดียวไซร้ ท่านว่าสิทธิเลือกทำการอย่างใดนั้นตกอยู่แก่ฝ่ายลูกหนี้ เว้นแต่จะได้ตกลงกันกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น

เอาเปรียบกัน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 196 จึงกำหนดว่าหนี้เงินที่แสดงไว้เป็นเงินตราต่างประเทศและยังค้างชำระเช่นนี้ ให้ถือว่าลูกหนี้มีความผูกพันที่จะชำระด้วยเงินตราต่างประเทศนั้น จนกว่าจะได้ชำระหนี้เสร็จไป เพียงแต่เมื่อถึงคราวจะชำระหนี้จริงนั้น จะเปลี่ยนมาชำระด้วยเงินไทยก็ได้ โดยถือตามอัตราแลกเปลี่ยนเงิน ณ สถานที่ และในเวลาที่ชำระหนี้เงินนั้นจริง ๆ มิให้ถือตามอัตราแลกเปลี่ยนเงินในเวลาและสถานที่อันพึงชำระหนี้อย่างสมัยก่อน [61]

จากหลักกฎหมายดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ที่แสดงเป็นเงินตราต่างประเทศด้วยเงินตราไทยแต่เพียงอย่างเดียว และกำหนดให้ใช้อัตราแลกเปลี่ยนในเวลาและสถานที่อันพึงชำระหนี้ ย่อมเหมาะสมแก่เหตุการณ์ในสมัยนั้น ๆ เท่านั้น แตกต่างจากสมัยปัจจุบัน อัตราแลกเปลี่ยนของสถานที่หนึ่ง ๆ มักจะไม่คงที่แน่นอนตายตัว แต่มีการเปลี่ยนแปลงขึ้น ๆ ลง ๆ อยู่เสมอ ทำให้การคำนวณเงินที่ลูกหนี้จะต้องชำระด้วยเงินไทยในเวลาหนึ่ง อาจแตกต่างมากหรือน้อยกว่าที่จะชำระในอีกเวลาหนึ่งได้ และในสถานที่ต่างกันก็อาจเป็นได้เช่นเดียวกัน เพื่อให้คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายได้รับความเป็นธรรม และป้องกันมิให้ลูกหนี้ถือโอกาสที่อัตราแลกเปลี่ยนขึ้นลง มาใช้เอาเปรียบแก่เจ้าหนี้ กฎหมายจึงกำหนดให้ลูกหนี้ที่ชำระด้วยเงินไทยต้องใช้อัตราแลกเปลี่ยนในเวลาและสถานที่ใช้เงิน

3.4.2 ข้อพิจารณาทางกฎหมายเกี่ยวกับการชำระหนี้เงินตราต่างประเทศ

ก. การกำหนดสกุลเงินที่ใช้ชำระหนี้ไว้โดยเฉพาะเจาะจง

ข้อกำหนดให้ลูกหนี้ส่งมอบเงินตราต่างประเทศสกุลใดสกุลหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง มิใช่เป็นกรณีที่ใช้เงินตราต่างประเทศกำหนดมูลค่าแห่งหนี้ เท่านั้น แต่เป็นกรณีที่กำหนดให้ลูกหนี้ใช้เงินตราต่างประเทศชนิดนั้น ๆ ชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ด้วย ซึ่งถือเป็นข้อตกลงที่ยกเว้นไม่นำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 196 วรรคแรก มาใช้บังคับ จึงต้องพิจารณาว่าบทบัญญัติในมาตรา 196 นี้ เป็นบทบัญญัติ "อันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือ

แตกต่างจากคำพิพากษาฎีกาที่ 952/2504 ที่ศาลฎีกาเห็นว่าความเสียหายที่โจทก์ได้รับ คือ ความเสียหายในเวลาที่มีการผิดนัดชำระหนี้ ซึ่งจะต้องแลกเปลี่ยนเป็นเงินไทยในขณะที่ผิดนัดชำระหนี้ จะถือว่าเสียหายเป็นเงินปอนด์สเตอร์ลิงค์ตลอดไปไม่ได้

[61] ดุลยพากย์สุวมัณเฑ, พระ. "เรื่องหนี้เงินซึ่งแสดงไว้เป็นเงินตราต่างประเทศ," วารสารบทบัณฑิต. หน้า 180.

ศีลธรรมอันดีของประชาชน" ตามความในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150 * อันคู่กรณีจะตกลงกันให้แตกต่างไปจากที่กฎหมายบัญญัติได้หรือไม่ ในเรื่องนี้ได้มีความเห็นของนักกฎหมายออกเป็นสองฝ่าย กล่าวคือ ฝ่ายแรก มีความเห็นว่า ข้อตกลงของคู่กรณีให้ยกเว้นบทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 196 เป็นข้อตกลงที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนตกเป็นโมฆะใช้บังคับไม่ได้ เพราะขัดกับหลักที่ว่าเงินตราเท่านั้นเป็นสิ่งชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย นักกฎหมายที่เห็นด้วยกับแนวความคิดนี้ คือดร.จิ๊ด เศรษฐบุตร [62] ส่วนฝ่ายหลัง มีความเห็นว่า ข้อตกลงของคู่กรณีให้ยกเว้น บทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 196 เป็นข้อตกลงที่ใช้บังคับได้ ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน โดยให้เหตุผลว่าเป็นเรื่องการชำระหนี้ของเอกชน การที่ลูกหนี้ตกลงชำระเป็นเงินตราต่างประเทศแต่ประการเดียวไม่น่าจะกระทบกระเทือนต่อสาธารณชน นักกฎหมายที่เห็นด้วยกับแนวความคิดนี้คือ อาจารย์โสภณ รัตนากร [63] และอาจารย์เสนีย์ ปราโมช [64]

เมื่อพิจารณาถึงแนวความคิดเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน น่าจะมีความหมายถึง การกระทำใด ๆ ที่ขัดต่อความรู้สึกนึกคิดของประชาชนหรือขัดต่อหลักศีลธรรม หรือจารีตประเพณีของคนในสังคม ซึ่งการตกลงให้คู่กรณีชำระหนี้ด้วยเงินตราต่างประเทศโดยเฉพาะเจาะจง เท่านั้น ไม่น่าจะมีผลทำให้เกิดการกระทบกระเทือนต่อสาธารณชนหรือความรู้สึกนึกคิดของประชาชน ข้อตกลงดังกล่าวจึงน่าจะมีผลบังคับได้ ซึ่งในเรื่องนี้ได้มี คำพิพากษาฎีกาที่ 1693/2493 ที่ศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่า ทำสัญญากันว่าจะชำระหนี้เป็นเงินเหรียญมลายู และชำระที่สิงคโปร์สถานเดียว ดังนี้จะต้องชำระหนี้เป็นเงินเหรียญมลายู จะชำระเป็นเงินไทยไม่ได้ เว้นแต่อีกฝ่ายหนึ่งยินยอม แต่เพื่อความสะดวกในการบังคับคดี ศาลจะพิจารณาให้ใช้เป็นเงินตราต่างประเทศ หรือมิฉะนั้นให้คิดแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศนั้นเป็นเงินไทย โดยคิดอัตรา แลกเปลี่ยนเงินโดยเสรี ณ สถานที่ และในเวลาที่มีคำพิพากษา

---

* มาตรา 150 การใดมีวัตถุประสงค์ต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย เป็นการพ้นวิสัย หรือขัดขวางต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน การนั้นเป็นโมฆะ

[62] จิ๊ด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประกายพรึก ครั้งที่ 6, 2531), หน้า 23

[63] โสภณ รัตนากร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้บทเบ็ดเสร็จทั่วไป , หน้า 67-69.

[64] เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 , หน้า 389.

จากคำพิพากษาฎีกาที่ 1693/2493 ดังกล่าว ไม่ได้หมายความว่า ข้อตกลงที่กำหนดให้ชำระหนี้ด้วยเงินตราต่างประเทศโดยเฉพาะเจาะจงไม่มีผลบังคับ เพียงแต่ศาลได้พิจารณาแล้วเห็นว่า ในกรณีที่ต้องชำระหนี้เป็นเงินตราต่างประเทศนั้น เมื่อจะต้องชำระตามคำบังคับของศาลไทยและเพื่อความสะดวกแก่การบังคับคด[65] จะต้องแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศนั้นเป็นเงินตราไทยก่อน โดยใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินโดยเสรี ณ สถานที่ และวันที่มีคำพิพากษา ดังนั้นเมื่อสัญญาซื้อขายระบุไว้โดยเฉพาะเจาะจง หรือโดยปริยายก็ตามว่า ค่าสินค้าต้องชำระเป็นเงินเหรียญมลายู ผู้ซื้อก็ต้องชำระเป็นเงินเหรียญมลายู ตามที่ตกลงกันเท่านั้นจะชำระเป็นเงินไทย ไม่ได้ และข้อตกลงที่กำหนดให้ชำระหนี้เป็นเงินเหรียญมลายู ก็ไม่ถือเป็นข้อตกลงที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

ข. การยกเลิก หรือเปลี่ยนแปลงสกุลเงินที่ใช้ชำระหนี้

ในกรณีที่หนี้เงินระบุว่าให้ชำระด้วยเงินตราสกุลใดสกุลหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง มิใช่เพียงแต่กำหนดมูลค่าแห่งหนี้เป็นเงินตราต่างประเทศเท่านั้น ซึ่งต่อมาได้มีการยกเลิกเงินสกุลดังกล่าวไป เช่น ประเทศผู้ออกเงินตราสกุลนั้นสูญสิ้นไปแล้ว หรือประเทศผู้ออกเงินตราชนิดนั้นประกาศยกเลิกเงินตราชนิดนั้น ซึ่งมีผลให้เงินนั้นไม่มีค่าเป็นเงินตราอีกต่อไป ถ้าจะให้เจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้ด้วยเงินตราชนิดนั้น เจ้าหนี้จะไม่ได้รับประโยชน์จากเงินตรานั้นเลย ในกรณีเช่นนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 197 * จึงกำหนดให้ถือเสมือนว่าไม่มีการระบุว่าต้องชำระหนี้กันด้วยเงินตราชนิดใด ซึ่งลูกหนี้น่าจะต้องชำระด้วยเงินตราของประเทศอันเป็นสถานที่ชำระหนี้ได้ ลูกหนี้จะไม่ชำระหนี้โดยอ้างว่าเงินตราที่กำหนดไว้ถูกยกเลิกไปแล้วหาได้ไม่

ค. การกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเงิน

ในกรณีที่คู่สัญญาไม่ได้แสดงเจตนาไว้เป็นอย่างอื่นแล้ว ลูกหนี้จะชำระหนี้ที่แสดงเป็นเงินตราต่างประเทศด้วยเงินตราไทยก็ได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

---

[65] เรื่องเดียวกัน, หน้า 389.

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 197 ถ้าหนี้เงินจะพึงส่งใช้ด้วยเงินตราชนิดหนึ่งชนิดใดโดยเฉพาะ อันเป็นชนิดที่ยกเลิกไม่ใช้กันแล้วในเวลาที่จะต้องส่งเงินใช้หนี้นั้นไซร้ การส่งเงินท่านให้ถือเสมือนหนึ่งว่า ไม่ได้ระบุไว้ให้ใช้เป็นเงินตราชนิดนั้น

มาตรา 196 ดังนั้นเมื่อบริษัท A ส่งสินค้าจากสหรัฐอเมริกามาขายให้บริษัท ก. ในประเทศไทย เป็นเงิน 100,000 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา เงินจำนวน 100,000 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา นี้เป็นเพียงตัวเลขที่ระบุจำนวนหนี้เงินที่บริษัท ก. ต้องชำระเท่านั้น บริษัท ก. จะชำระเป็นเงินไทย ตามอัตราแลกเปลี่ยน ณ สถานที่ และเวลาที่ใช้เงินก็ได้ เพียงแต่เมื่อคำนวณแล้วต้องมีค่าเท่ากับ 100,000 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ตามนัยแห่งคำพิพากษาฎีกาที่ 2103/2532 ที่ศาลกล่าวว่า เมื่อข้อเท็จจริงฟังได้ว่า จำเลยได้กำหนดราคาตั๋วโดยสารในเส้นทางกรุงเทพมหานคร-ฮ่องกง เป็นเงินเหรียญสหรัฐ เมื่อโจทก์รับเงินค่าขายเป็นเงินบาท จึงต้องคิดในอัตราแลกเปลี่ยนที่ใช้อยู่ในขณะนั้น ซึ่งมีอัตรา 1 เหรียญสหรัฐ อเมริกา เท่ากับ 23 บาท ตามนัยแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 196 วรรคสอง

อย่างไรก็ตาม ในมาตรา 90/31 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2541 ได้กำหนดให้มีการแลกเปลี่ยนหนี้เงินตราต่างประเทศ เป็นเงินตราไทย ตามอัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันที่ศาลมีคำสั่งให้ฟื้นฟูกิจการ *

3.4.3 ข้อพิจารณาทางกฎหมายเกี่ยวกับการนำข้อเรียกร้องที่เป็นเงินตราต่างประเทศขึ้นสู่การพิจารณาของศาล

ในกรณีที่ลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ ** อันเป็นเหตุให้เจ้าหนี้ไม่ได้รับชำระหนี้ และอาจได้รับความเสียหายอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้นั้น เจ้าหนี้จะมีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ปฏิบัติการชำระหนี้ อันถือเป็นการบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง ตามประมวลกฎหมาย

---

* มาตรา 90/31 ถ้าหนี้ที่ขอรับชำระกำหนดไว้เป็นเงินตราต่างประเทศ ให้คิดเป็นเงินตราไทย ตามอัตราแลกเปลี่ยนในวันที่ศาลมีคำสั่งให้ฟื้นฟูกิจการ

** การไม่ชำระหนี้ของลูกหนี้ดังกล่าวต้องเป็นพฤติการณ์อันอาจโทษลูกหนี้ได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 218 เจ้าหนี้จึงจะมีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ แต่หากเป็นกรณีที่การชำระหนี้ตกเป็นพ้นวิสัย ภายหลังที่ได้ก่อหนี้ซึ่งลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ ลูกหนี้จะหลุดพ้นจากการชำระหนี้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 219

แพ่งและพาณิชย์ มาตรา 213 * กล่าวคือ เป็นหนี้กันอยู่อย่างไรก็อาจขอให้บังคับชำระหนี้กันได้อย่างนั้น[66] ซึ่งนอกจากเจ้าหนี้จะมีสิทธิบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงแล้ว เจ้าหนี้ยังมีสิทธิเรียกค่าเสียหายอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่ลูกหนี้ไม่ปฏิบัติการชำระหนี้เลย หรือเป็นกรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์แห่งมูลหนี้ ** โดยถือว่าสิทธิในการเรียกค่าเสียหายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222 *** และสิทธิบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงนั้น เป็นคนละส่วนที่แยกต่างหากจากกัน โดยสิทธิในการบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงจะไม่กระทบถึงสิทธิเรียกเอาค่าเสียหายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 213 วรรคท้าย

สำหรับสิทธิในการเรียกค่าเสียหายที่เกิดขึ้นเนื่องจากการไม่ชำระหนี้ จะต้องเป็นความเสียหายที่แน่นอน ถ้าเพียงแต่คาดว่าจะเสียหายยังไม่ถือเป็นความเสียหายที่แน่นอนเพียงพอจะเรียกค่าเสียหายได้ หรือเป็นความเสียหายที่เสี่ยงภัย หรือมีเงื่อนไขบังคับอันไม่แน่ว่าจะเป็นไปได้หรือไม่ ความเสียหายเช่นนี้ เจ้าหนี้ไม่อาจเรียกเอาจากลูกหนี้ได้ ส่วนความเสียหายที่เกิดขึ้นในอนาคต หากเป็นความเสียหายที่แน่นอนว่าจะเกิดขึ้นแล้วก็เรียกค่าเสียหายได้[67] และโดย

---

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 213 ถ้าลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้ของตน เจ้าหนี้จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับชำระหนี้ก็ได้ เว้นแต่สภาพแห่งหนี้จะไม่เปิดช่องให้ทำเช่นนั้นได้

เมื่อสภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้บังคับชำระได้ ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นอันให้กระทำการอันหนึ่งอันใด เจ้าหนี้จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับให้บุคคลภายนอกกระทำการอันนั้นโดยให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่ายให้ก็ได้ แต่ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นอันให้กระทำนิติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งไซร้ ศาลจะสั่งให้ถือเอาตามคำพิพากษาแทนการแสดงเจตนาของลูกหนี้ก็ได้

ส่วนหนี้ซึ่งมีวัตถุแห่งหนี้เป็นอันจะให้งดเว้นการอันใด เจ้าหนี้จะเรียกร้องให้รื้อถอนการได้กระทำลงแล้วนั้น ให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่าย และให้จัดการอันควรเพื่อกาลภายหน้าด้วยก็ได้

อนึ่งบทบัญญัติทั้งหลายที่กล่าวมาก่อนนี้ หากระทบกระทั่งถึงสิทธิที่จะเรียกเอาค่าเสียหายไม่

[66] เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 พ.ศ. 2478 แก้ไขเพิ่มเติม 2505 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2520) หน้า 813-815.

** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 215 เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ ให้ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ไซร้ เจ้าหนี้จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทน เพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การนั้นก็ได้

*** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222 การเรียกค่าเสียหายนั้น ได้แก่การเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายเช่นตามที่ปกติ ย่อมเกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้นั้น

เจ้าหนี้จะเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ แม้กระทั่งเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษ หากว่าคู่กรณีที่เกี่ยวข้องได้คาดเห็น หรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นว่านั้นล่วงหน้าก่อนแล้ว

[67] เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. , คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2, หน้า 843.

ที่ค่าเสียหายดังกล่าวมีลักษณะเป็นการชดเชยความเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ กล่าวคือ เจ้าหนี้ควรจะมีสิทธิได้รับค่าเสียหาย เป็นจำนวนเท่ากับหรือใกล้เคียงกับจำนวนที่เจ้าหนี้จะได้รับในการชำระหนี้นั้นในเวลา และสถานที่ ที่กำหนดไว้ในวัตถุแห่งหนี้เดิม โดยรวมถึงผลประโยชน์และผลกำไรที่เขาควรจะได้รับ และผลที่เขาต้องสูญเสียสิ่งที่เขามีอยู่ไป [68] ซึ่งตรงกับความเห็นของ พระยาเทพวิฑูร ที่ได้กล่าวว่าสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย เพราะเหตุที่ลูกหนี้ไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ ก็เพื่อที่จะให้เจ้าหนี้คงคืนสภาพ และได้รับประโยชน์เหมือนดังได้มีการชำระหนี้โดยครบถ้วน ดังนั้นค่าสินไหมทดแทน หรือค่าเสียหายที่พึงใช้แก่เจ้าหนี้นั้น นอกจากบรรเทาความเสียหายที่เจ้าหนี้ได้เสียไปแล้ว ยังรวมถึงผลประโยชน์ หรือกำไร ซึ่งเจ้าหนี้ควรจะได้หากลูกหนี้ได้ปฏิบัติการชำระหนี้ [69]

ส่วนขอบเขตของการเรียกค่าเสียหายนั้น ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222 ที่กำหนดให้เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกค่าเสียหาย สำหรับความเสียหายเช่นที่ตามปกติย่อมเกิดขึ้นจากการไม่ชำระหนี้นั้น และความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษหากว่าคู่กรณีได้คาดเห็น หรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นว่านั้นล่วงหน้าก่อนแล้ว ซึ่งศาลจะยอมรับเฉพาะค่าเสียหายในทางทรัพย์สินเท่านั้น หากเป็นความเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงิน ตามปกติจะเรียกร้องกันไม่ได้ เว้นแต่ตกลงกันไว้ในรูปเบี้ยปรับ (คำพิพากษาฎีกาที่ 655/2499)

ดังนั้นในกรณีที่จำเลยไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ที่แสดงเป็นเงินตราต่างประเทศซึ่งมีผลทำให้โจทก์ได้รับความเสียหายจากการไม่ชำระหนี้ดังกล่าวโดยเฉพาะความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันที่หนี้ถึงกำหนดชำระกับวันที่จำเลยชำระหนี้แก่โจทก์ตามคำพิพากษาของศาล กล่าวคือ หากค่าของเงินตราต่างประเทศที่จำเลยมีหน้าที่ชำระแก่โจทก์ ได้มีค่าลดลงจากวันที่หนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว โจทก์จะมีสิทธิได้รับค่าเสียหายเป็นจำนวนเท่าใด เพราะโจทก์ย่อมได้รับความเสียหายจากการลดลงของค่าเงินตราต่างประเทศดังกล่าว โดยในส่วนนี้แยกพิจารณาเป็น

---

[68] John Edward Murray, Jr., Grismore on Contracts (Revised Edition) (The Bobbs, Merrill Co., Inc.,1695),P. 298.

[69] เทพวิฑูร, พระยา, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 มาตรา 1-240 , หน้า 808.

ก. การคำนวณจำนวนทุนทรัพย์

ตามกฎหมายไทย ไม่ได้บังคับให้โจทก์ต้องคำนวณค่าเสียหายหรือมูลค่าแห่งหนี้เงินตราต่างประเทศ ให้เป็นเงินตราไทยก่อนที่ศาลจะรับฟ้อง โจทก์สามารถฟ้องหรือเรียกร้องให้จำเลยชำระหนี้แก่โจทก์เป็นเงินตราต่างประเทศตามที่กำหนดไว้ในสัญญาได้ เพียงแต่โจทก์จะต้องคำนวณจำนวนหนี้ตามคำฟ้องหรือขอเรียกร้องดังกล่าวเป็นเงินไทย เพื่อใช้ในการพิจารณาจำนวนทุนทรัพย์เท่านั้น ซึ่งปัญหาที่พบก็คือโจทก์จะต้องใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันใด และในกรณีที่โจทก์ใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันที่โจทก์ยื่นฟ้องหรือนำข้อเรียกร้องขึ้นสู่การพิจารณาคดีของศาลก็ยังเกิดปัญหาว่าโจทก์จะใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินในเวลาและอัตราใด

เนื่องจากปัญหาดังกล่าวนี้ ยังไม่ปรากฏคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลไทย แต่พอศึกษาและเทียบเคียงได้จาก คำพิพากษาฎีกาที่ 246/2488 ที่ว่า การบังคับให้ชำระหนี้ซึ่งระบุเป็นเงินตราต่างประเทศ ซึ่งภายหลังเป็นคู่สงครามกับประเทศไทยนั้น ศาลบังคับให้ใช้เป็นเงินไทยโดยถือตามอัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันสุดท้ายที่ยังไม่ประกาศสงครามกัน

คำพิพากษาฎีกาที่ 124/2490 ในกรณีที่ไม่ปรากฏอัตราแลกเปลี่ยนเงินที่แน่นอนเพราะเหตุทางการห้ามแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศนั้น ต้องใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินที่เป็นอยู่ตามประกาศของทางราชการครั้งสุดท้ายก่อนมีการควบคุมจะถือเอาอัตราแลกเปลี่ยนเงินปัจจุบันในตลาดมืดมาใช้ไม่ได้

จากคำพิพากษาฎีกาที่ 246/2488 และ 124/2490 ศาลได้วางหลักว่าในกรณีที่ไม่ปรากฏอัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันที่ใช้บังคับ ศาลจะนำอัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันสุดท้ายก่อนวันที่จะไม่มีอัตราแลกเปลี่ยนเงินมาใช้บังคับ ดังนั้นในการคำนวณหาจำนวนทุนทรัพย์ก็เช่นเดียวกัน เมื่อโจทก์ไม่สามารถคำนวณหาอัตราแลกเปลี่ยนเงินที่แน่นอนในวันที่โจทก์ยื่นฟ้องคดีหรือนำข้อเรียกร้องขึ้นสู่การพิจารณาของศาลได้ โจทก์ก็ควรจะนำอัตราแลกเปลี่ยนเงินของวันสุดท้ายก่อนวันที่โจทก์จะยื่นฟ้องคดีต่อศาลมาใช้บังคับ ตามนัยแห่งคำพิพากษาฎีกาที่ 246/2488 และ 124/2490 และเมื่อโจทก์นำอัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันสุดท้ายก่อนวันที่โจทก์จะยื่นฟ้องคดีต่อศาลมาใช้ในการคำนวณจำนวนทุนทรัพย์แล้ว ก็ยังเกิดปัญหาว่าโจทก์จะใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินของวันดังกล่าวในอัตราใด เนื่องจากอัตราแลกเปลี่ยนในวันหนึ่ง ๆ มักจะปลี่ยนแปลงขึ้น ๆ ลง ๆ อยู่เสมอ ซึ่งในเรื่องนี้ได้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 1693/2493 ที่ศาลกล่าวว่า "...อัตราแลกเปลี่ยนเงิน

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 196 นั้น หมายถึง อัตราที่จะแลกเปลี่ยนกันได้โดยเสรี ซึ่งโดยปกติคิดตามอัตราแลกเปลี่ยนเงินโดยเฉลี่ยที่ธนาคารพาณิชย์ในกรุงเทพ....ทำการขายเงินตราต่างประเทศเป็นเงินไทย..." และ คำพิพากษาฎีกาที่ 797/2538 ที่ศาลพิพากษาว่า "...ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 196 วรรคสอง บัญญัติว่าการเปลี่ยนเงินให้คิดตามอัตราแลกเปลี่ยนเงิน ณ สถานที่ และในเวลาที่ใช้เงินย่อมต้องหมายถึงอัตราที่จะแลกเปลี่ยนกันได้โดยเสรี ซึ่งปกติจะคิดตามอัตราแลกเปลี่ยนเงินโดยเฉลี่ยที่ธนาคารพาณิชย์ที่ทำการขาย..." ดังนั้น เมื่อโจทก์จะหาอัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันสุดท้ายก่อนวันที่โจทก์จะยื่นฟ้องคดีต่อศาล โจทก์ก็ควรจะใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินโดยเฉลี่ยที่ธนาคารพาณิชย์ทำการขายเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทยในวันดังกล่าวมาใช้บังคับ ตามนัยแห่งคำพิพากษาฎีกาที่ 1693/2493 และ 797/2538 ซึ่งในทางปัจจุบันกองทุนรักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา จะเป็นผู้ประกาศอัตราเฉลี่ยที่ธนาคารพาณิชย์ทำการซื้อและขายในแต่ละวันโดยจะประกาศในวันรุ่งขึ้น โจทก์จึงสามารถนำอัตราแลกเปลี่ยนเงินที่กองทุนรักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราประกาศในวันที่โจทก์ยื่นฟ้องหรือนำข้อเรียกร้องขึ้นสู่การพิจารณาคดีของศาล (ซึ่งจะเป็นอัตราแลกเปลี่ยนเงินโดยเฉลี่ยที่ธนาคารพาณิชย์ทำการขายเงินตราต่างประเทศในวันสุดท้ายก่อนวันที่โจทก์จะยื่นฟ้องคดีต่อศาล) มาใช้ในการคำนวณหาจำนวนทุนทรัพย์ได้

ข. การบรรยายฟ้อง

เพื่อชี้ให้ศาลเห็นข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของโจทก์ตามกฎหมายแพ่งซึ่งโจทก์จำต้องใช้สิทธิทางศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 172* โจทก์จึงต้องบรรยายฟ้องอย่างแจ้งชัดถึงสภาพแห่งข้อหา กล่าวคือ ต้องมีข้อเท็จจริงและรายละเอียดพอสมควรที่จะทำให้จำเลยเข้าใจข้อกล่าวหาได้ ดังนั้นโจทก์จึงต้องบรรยายถึงมูลหนี้ที่ทำให้โจทก์มีอำนาจฟ้องร้องว่า เพราะเหตุใดจำเลยจึงต้องรับผิดชอบในกรณีนั้น ๆ ต่อโจทก์ กล่าวคือ จำเลยได้ฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ต่อโจทก์อย่างใด เป็นจำนวนหนี้

---

* ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาตามแพ่ง มาตรา 172 ภายใต้บังคับบทบัญญัติ มาตรา 57 ให้โจทก์เสนอข้อหาของตนโดยทำคำฟ้องเป็นหนังสือยื่นต่อศาลชั้นต้น

คำฟ้องต้องแสดงโดยแจ้งชัดซึ่งสภาพแห่งข้อหาของโจทก์ และคำขอบังคับทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหา เช่นว่านั้น ให้ศาลตรวจคำฟ้องนั้นแล้วจึงให้รับไว้ หรือให้ยกเสีย หรือให้คืนไปตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 18

เท่าใด และการฝ่าฝืนเช่นนั้น ก่อให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์อย่างไร เป็นจำนวนเท่าใด และตั้งแต่เมื่อใด เพื่อที่ศาลจะได้กำหนดจำนวนค่าเสียหายให้ได้ใกล้เคียงกับที่โจทก์เสียหายไปจริง

คำฟ้องที่ไม่แจ้งชัด โดยสภาพแห่งข้อหา จะถือเป็นฟ้องที่เคลือบคลุม อันเป็นคำฟ้องที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 172 ซึ่งศาลมีอำนาจที่จะพิพากษายกฟ้องได้ และเพื่อให้คำฟ้องดังกล่าวเป็นคำฟ้องที่สมบูรณ์ ผู้เขียนเห็นว่าโจทก์ควรบรรยายฟ้องโดยคำนึงถึงหลักเกณฑ์ดังนี้

1. สภาพแห่งข้อหาที่แจ้งชัด กล่าวคือ มีข้อเท็จจริงที่ก่อให้เกิดมูลหนี้อย่างใด และจำเลยได้กระทำผิดอย่างใดอันเป็นเหตุให้โจทก์มีสิทธินำข้อเรียกร้องขึ้นสู่การพิจารณาของศาล

2. สิทธิของโจทก์ ต้องบรรยายถึงสิทธิของโจทก์ว่า โจทก์มีสิทธิอย่างไร และอาศัยสิทธิตามกฎหมายใด

3. คำขอบังคับตามสิทธิของโจทก์ ต้องบรรยายถึงสิ่งที่จะขอต่อศาลเพื่อบังคับให้จำเลยชำระหนี้ พร้อมทั้งชดใช้ค่าเสียหายอย่างใด เป็นจำนวนเท่าใด ทั้งนี้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142*

ดังนั้นเมื่อโจทก์นำข้อเรียกร้องที่เป็นเงินตราต่างประเทศขึ้นสู่การพิจารณาของศาล โจทก์จะต้องบรรยายคำฟ้องโดยการคำนวณมูลค่าหนี้เงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทย โดยใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันที่หนี้ถึงกำหนดชำระซึ่งจำเลยผิดนัดชำระหนี้มาเป็นเกณฑ์ในการคำนวณมูลค่าแห่งหนี้ดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อทำให้คำฟ้องดังกล่าวเป็นคำฟ้องที่แจ้งชัดและไม่เคลือบคลุม ส่วนคำขอท้ายฟ้องเนื่องจากไม่มีบทบัญญัติของกฎหมาย กำหนดให้โจทก์ต้องเรียกให้จำเลยชำระเป็นเงินตราต่างประเทศ หรือเงินตราไทย ในส่วนนี้จึงแยกพิจารณาเป็น

---

* ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาตามแพ่ง มาตรา 142 คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ที่ชี้ขาดคดีต้องตัดสินตามข้อหาในคำฟ้องทุกข้อ แต่ห้ามมิให้พิพากษาหรือทำคำสั่งให้สิ่งใด ๆ เกินไปกว่าหรือนอกจากที่ปรากฏในคำฟ้อง เว้นแต่....

กรณีคำขอท้ายฟ้องระบุให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินตราต่างประเทศ

เมื่อโจทก์ขอมาในคำขอท้ายฟ้องให้จำเลยชำระหนี้เป็นจำนวนเงินตราต่างประเทศ ศาลก็น่าจะพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เป็นจำนวนเงินตราต่างประเทศตามคำขอท้ายฟ้องของโจทก์ แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากแนวคำพิพากษาฎีกาแล้ว ศาลมักจะคำนวณจำนวนหนี้เงินตราต่างประเทศดังกล่าว เป็นเงินตราไทย โดยใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินที่กำหนดไว้ในมาตรา 196 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ คือ คิดตามอัตราแลกเปลี่ยนเงิน ณ สถานที่และในเวลาที่ใช้เงิน แต่เพื่อความสะดวกในการบังคับคดี ศาลจึงกำหนดให้ใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันที่ศาลพิพากษา

มีปัญหาที่น่าพิจารณาว่า หากค่าของเงินตราต่างประเทศที่ต้องคำนวณเป็นเงินตราไทย ในวันที่ศาลพิพากษาดังกล่าว ได้มีค่าลดลงจากค่าของเงินตราต่างประเทศในวันที่หนี้ถึงกำหนดชำระ และจำเลยไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ โจทก์ย่อมได้รับความเสียหายจากการลดลงของค่าเงินตราต่างประเทศดังกล่าว ในกรณีเช่นนี้นอกจากโจทก์จะต้องขอให้ จำเลยชำระหนี้เป็นเงินตราต่างประเทศไว้ในคำขอท้ายฟ้องแล้ว โจทก์ก็ควรจะขอให้จำเลยชำระค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากการลดลงของค่าเงินตราต่างประเทศในวันที่ศาลพิพากษา กับวันที่หนี้ถึงกำหนดชำระด้วย โดยโจทก์จะต้องนำสืบและพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่า หากจำเลยได้ปฏิบัติการชำระหนี้โดยสมบูรณ์แก่โจทก์ในวันที่หนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว โจทก์ก็จะไม่ได้รับความเสียหายจากการลดลงของค่าเงินตราต่างประเทศดังกล่าว ดังนั้นความเสียหายที่โจทก์ได้รับจึงเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ของจำเลย ทั้งความเสียหายดังกล่าวก็เป็นจำนวนเงินแน่นอน ซึ่งจำเลยคาดเห็นหรืออาจคาดเห็นได้ในเวลาที่ปฏิบัติการชำระหนี้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222

<u>คำพิพากษาฎีกาที่ 1310/2480 (ประชุมใหญ่)</u> ที่ว่าทำสัญญาซื้อขายกันโดยตกลงราคากันเป็นเงินบาทสยาม ผู้ซื้อผิดสัญญาไม่ชำระราคาจนอัตราแลกเปลี่ยนเงินเปลี่ยนแปลงไป เงินบาทสยามแลกเงินเหรียญอเมริกาได้น้อยกว่าเดิม ค่าเสียหายของผู้ขายเนื่องแต่อัตราแลกเปลี่ยนเงินเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ เป็นค่าเสียหายพิเศษตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

คำพิพากษาฎีกาที่ 1693/2493, 3352/2529, 5701/2533, 1179/2536 และ 797/2538

มาตรา 222 ค่าเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษจะเรียกกันได้ต่อเมื่อคู่กรณีที่เกี่ยวข้องได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นในขณะทำสัญญา *

ในทางตรงกันข้าม หากค่าของเงินตราต่างประเทศในวันที่ศาลพิพากษามีค่าเพิ่มขึ้นจากค่าของเงินตราต่างประเทศในวันที่หนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว มีปัญหาว่าศาลจะพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้ตามค่าของเงินตราต่างประเทศในวันที่หนี้ถึงกำหนดชำระหรือไม่ ในกรณีเช่นนี้ศาลก็คงต้องพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินตราต่างประเทศตามที่โจทก์ขอมาในคำขอท้ายฟ้อง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 196 แต่เพื่อความสะดวกในการบังคับคดี ศาลจะคำนวณจำนวนหนี้เงินตราต่างประเทศ เป็นเงินตราไทย โดยใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันที่ศาลพิพากษา และเมื่อปรากฏว่าค่าของเงินตราต่างประเทศที่จำเลยต้องชำระแก่โจทก์มีค่ามากกว่าค่าของเงินตราต่างประเทศในวันที่หนี้ถึงกำหนดชำระ และจำเลยไม่ปฏิบัติการชำระหนี้แล้ว ความเสียหายของโจทก์ย่อมไม่ปรากฏ **

กรณีคำขอท้ายฟ้องระบุให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินตราไทย

ในกรณีที่โจทก์ขอมาในคำขอท้ายฟ้อง ให้จำเลยชำระหนี้เป็นจำนวนเงินตราไทย ซึ่งมีค่าเทียบเท่ากับมูลค่าแห่งหนี้ที่แสดงเป็นเงินตราต่างประเทศ ในวันที่หนี้ถึงกำหนดชำระ และจำเลยไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ อาจเกิดปัญหาได้ว่า หากค่าของเงินตราต่างประเทศที่แสดงมูลค่าแห่งหนี้ ในวันที่ศาลพิพากษา มากหรือน้อยกว่า ค่าของเงินตราต่างประเทศที่แสดงมูลค่าแห่งหนี้ในวันที่หนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว ศาลจะพิพากษาให้ใช้ค่าของเงินตราต่างประเทศในวันใด

เมื่อพิจารณาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว ศาลคงจะพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้แก่โจทก์ เป็นจำนวนเงินตราต่างประเทศ แม้โจทก์จะขอให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินตราไทยก็ตาม ทั้งนี้เพราะศาลเห็นว่าหนี้ตามคำฟ้องของโจทก์เป็นหนี้เงินตรา

---

* ไม่เฉพาะแต่ความเสียหายที่ควรจะได้คาดเห็นในเวลาทำสัญญาเท่านั้น แต่รวมถึงที่ควรจะได้คาดเห็นว่าถ้าทำผิดสัญญาจะเกิดความเสียหายขึ้นแก่อีกฝ่ายหนึ่งด้วย : คำพิพากษาฎีกาที่ 46/2497

** คำพิพากษาฎีกาที่ 578/2485 กรณีผิดสัญญาซื้อขายนั้น ค่าเสียหายต้องคำนวณจากราคาตลาดที่ผิดกันกับราคาในสัญญาในวันที่มีการผิดนัด ไม่ใช่คำนวณจากราคาในวันฟ้อง เมื่อปรากฏว่าในวันที่โจทก์อ้างว่าจำเลยผิดนัดไม่ส่งของกลับต่ำกว่าราคาในสัญญาซื้อขายเช่นนี้ ความเสียหายย่อมไม่มี จึงพิพากษายกฟ้อง

ต่างประเทศ เพียงแต่เพื่อความสะดวกในการบังคับคดีจึงต้องคำนวณจำนวนหนี้เงินตราต่างประเทศดังกล่าวเป็นเงินตราไทย ตามอัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันที่ศาลพิพากษา แต่หากค่าของเงินตราต่างประเทศในวันที่ศาลพิพากษา มากกว่าค่าของเงินตราต่างประเทศในวันที่หนี้ถึงกำหนดชำระ ซึ่งโจทก์ขอมาในคำขอท้ายฟ้องแล้ว ศาลก็ต้องพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้ตามค่าของเงินตราต่างประเทศในวันที่หนี้ถึงกำหนดชำระตามที่โจทก์ขอมาในคำขอท้ายฟ้อง เพราะศาลไม่มีอำนาจพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เกินคำขอของโจทก์ ทั้งนี้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 ที่ห้ามศาลพิพากษาเกินไปกว่าหรือนอกจากที่ปรากฏในคำฟ้อง * ในทางตรงกันข้าม หากค่าของเงินตราต่างประเทศในวันที่ศาลพิพากษาน้อยกว่าค่าของเงินตราต่างประเทศในวันที่หนี้ถึงกำหนดชำระซึ่งโจทก์ก็ขอมาในคำขอท้ายฟ้องแล้ว ศาลก็คงพิพากษาให้ไม่เกินค่าของเงินตราต่างประเทศ ในวันที่ศาลพิพากษา ตามนัยแห่งคำพิพากษาฎีกาที่ 1179/2536 และ 797/2538

คำพิพากษาฎีกาที่ 1179/2536 ที่ศาลพิพากษาว่า ให้จำเลยทั้งสองร่วมกันชำระเงินจำนวน 28,232.64 บาท และเงินเหรียญนิวซีแลนด์จำนวน 3,453.93 เหรียญแก่โจทก์ สำหรับเงินเหรียญนิวซีแลนด์ให้คิดเป็นเงินไทยตามอัตราแลกเปลี่ยนเงินโดยเฉลี่ยของธนาคารพาณิชย์ในจังหวัดเชียงใหม่ในวันที่ศาลนี้พิพากษาถ้าอัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันดังกล่าวไม่มี ก็ให้ถือเอาวันสุดท้ายที่มีอัตราแลกเปลี่ยนเงินเช่นว่านั้นก่อนวันพิพากษา แต่ต้องไม่เกินจำนวน 44,089.41 บาท ตามที่โจทก์ฟ้อง และคำพิพากษาฎีกาที่ 797/2538 ที่ศาลพิพากษาให้โจทก์จ่ายเงิน 6,664.25 เหรียญสหรัฐอเมริกา พร้อมดอกเบี้ยร้อยละ 7.5 ต่อปีของเงินต้นดังกล่าว นับแต่วันที่ 10 พฤษภาคม 2530 และจ่าย 6,302.83 เหรียญพร้อมดอกเบี้ย....ของต้นเงินนับแต่วันที่ 27 พฤษภาคม 2530 โดยคิดอัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันที่ศาลพิพากษา (วันเวลาที่ใช้เงิน) ถ้าอัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันดังกล่าวไม่มี ให้ถือเอาวันสุดท้ายที่มีอัตราแลกเปลี่ยนเงินเช่นว่านั้นก่อนวันพิพากษา แต่เมื่อคิดเป็นต้นเงินต้องไม่เกินกว่า 69,871.73 บาท และ 161,604.56 บาท ตามลำดับ ดังที่โจทก์ขอ

---

* คำพิพากษาฎีกาที่ 2455/2519 (ประชุมใหญ่) โจทก์ฟ้องเรียกค่าที่ต้องอุปการะเลี้ยงดู ซึ่งต้องทุพพลภาพ เพราะถูกกระทำละเมิด แม้ทางพิจารณาโจทก์จะนำสืบเป็นทำนองขอเรียกค่าเสียหาย เพื่อการที่บุตรเสียความสามารถสิ้นเชิง หรือแต่บางส่วนทั้งในเวลาปัจจุบันและอนาคต ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 444 ศาลก็จะบังคับให้ไม่ได้ เพราะประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 ห้ามมิให้พิพากษาหรือทำคำสั่งให้สิ่งใด ๆ เกินไปกว่าหรือนอกจากที่ปรากฏในคำฟ้อง

ค. การพิสูจน์ความเสียหาย

เพื่อให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความเสียหายปรากฏแก่ศาล โจทก์จะต้องพิสูจน์ความเสียหายให้ปรากฏว่าโจทก์เสียหายแท้จริงเป็นจำนวนเท่าใด ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 84 วรรคแรก* ที่กำหนดให้คู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้างข้อเท็จจริงอย่างใดจะต้องนำสืบข้อเท็จจริงอย่างนั้นให้ปรากฏต่อศาล ดังนั้น เมื่อโจทก์กล่าวอ้างว่าจำเลยไม่ปฏิบัติการชำระหนี้แก่โจทก์ หรือโจทก์ได้รับความเสียหายจากการไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ของจำเลย โจทก์จะต้องนำสืบข้อเท็จจริงดังกล่าวโดยแสดงพยานหลักฐานต่อศาล เพื่อให้ศาลรับฟังว่าเป็นความจริง

<u>การนำสืบเรื่องไม่ปฏิบัติการชำระหนี้</u> โจทก์จะต้องนำสืบว่า จำเลยมีหน้าที่ปฏิบัติการชำระหนี้ตามมูลหนี้แก่โจทก์ ซึ่งต่อมาจำเลยได้ละเลยไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ต่อโจทก์ และจากการไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ของจำเลยดังกล่าว ทำให้โจทก์ได้รับความเสียหาย กล่าวคือ โจทก์จะต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงให้ได้ว่ามีความเสียหายเกิดขึ้นเนื่องจากการไม่ชำระหนี้นั้น

<u>การนำสืบเรื่องค่าเสียหาย</u> เมื่อจำเลยไม่ชำระหนี้จนเกิดความเสียหายขึ้น โจทก์จะต้องนำสืบจำนวนค่าเสียหายให้ปรากฏแก่ศาล และในกรณีที่โจทก์ไม่สามารถนำสืบให้ศาลเห็นถึงจำนวนค่าเสียหายที่แท้จริงตามที่โจทก์กล่าวอ้างไว้ในคำฟ้องได้ และโดยข้อเท็จจริงที่ปรากฏต่อศาล ศาลเองก็ไม่เห็นแน่ชัดว่ามีความเสียหายที่เจ้าหนี้ได้รับจากจำเลยไม่ชำระหนี้ ศาลอาจไม่พิพากษากำหนดจำนวนค่าเสียหายให้แก่โจทก์ได้

สำหรับข้อเรียกร้องที่แสดงเป็นเงินตราต่างประเทศ นอกจากโจทก์จะต้องพิสูจน์ถึงมูลหนี้เงินตราต่างประเทศ ซึ่งจำเลยจะต้องชำระหนี้แก่โจทก์แล้ว โจทก์ยังต้องพิสูจน์ถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ของจำเลย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222 อีก โดยเฉพาะการพิสูจน์ถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการลดลงของค่าเงินตราต่างประเทศ ซึ่งโจทก์จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าความเสียหายดังกล่าว จำเลยได้คาดเห็นหรือควรจะคาดเห็น** ว่าถ้าจำเลยผิดสัญญา หรือไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ จะเกิดผลเสียหายแก่โจทก์

---

* ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 วรรคแรก ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอย่างใด ๆ เพื่อสนับสนุนคำฟ้อง หรือคำให้การของตน ให้หน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้นตกอยู่แก่คู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้าง

** คำว่า "คาดเห็น" หมายความว่า เจ้าหนี้บอกให้ลูกหนี้ทราบเอง หรือลูกหนี้ทราบเองโดยทราบมาจากบุคคลอื่น ส่วนคำว่า "ควรจะคาดเห็น" หมายความว่า พฤติการณ์ทั่วไปของคนที่อยู่ในฐานะเช่นนั้น ย่อมจะรู้ : บุญศรี กอบบุญ, "การบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง และการบังคับชำระหนี้โดยค่าสินไหมทดแทน," <u>วารสารบทบัณฑิต</u>, 40(2526), หน้า 329.

คำพิพากษาฎีกาที่ 1310/2480 (ประชุมใหญ่) ที่ศาลวินิจฉัยว่า ทำสัญญาซื้อขายกันโดยตกลงราคากันเป็นเงินบาทสยาม ผู้ซื้อผิดสัญญาไม่ชำระราคาตามกำหนดจนอัตราแลกเปลี่ยนเงินเปลี่ยนแปลงไป เงินบาทสยามแลกเงินเหรียญอเมริกันได้น้อยกว่าอัตราเดิม ค่าเสียหายของผู้ขายเนื่องแต่อัตราแลกเปลี่ยนเงินเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ เป็นค่าเสียหายพิเศษตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222 วรรค 2 ค่าเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษจะเรียกร้องกันได้ต่อเมื่อคู่กรณีที่เกี่ยวข้องได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นในขณะทำสัญญา

คำพิพากษาฎีกาที่ 952/2504 อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราตามที่กฎหมายให้อำนาจกระทรวงการคลังออกประกาศ หรือกฎกระทรวงในการที่ทางราชการรับซื้อหรือออกขายนั้น เป็นเรื่องอัตราที่ธนาคารแห่งประเทศไทย หรือกระทรวงการคลังจะถือปฏิบัติอย่างไรนั้น หาใช่กฎหมายที่จะบังคับใช้แก่ประชาชนไม่ ฉะนั้นอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา จึงต้องถือตามวัน เวลา ที่ทำการแลกเปลี่ยนหรือควรจะได้ทำการแลกเปลี่ยน และความเสียหายที่โจทก์ได้รับก็คือความเสียหายในเวลาที่มีการผิดนัดการชำระหนี้ และต้องคิดคำนวณลงเป็นเป็นวันที่ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย คือเป็นเงินไทยในขณะนั้น จะถือว่าเสียหายเป็นเงินปอนด์สเตอร์ลิงตลอดไปไม่ได้

จากคำพิพากษาฎีกาดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าการลดลงของอัตราแลกเปลี่ยนเงินภายหลังจากที่จำเลยได้ผิดนัดชำระหนี้ จะถือเป็นความเสียหายอันเกิดจากพฤติการณ์พิเศษ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222 วรรค 2 ซึ่งโจทก์จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าจำเลยรู้หรือควรจะได้รู้ถึงความเสียหายดังกล่าว

ง. ดุลพินิจของศาลในการกำหนดค่าเสียหาย

เมื่อพิจารณาถึงหลักในการชดใช้ค่าเสียหายแล้ว พบว่าจำนวนค่าเสียหายที่โจทก์ได้รับ จะมีจำนวนเท่ากับหรือใกล้เคียงกับประโยชน์ที่โจทก์จะได้รับ ถ้ามีการชำระหนี้กันเกิดขึ้น กล่าวคือ เสียหายจริงเท่าใดก็ให้ชดใช้กันเท่านั้น แต่ไม่เกินจำนวนที่จะได้รับถ้าได้มีการชำระหนี้กันโดยสมบูรณ์ ดังนั้น ในการเรียกร้องค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากการผิดสัญญา หรือไม่ปฏิบัติการชำระหนี้นั้น มีข้อพิจารณาว่าศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจในการกำหนดจำนวนค่าเสียหายหรือไม่ เนื่องจากไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง

จากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222 ที่กำหนดขอบเขตของจำนวนค่าเสียหายจะเห็นได้ว่าในการกำหนดค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้นั้น ศาลไม่อาจใช้ดุลพินิจในการกำหนดค่าเสียหายได้ แตกต่างจากคดีละเมิดที่มีกฎหมาย* ให้อำนาจศาลเป็นผู้กำหนดค่าเสียหายตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด** ดังนั้นการกำหนดค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ จึงเป็นข้อเท็จจริงที่โจทก์ต้องนำสืบให้ศาลเห็นว่าเสียหายไปจริงเป็นจำนวนเท่าใดและเพียงใด ซึ่งศาลจะกำหนดค่าเสียหายโดยอาศัยข้อเท็จจริงที่โจทก์ได้กล่าวอ้างและนำสืบให้ศาลเห็นดังกล่าว

อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติแม้โจทก์จะนำสืบถึงค่าเสียหายให้ศาลเห็นไม่ได้ หรือปรากฏว่าโจทก์ไม่ได้นำสืบถึงจำนวนค่าเสียหาย แต่ในทางพิจารณาศาลเห็นว่าโจทก์ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาแต่การไม่ชำระหนี้ของจำเลยนั้น ศาลอาจใช้ดุลพินิจในการกำหนดค่าเสียหายตามสมควรแก่โจทก์ได้ และจำเลยจะอ้างเหตุว่าเพราะโจทก์ไม่นำสืบหรือพิสูจน์ค่าเสียหายไม่ได้ จึงไม่ควรกำหนดค่าเสียหายให้แก่จำเลยนั้น ศาลไม่เห็นด้วย เพราะศาลย่อมรู้เหตุการณ์อันเป็นปกติธรรมดาซึ่งวิญญูชนทั้งหลายย่อมรู้ทั่ว ๆ กัน (คำพิพากษาฎีกาที่ 250/2489)

จากคำพิพากษาฎีกาที่ 250/2489 จะเห็นได้ว่า โจทก์ไม่ได้นำสืบหรือนำสืบให้ศาลเห็นไม่ได้ถึงจำนวนค่าเสียหาย ศาลก็อาจกำหนดค่าเสียหายให้แก่โจทก์ได้โดยอาศัยข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคดี กล่าวคือ ศาลต้องพิจารณาว่าจากความนึกคิดคาดหมายของวิญญูชนโดยทั่วไป โจทก์มีความเสียหายและควรได้รับค่าเสียหายเพียงใด ศาลก็ต้องพิพากษาไปตามควรเท่าจำนวนที่ปรากฏว่าเสียหายอย่างใกล้เคียงที่สุดโดยอาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222 นั้น [70] ดังนั้นแม้โจทก์จะนำสืบให้ศาลเห็นไม่ได้ถึงจำนวนค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากการลดลงของค่าเงินตราต่างประเทศภายหลังจากที่จำเลยไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ ศาลก็อาจกำหนดจำนวนค่าเสียหายให้แก่โจทก์ได้

---

* คำพิพากษาฎีกาที่ 1719-1720/2499 และ 2501/2517

** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 วรรคแรก ค่าสินไหมทดแทนจะพึงใช้โดยสถานใดเพียงใดนั้น ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด

[70] เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2, หน้า 865-866.

3.4.4 ข้อพิจารณาทางกฎหมายเกี่ยวกับการพิพากษาตามข้อเรียกร้องที่เป็นเงินตราต่างประเทศ

ก. การกำหนดสกุลเงินที่ใช้ชำระหนี้ตามคำพิพากษา

เมื่อโจทก์ได้นำข้อเรียกร้องที่เป็นเงินตราต่างประเทศขึ้นสู่การพิจารณาของศาลแล้ว มีข้อพิจารณาในทางกฎหมายว่า ศาลไทยมีอำนาจพิจารณาพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินตราต่างประเทศตามคำฟ้องของโจทก์ได้หรือไม่ หรือศาลต้องพิพากษาเป็นเงินตราไทย

จากแนวคำพิพากษาของศาลไทย ศาลไทยมีอำนาจพิจารณาพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินตราต่างประเทศได้โดยตรง เห็นได้จาก คำพิพากษาฎีกาที่ 1693/2493 ที่ว่า สัญญากันว่าจะชำระหนี้เป็นเงินเหรียญมลายู และชำระที่สิงคโปร์ แต่สถานเดียว ดังนี้จะต้องชำระกันเป็นเงินเหรียญมลายู จะชำระเป็นเงินไทยไม่ได้ เว้นแต่อีกฝ่ายหนึ่งจะยินยอม มิฉะนั้นย่อมถือว่าฝ่ายที่ชำระหนี้ผิดสัญญา ศาลจึงพิพากษาให้โจทก์ส่งมอบเงินเหรียญสหรัฐมลายู 16,345.73 เหรียญแก่จำเลย เมื่อจำเลยชำระเงิน 144,295.62 บาท แก่โจทก์ และคำพิพากษาฎีกาที่ 797/2538 ที่ศาลพิพากษาให้จำเลยชำระเงิน 6,664.25 เหรียญสหรัฐอเมริกา พร้อมด้วยดอกเบี้ยร้อยละ 7.5 ต่อปีของต้นเงินดังกล่าว นับแต่วันที่ 10 พฤษภาคม 2530 และชำระเงิน 6,302.83 เหรียญสหรัฐอเมริกา พร้อมด้วยดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปีของต้นเงินดังกล่าว นับแต่วันที่ 27 พฤษภาคม 2530 จนกว่าจะชำระเสร็จ

มีข้อพิจารณาว่า ทั้งคำพิพากษาฎีกาที่ 1693/2493 และ 797/2538 แม้ศาลจะพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เป็นจำนวนเงินตราต่างประเทศก็ตาม แต่เพื่อความสะดวกในการบังคับคดี ศาลจะกำหนดให้คำนวณจำนวนหนี้เงินตราต่างประเทศดังกล่าวเป็นเงินตราไทย โดยใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันที่ศาลพิพากษา ซึ่งการแลกเปลี่ยนจำนวนเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทย ดังกล่าว ไม่ได้หมายความว่า ศาลพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้ด้วยเงินตราไทย[71] ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ศาลมีอำนาจพิจารณาพิพากษาให้จำเลยชำระเป็นเงินตราต่างประเทศได้เพียงแต่เพื่อความสะดวกในการบังคับคดีเท่านั้น ศาลจึงกำหนดให้คำนวณจำนวนเงินตราต่างประเทศ เป็นเงินตราไทย โดยใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันที่ศาลพิพากษา

---

[71] เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1, หน้า 389.

ข. การกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเงินและวันชำระหนี้

นอกจากศาลจะได้พิพากษาให้จำเลยชำระหนี้แก่โจทก์เป็นเงินตราต่างประเทศแล้ว ศาลยังต้องกำหนดวันชำระหนี้ กล่าวคือศาลจะใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันใดมากำหนดค่าของหนี้ตามคำพิพากษา ซึ่งในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล ศาลมักจะพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เป็นตราต่างประเทศ โดยการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศดังกล่าวเป็นเงินตราไทย ตามอัตราแลกเปลี่ยนเงินโดยเฉลี่ยที่ธนาคารพาณิชย์ในกรุงเทพมหานคร ทำการขายเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทยในวันที่ศาลพิพากษา โดยศาลให้เหตุผลว่า เพื่อความสะดวกในการบังคับคดี ตามนัยแห่งคำพิพากษาฎีกาที่ 1693/2493, 3352/2529, 5701/2533, 1179/2536 และ 797/2538

มีข้อพิจารณาว่า ไม่ว่าจะถือเอาอัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันที่ศาลพิพากษาหรือวันอื่นใด เจ้าหนี้ก็อาจจะไม่ได้รับความเป็นธรรมเสมอไป กล่าวคือ ถ้าใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินของวันที่ศาลพิพากษา เจ้าหนี้อาจเสียเปรียบถ้าค่าของเงินตราต่างประเทศลดลงระหว่างวันผิดสัญญา และวันที่ศาลพิพากษา แต่ถ้าค่าของเงินตราต่างประเทศเพิ่มขึ้น ลูกหนี้ก็ย่อมได้เปรียบถ้าใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินวันผิดสัญญา

แนวทางที่พอจะแก้ไขปัญหาดังกล่าว ก็คือ การนำอัตราแลกเปลี่ยนเงิน ณ สถานที่และในเวลาที่ใช้เงิน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 196 วรรค 2 มาใช้บังคับ กล่าวคือ ใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันที่จำเลยชำระหนี้จริง ๆ ให้แก่โจทก์ตามคำพิพากษา ซึ่งในเรื่องนี้ได้เคยมีคำพิพากษาของศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ ในคดีวิทยาเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา (โจทก์) กับนายกฤษ อุตตโม กับพวก (จำเลย) ที่ศาลพิพากษาให้จำเลยทั้งสองร่วมกันชำระเงินจำนวน 28,232.64 บาท และเงินเหรียญนิวซีแลนด์อีก 3,453.93 เหรียญ แก่โจทก์ สำหรับเงินเหรียญนิวซีแลนด์ให้คิดเป็นเงินไทยตามอัตราแลกเปลี่ยนเงิน ณ วันที่ได้มีการชำระ ซึ่งศาลฎีกาไม่เห็นด้วย โดยกล่าวว่า "...อนึ่ง ที่ศาลล่างทั้งสองพิพากษาให้คิดอัตราแลกเปลี่ยนเงินเหรียญนิวซีแลนด์ เป็นเงินไทยตามอัตราแลกเปลี่ยนเงิน ณ วันที่ได้มีการชำระเงินนั้น ศาลฎีกาเห็นว่า การคิดอัตราแลกเปลี่ยนเงินดังกล่าวน่าจะไม่สะดวกแก่การบังคับคดี สมควรแก้ไขเป็นอัตราแลกเปลี่ยนในวันที่ศาลนี้พิพากษา..."

คำพิพากษาฎีกาที่ 1179/2536

ส่วนความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการที่ค่าของเงินตราต่างประเทศในวันที่จำเลยได้ชำระหนี้ให้แก่โจทก์ตามคำพิพากษาของศาล ได้ลดลงจากค่าของเงินตราต่างประเทศในวันที่หนี้ถึงกำหนดชำระ และจำเลยไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ โจทก์ก็ควรได้รับชำระค่าเสียหายจากการลดลงของค่าเงินตราต่างประเทศดังกล่าว โดยถือเป็นค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากพฤติการณ์พิเศษตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222

ค. การกำหนดค่าเสียหายอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้

ความสำคัญของการกำหนดให้ใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินอัตราใดอัตราหนึ่งก็คือ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไม่ควรจะต้องเสียหายหรือเสียเปรียบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยนเงิน อันเนื่องมาจากการชลอการชำระหนี้ของลูกหนี้

ดังนั้น หากโจทก์ขอมาในคำขอท้ายฟ้องว่า ในกรณีที่ค่าของเงินตราต่างประเทศ ในวันที่จำเลยชำระหนี้แก่โจทก์จริง ๆ มีค่าลดลงจากค่าของเงินตราต่างประเทศในวันที่ศาลพิพากษาแล้ว ให้จำเลยชำระค่าเสียหายที่เกิดจากการลดลงของค่าเงินตราต่างประเทศดังกล่าวแก่โจทก์ด้วย ทั้งนี้เพื่อให้โจทก์ได้รับชำระหนี้โดยครบถ้วนอย่างแท้จริง ซึ่งในเรื่องนี้ยังมีปัญหาว่าศาลไทยจะมีอำนาจพิพากษากำหนดค่าเสียหายที่เกิดขึ้นภายหลังจากที่ศาลได้พิพากษาแล้วหรือไม่

โดยเจตนารมย์ของการเรียกค่าเสียหายที่เกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้นั้นมุ่งที่จะให้ชดใช้กันเพื่อทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากลูกหนี้ซึ่งมีหน้าที่ต้องชำระหนี้ละเลยไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง เป็นเหตุให้เจ้าหนี้เสียประโยชน์ และเกิดความเสียหายขึ้น ดังนั้นค่าเสียหายที่ควรจะชดใช้ให้แก่กันนั้น จะต้องมีจำนวนเท่ากับหรือใกล้เคียงกับประโยชน์ที่จะได้รับถ้ามีการชำระกันเกิดขึ้น ซึ่งไม่หมายความเฉพาะเรียกเอาประโยชน์ที่ต้องเสียหรือขาดทุนเท่านั้น ยังหมายความรวมไปถึงประโยชน์หรือกำไรที่ควรจะได้แล้วไม่ได้ด้วย[72] และเมื่อได้พิจารณาจากหลักกฎหมายและเหตุผลข้างต้นแล้ว โจทก์ก็ควรจะได้รับชดใช้ค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากการลดลงของค่าเงินตราต่างประเทศ ภายหลังจากที่ศาลได้พิพากษาให้จำเลยชำระหนี้แก่โจทก์แล้ว เพราะหากจำเลยได้ชำระหนี้แก่โจทก์โดยสมบูรณ์ในวันที่หนี้ถึงกำหนดชำระ

---

[72] บุญศรี กอบบุญ, "การบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง และการบังคับชำระหนี้โดยค่าสินไหมทดแทน", วารสารบทบัณฑิต. หน้า 329.

ความเสียหายดังกล่าวจะไม่ปรากฏ ดังนั้นเมื่อเกิดความเสียหายขึ้น โจทก์ก็ควรจะได้รับชดใช้เพื่อทดแทนประโยชน์ที่เขาได้เสียไปจากการไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ของจำเลย

แต่เมื่อพิจารณาบทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222 ที่ให้อำนาจโจทก์เรียกค่าเสียหายจากการไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ของจำเลยแล้ว โจทก์จะต้องนำพยานหลักฐานเข้าสืบให้ศาลเห็นถึงจำนวนค่าเสียหายที่เกิดขึ้น และจำเลยได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นในขณะที่ไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ ซึ่งในกรณีนี้โจทก์คงไม่สามารถนำสืบถึงจำนวนค่าเสียหายได้เป็นแน่ เพราะความเสียหายดังกล่าวเป็นความเสียหายในอนาคตที่ไม่แน่นอนว่าจะเกิดขึ้นหรือไม่ และศาลเองก็ไม่ประจักษ์ชัดว่ามีความเสียหายที่โจทก์ต้องได้รับอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ ศาลจึงไม่อาจกำหนดจำนวนค่าเสียหายให้แก่โจทก์ โดยอาศัยบทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222 ได้ แตกต่างจากในคดีละเมิดที่ให้อำนาจโจทก์เรียกค่าเสียหายจากจำเลยได้ ไม่ว่าจะเป็นค่าเสียหายในปัจจุบันหรือในอนาคต และแม้โจทก์จะนำสืบถึงจำนวนค่าเสียหายได้ไม่แน่นอน ศาลก็อาจกำหนดให้ตามควร

<u>คำพิพากษาฎีกาที่ 786/2496</u> * ขับรถชนเด็กอายุ 11 ขวบโดยประมาณเป็นเหตุให้เด็กได้รับบาดเจ็บสาหัส นายแพทย์ต้องตัดขาออกไปข้างหนึ่ง ดังนี้เด็กย่อมมีสิทธิฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนเป็นเงินจำนวนหนึ่ง และมีสิทธิขอค่าเสียหายในอนาคต คิดจำนวนเป็นรายเดือนจนกว่าจะมีอายุบรรลุนิติภาวะได้อีกด้วย

<u>คำพิพากษาฎีกาที่ 1719-1720/2499</u> ** การทำให้โจทก์เสียหายแก่ร่างกายอนามัย ซึ่งจำเลยจะต้องรับผิดฐานละเมิดนั้น เมื่อโจทก์สืบถึงจำนวนค่าเสียหายได้ไม่แน่นอน จำเลยก็ยังต้องรับผิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 444 ซึ่งศาลจะกำหนดให้ตามสมควร

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ในคดีละเมิดโจทก์สามารถเรียกค่าเสียหายที่เกิดขึ้น ทั้งในปัจจุบันและอนาคตจากจำเลยได้ และแม้โจทก์จะนำสืบถึงจำนวนค่าเสียหายได้ไม่แน่นอน ศาลก็มีอำนาจพิจารณาพิพากษากำหนดให้ตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่ง

---

* คำพิพากษาฎีกาที่ 829/2509 (ประชุมใหญ่), 2455/2519 (ประชุมใหญ่), 1157/2521, 3723/2535 และ 5220/2539

** คำพิพากษาฎีกาที่ 1794/2517

ละเมิด แต่อย่างไรก็ตามหากในเวลาที่ศาลพิพากษาคดี ศาลไม่อาจหยั่งรู้ได้ว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นมีเพียงใดในเวลาที่พิพากษาคดี ศาลก็อาจสงวนสิทธิไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษานั้นได้ภายในกำหนดเวลา 2 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 444 วรรค 2 และแนวคำพิพากษาฎีกาที่ 975/2495 และ 3759/2537

คำพิพากษาฎีกาที่ 975/2595 ที่ศาลพิพากษาให้จำเลยใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์ เมื่อปรากฏในระหว่างพิจารณาคดีว่า อาการป่วยของโจทก์ยังไม่หาย ยังไม่เป็นการแน่นอนลงไปทีเดียวว่าโจทก์จะพิการต่อไปจนตลอดชีวิต หรืออาจหายได้ เช่นนี้ย่อมมีอำนาจสงวนสิทธิไว้ในคำพิพากษาที่จะแก้ไขคำพิพากษาในเรื่องการกำหนดค่าเสียหายภายใน 2 ปี

คำพิพากษาฎีกาที่ 3753/2537 ที่ศาลกล่าวว่า ค่ารักษาพยาบาลในอนาคตนับว่าเป็นค่าเสียหายโดยตรง ศาลคิดค่าเสียหายดังกล่าวให้ได้ แต่ถ้าเป็นการพ้นวิสัยที่จะหยั่งรู้ได้แน่ว่าอาการป่วยจะมีอาการแทรกซ้อนทำให้โจทก์ต้องผ่าตัดหรือไม่ และต้องเสียค่าใช้จ่ายเพียงใด ศาลจึงกำหนดให้โจทก์เรียกค่าเสียหายได้ ตามที่จ่ายจริง แต่ไม่เกิน 6,000 บาท ตามคำขอของโจทก์ โดยสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาภายในกำหนดเลา 2 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 444 วรรค 2

มาตรา 444 วรรค 2 ถ้าในเวลาที่พิพากษาคดี เป็นพ้นวิสัยจะหยั่งรู้ได้แน่ว่าความเสียหายนั้นได้มีแท้จริงเพียงใด ศาลจะกล่าวในคำพิพากษาว่ายังสงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษานั้นอีกภายระยะเวลาไม่เกิน 2 ปี ก็ได้